

TANULMÁNYOK

Dr. Tóth Mihály*

NÉHÁNY SZEMPONT A GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJ SZABÁLYOZÁSÁHOZ

II. RÉSZ

3. Néhány konkrét kodifikációs javaslat¹

Ebben a részben a teljesség igénye nélkül néhány olyan gazdasági bűncselekményt emelek ki, melynek alkalmazása során a gyakorlat bizonyos kérdésekben hiányérzetének adott hangot vagy ingadozott, *s ahol a problémát értelmezéssel általában nem, csupán jogalkotási úton vélem megnyugtatóan megoldhatónak*. Az egyes tényállások szövegének beiktatásától eltekintek, javaslataimat azonban néhol igyekszem alaposabban megindokolni, s esetenként szövegjavaslatot is fűzök hozzájuk.

3.1. A számvitel rendjének megsértése (289. §)

Klasszikus, keretjogszabályról van szó, ezért reméltem, hogy az új Számviteli törvény szigorúbb, vagy legalábbis részletesebb előírásokkal igyekszik majd a bizonylatok „megsemmisülése” ellen is fellépni.

Jellemző, és egyre szélesebb körben elterjedt védekezéssé vált ugyanis, hogy e kizárólag szándékosan elkövethető bűncselekmény gyanújának felmerülése esetén az iratok „elégték”, „eláztak” vagy azokat „ellopták”.

Igy pl. a könyvvézetési előírások ellen csak részben vétő személyek két évi szabadságvesztéssel is számolhatnak, akik viszont a könyvek helyett egy ismeretlen tolvaj ellen tett feljelentést mutatnak be, rendszerint elkerülik a felelősségrevonást.

Sajnos a 2000. évi C. törvény (Szvtv.) szintén csak a bizonylatok „megőrzését” írja elő, s hiába hivatkozik a „jogkövetkezmények” körében a Btk.-ra, a megőrzés jellemzően gondatlan megsértésével a büntetőjogász nem tud mit kezdeni.

*Dr. Tóth Mihály: egyetemi tanár, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem JÁK, Büntető Eljárásjogi és Kriminológiai Tanszékének vezetője

¹ Ezúton mondok köszönetet Bánáti Jánosnak (Budapesti Ügyvédi Kamara), Vankó Lászlónak (ORFK) és Varga Zoltánnak (Fővárosi Bíróság) értékes észrevételeikért, amelyeket felhasználtam a tanulmány e részében.

Ilyen körülmények között el kell azon gondolkodni, nem indokolt-e a 289. § esetében – akár korlátozott körben, az iratok megfelelő tárolását, őrzését, kezelését tekintve – a gondatlan cselekményekért fennálló felelősséget is előírni.

3.2. A csődbüntetés (290. §)

A Btk. 290. §-a viszonylag stabil büntetőjogi tényállás, megalkotása óta csak egyetlen módosításról adhatunk számot, az 1996. évi LII. törvénnyel a háttérnorma módosulásának megfelelően kikerült a (6) bekezdéséből a csőd „kötelező bejelentése”.

Vélhetnénk tehát, hogy a gazdasági bűncselekményeken belül egyre növekvő számban előforduló bűncselekmény² nem okozott komolyabb jogi problémát.

Ez azonban nem így van. Állandó vita mellett gyakran egymásnak ellentmondó döntések születtek a büntethetőség feltételeit, a stádiumokat, vagy az alanyokat illetően.

A következő megoldási javaslatok kapcsán feltétlenül előre kell bocsátani, hogy folyik az új Fizetéseképtelenségi törvény előkészítése, s a koncepcionális változásokat a büntetőjogi javaslatok végső formába öntése során nyilván figyelembe kell majd vennünk.

a) a büntethetőség feltételei

aa) a fizetéseképtelenség

A fizetéseképtelenség fogalmának tartalma a Btk. 290. §-a szempontjából meghatározó jelentőségű.

Első kérdésként az merül fel, hogy a fizetéseképtelenség állapotának deklarálása kire tartozik; ténykérdésről vagy jogkérdésről van-e szó, s megállapítására a büntető bíróságnak van-e hatásköre.

² Az utóbbi 10 évben folyamatosan és közel azonos arányban nőtt az ismertté vált csődbüntettek száma, 1994-ben 93, 1999-ben 617, 2003-ban már 1468 volt.

Úgy tűnik, hogy a 290. § (1) bekezdés esetében a büntető bíróságnak nem sok lehetősége van a fizetésképtelenség megállapítására, ugyanis ebben az esetben a fizetésképtelenség a gazdálkodási tevékenység menetében következik be, így arra nézve a jelenleg hatályos Cstv. 27. § (2) bekezdése az irányadó.

Születtek is elvi jellegű döntések, amelyek a fizetésképtelenség ténykérdés-jellegét hangsúlyozzák.

Tény viszont, hogy a Csődtörvényben felsorolt három feltétel egyike sem takarja a tényleges (tartalmi) fizetésképtelenséget, tehát a vagyonhiányát, ugyanis a *fizetésképtelenséget ma önmagában a fizetési hajlandóság hiánya is megalaphozhatja.*

Látszólag egyszerűbb a helyzet a csődbüntett másik fordulatánál. A Btk. 290. § (3) bekezdése esetén az elkövetési magatartások megelőzik a fizetésképtelenség bekövetkeztét, illetve annak látszatát. Itt az elkövető a fizetésképtelenné válást vagy annak látszatát az (1) bekezdésben írt magatartások valamelyikével idézi elő.

Ez a fordulat viszont mintha nem venné tudomásul a Cstv. 27. § (2) bekezdésében foglalt fizetésképtelenségi eseteket. Azt ugyanis szándékos magatartással nem lehet előidézni, hogy az adós a tartozását a törvényben megállapított határidőn belül ne egyenlítse ki, vagy a csődegyezségben vállalt kötelezettségét ne teljesítse.

Az itt használt „*fizetésképtelenné válás*” szóhasználatból az következik, mintha a Btk. szabályozása a tényleges vagyonvesztésre utalna. Ez viszont annyiban ellentmondásos, hogy az adósnak a csődbüntett szempontjából nem a vagyona elvesztése áll érdekében, hanem legfeljebb a hitelezői igények fedezetéül szolgáló vagyon eltitkolása, illetve elrejtése.

Végül további gond, hogy a Btk. 290. § (3) bekezdése nem csupán a fizetésképtelenné válást, hanem a *fizetésképtelenség látszatát* is lehetséges következményként fogalmazza meg.

Am a fizetésképtelenség *látszatának* megvalósítása alig értelmezhető, hiszen a fizetésképtelenség tényéhez már elegendő a Cstv. 27. § (2) bekezdésében írt magatartások önkéntes nem teljesítése is.

Összességében tehát a hatályos jogi szabályozásban a Btk. 290. § (3) bekezdésének értelmezése a legproblematisabb, ugyanakkor viszont e fordulat hatékony alkalmazása lenne a legkívánatosabb.

Ebben az esetben ugyanis olyan magatartásokkal állunk szemben, amelyek a gazdasági életet valóban hátrányosan érintik: mint tudjuk, leggyakrabban egyes cégek jelentős adósságokat és tartozásokat hátrahagyva „fantomizálódnak” és eltűnnek, vagy átkerülnek olyan kezekbe, amelyek büntetőjogi eszközökkel nehezen foghatók meg.

E negatív jelenségek hatásai az új szabályozás révén a következő javaslatok megfontolásával legalábbis csökkenthetők.

A 290. § (3) bekezdésének esetében a fizetésképtelenség látszatának keltését indokolatlan a törvényben fenntartani. Aligha van annak jelentősége, hogy az adós milyen belső motivációból nem teljesíti a törvényben írt kötelezettségét.

Ezen túlmenően az elkövetési magatartás olyan ok-okozati összefüggést feltételez a fizetésképtelenség és hitelezői igények kielégítése között, amelyek feltárása indokolatlanul megnehezíti a büntetőjogi felelősségre vonást, illetve eligazodást.

A vagyonvesztés vagy a vagyonvesztés látszata sokkal inkább betölthetné azt a rendeltetést, amely a csalárd eljárásra alapozná a büntetőjogi felelősségre vonást.

A vagyonvesztés a köznapi szóhasználat szerint és a jogban is olyan állapot, amikor az adós tartozásai (nem csupán átmenetileg, hanem tartósan) meghaladják a vagyonát.

Ebben az esetben a fizetésképtelenség vagy annak látszata viszont már olyan ténykérdés, amelyet a büntető bíróság állapít meg ítéletében, ugyanis a csődbíróságnak e látszat fennállása esetén egyszerűen nincs miben eljárnia.

A „fizetésképtelenség”, „vagyonvesztés”, „vagyonbukás” kategóriáknak büntetőjogi használata azonban nem lehet független a Csődtörvénytől, illetve az új Fizetésképtelenségi törvénytől.

Ezért két megoldás tűnik elképzelhetőnek:

– az egyik: *a büntető anyagi jogszabályok teljes egészében vagy legalább is nagymértékben függetlenítik magukat a megalkotandó Fizetésképtelenségi törvénytől és az ott használt terminológiától. Ebben az esetben külön dogmatikai rendszer kiépítésével, értelmező rendelkezéssel a büntetőjogi felelősségre vonás függetlenedne a csődjogtól és csupán olyan összefüggés lenne megteremthető a fizetésképtelenségi törvénnyel, hogy a csődeljárás, illetve a csődegyezség vagy a fizetésképtelenség végleges rendezése idejéig a büntető eljárást esetleg felfüggesztenék.*

– a másik: *olyan reform megteremtése, melynek értelmében a csődbüntett és a fizetésképtelenségi törvény összhangba kerül egymással.* E megoldásnak a jelenlegi rendszerben talán inkább van realitása.

ab) az „alapeljárások” megindulása

Tovább lépés azonban a *jelenlegi keretek* között is elképzelhető.

A hatályos szabályozás szerint a cselekmény akkor büntethető, ha a csődeljárást vagy a felszámolási eljárást megindították, illetve a felszámolási eljárás a kötelező kérés elmulasztása miatt maradt el [209. § (6) bekezdés].

– Ami a *felszámolási eljárást* illeti: helyeselhető az az álláspont, amely szerint a felszámolási eljárás kezdete az erre irányuló kérelem bíróság-

ra érkezésével, a felszámolás kezdete pedig a fizetéseképtelenséget megállapító és a felszámolást elrendelő határozat jogerőre emelkedésével esik egybe. Ennek azért van jelentősége, mert a csődbüntett valódi veszélyessége a csőd- vagy felszámolási eljárás eredményességének veszélyeztetésében, és ezáltal közvetetten a hitelezői érdekek csorbításában áll.

Ebből a szempontból kiemelkedő fontosságú az a tény, hogy a büntetethez fűződő feltétele – bárhogyan definiáljuk is a fizetéseképtelenség fogalmát – a fizetéseképtelenség *tényleges fennállása*, és e körülmény a hatályos keretek között csak az erre irányuló bírósági nemperes eljárás jogerős lezárása után állapítható meg. Addig ugyanis lényegében csak a fizetéseképtelenséget állító valamely fél előadása áll rendelkezésre, amelyről a bíróságnak quasi kontradiktórius eljárás során még döntenie kell.

Megfontolásra érdemes lehet tehát az is, ha a csődbüntett törvényi tényállásnak újrafogalmazásakor a büntetethez fűződő feltételül nem a felszámolási eljárás megindítását, hanem a fizetéseképtelenséget megállapító és ezzel a felszámolást elrendelő határozat jogerőre emelkedését fogalmazzuk meg.

Nyomatékosan hangsúlyozni kell azonban, hogy e felvetésnek csak akkor van realitása, ha a jelenleginél jóval gyorsabb, rugalmasabb, kevésbé formalizált, s legfeljebb néhány hónap alatt lezárható nemperes eljárás megteremtésére van lehetőség.

– *Csődeljárás esetében a tettek veszélyessége akkor kezdődik, amikor az adós cég a fizetési haladékhöz a hitelezők hozzájárulását nem kapja meg, vagy a fizetési haladék tartama alatt a hitelezőkkel az egyezség nem jön létre. Ezekben az esetekben ugyanis a bíróság a csődeljárást megszünteti, a kielégítetlen, de fogalmilag az adós által elismert követeléssel rendelkező hitelezők többnyire felszámolás útján fogják követelésüket érvényesíteni. Erre tekintettel csődeljárás esetén a csődbüntett elkövetettségének a feltételül azt a tényt kellene szabni, hogy az adós nem kapott fizetési haladékat, illetve a bíróság a csődeljárást azért szünteti meg, mert az egyezség a hitelezőkkel nem jött létre.*

Az elsőként említett feltétel esetében azért nem indokolt a büntetethez fűződő megvárni az eljárás megszüntetésének jogerőre emelkedését, mert a fizetési haladékról szóló tárgyalás eredményét a Csődtörvény alapján az adós csak a tárgyalást követő három hónapon belül kell bejelentenie, márpedig ennyi idő bőségesen elegendő a vagyon kimentéséhez.

Mindezek alapján a csődbüntett büntetethez fűződő vonatkozó előírást az alábbiak szerint lehetne megfogalmazni:

„(...) A ... bekezdésben meghatározott cselekmény akkor büntethető, ha

a) felszámolási eljárás esetén az adós fizetéseképtelenségét megállapító és felszámolást elrendelő végzés jogerőre emelkedett, vagy a felszámolás a kötelező kérés elmulasztása miatt maradt el,

b) csődeljárás esetén az adós a hitelezőktől fizetési haladékat nem kapott, illetve, ha az eljárást megszüntető végzés jogerőre emelkedett, feltéve, hogy a bíróság az eljárást azért szüntette meg, mert a hitelezőkkel nem jött létre egyezség, azt nem hagyta jóvá, vagy az egyezség nem felel meg az egyezségekre vonatkozó törvényi előírásoknak.”

Nem zárható persze ki, hogy így – az „alapeljárások” nehezen elkerülhető elhúzódnása miatt – valószínűleg csökkenne a csődbüntett miatti eljárások eredményessége, ám azokra több elvi alappal kerülne sor.

b) Az „adminisztratív” csődbüntett problémái

ba) A 290. § (5) bekezdésébe ütköző magatartás jövője és a felszámoló bejelentési kötelezettsége

Felvetődött, hogy e számviteli jellegű mulasztás fenyegetettsége egyáltalán a csődbüntett keretében indokolt-e, nem lenne-e helyesebb a tettet a számvitel rendjének megsértése (289. §) speciális alakzataként büntetni.

Egy másik vélemény szerint gyakori gondot okoz, hogy a Csődtörvény szerint a *felszámoló a tudomására jutott bűncselekményt köteles az eljárás lefolytatására illetékes hatóságnak írásban bejelenteni*. A tapasztalatok szerint a felszámoló e kötelezettségük folytán, saját „biztonságuk” érdekében számos esetben fölös óvatosságból tesznek feljelentést, annak elvárható vizsgálata nélkül, hogy az egyébként kizárólag szándékosan elkövethető bűncselekmény megalapozott gyanúja fennáll-e, avagy csak gondatlanság (vagy még az sem) vezetett a tényleges eredményhez.

Sok esetben a feljelentést követően a nyomozó hatóságnak kell elvégezni azt a vizsgálatot, amely a feljelentést megelőzően a felszámoló feladata lett volna.

A nyomozás során szerzett tapasztalatok is azt igazolják, hogy a *felszámolók az esetek többségében nem ismerik a büntetőjogi felelősség és a más jogágakban érvényesülő felelősségi rendszerek közötti különbséget*, nincsenek tisztában azal, hogy az adminisztratív csődbüntettet csak szándékos elkövetéssel lehet megvalósítani, és hogy mit takar a szándékosság tartalma.

Megfontolható ezért, hogy vagy

– *a Csődtörvény mentesítse a felszámolót a feljelentési kötelezettség alól, vagy*

– *a bűncselekmény (5) bekezdésbe ütköző fordulata célzatos legyen, azaz csak akkor legyen büntethető, ha az elkövető előírt kötelezettségének azért nem tesz eleget, hogy ezzel a felszámolás eredményét részben vagy egészben megghiúítsa. (Aki célzat hiányában cselekszik, annak*

pőnalizálása igazgatási eljárás keretében is megoldható lenne.)

Végül, felvetődött az is, hogy ha a felszámolás alá vont cégek jegyzésre jogosult képviselői adminisztratív kötelezettségeiket nem teljesítik, az egyes esetek között *indokolt lehet aszerint különbséget tenni, hogy a mulasztás illetve a vagyoni helyzet feltérképezésének lehetetlensége milyen következményeket okoz a gazdaságban.*

Kérdés azonban, hogy valóban érdemes-e itt is minősített eset megfogalmazása, hiszen láttuk, hogy az a gyakorlatban a többi fordulat esetében sem funkcionál.

bb) A felszámolás, vagy a felszámolási eljárás eredményességét védjük?

Függetlenül az (5) bekezdésben írt magatartás rendszerbeli elhelyezésétől a gyakorlatban gondot okoz annak a kérdésnek a megválaszolása, hogy mit jelent az adminisztratív csődbüntett tényállásában a „felszámolás eredményének meghíúsítása”? A felszámolás maga ugyanis akkor eredményes, ha a legtöbb hitelezői igényt, a lehető legteljesebben kielégítik. Ám ez az elkövető számviteli mulasztásai esetében is megoldható, felszólítás, bírság, vagy az adós költségére kirendelt szakértő alapos munkája révén. Az tehát, hogy a felszámolás mennyiben sikeres, legalább annyira a felszámolón múlik, mint az adóson. Másként szólva, ha a „felszámolás eredményét” helyesen értelmezzük, a bűncselekmény megállapíthatósága nem csupán a cégvezető mulasztásától, hanem a felszámoló aktivitásától, vérmérsékletétől, ügybuzgalmától vagy éppen tapasztalataitól, netán érdekelttségétől is függ. Mindez alapvetően veszélyezteti az azonos elbírálás követelményét és a jobbiztonságot.

E túl általánosnak is minősíthető érv mellett van azonban egy gyakorlati is: a jelenlegi konstrukcióban aligha oldható meg véglegesen a *kísérlet* problémaköre. E stádium nyilván nem zárható ki, minthogy az adminisztratív csődbüntett esetében „vegyes mulasztásos bűncselekményről” van szó: a befejezettséghez az eredmény bekövetkezése szükséges. Ám ez számos kérdést felvet. Az adós mulasztásának utólagos pótlása önként hárítja-e el az eredményt? Ha szakértő dolgozik az adós helyett, és nem tud minden adat birtokába jutni, teljes meghíúsítás kísérletéről van szó, vagy befejezett részbeni meghíúsításról? Egyáltalán: a „részbeni meghíúsítás” a teljes meghíúsítás sui generis kísérlete?

Biztos tehát, hogy a jogalkotó a „felszámolás”, s nem a „felszámolási eljárás” eredményességét kívánta védeni? Megannyi jogos kérdés, a hatályos keretek között megnyugtató válasz reménye nélkül.

Áttekinthetőbb helyzetet teremtené, ha a „felszámolás eredménye” helyett a „felszámolási eljárás eredményes lefolytatását” tennénk az ad-

ministratív csődbüntett központi elemévé, s ennek megfelelően módosítanánk a 290. § (5) bekezdésének szövegét is.

Abban ugyanis lényegében egységes a gyakorlat, hogy a felszámolási eljárás akkor eredményes, ha nem kerül sor egyszerűsített felszámolásra. Tudjuk, ez gyakorlatilag az adós gyors és alig formalizált bírói likvidálását jelenti; olyan eljárást, ami egyébként a legtöbb uniós tagállamban nem is a csődjogba, hanem a végrehajtás körébe tartozó intézmény.³

E szanalási mód valódi jogi természetét figyelembe véve kísérletként lehet értékelni a legtöbb olyan mulasztást, amely akadályozta ugyan a felszámolási eljárást, de – a felszámoló (illetve az általa igénybe vett szakértő) közreműködése folytán – tehát az adós magatartásától függetlenül – mégsem vezetett az egyszerűsített felszámoláshoz.

c) A bűncselekmény alanyai

ca) Szükséges-e az adminisztratív csődbüntett esetében is speciális alanyiság?

A hatályos szabályozás szerint, a 291/A. § alapján a cselekmény valamennyi alakzatát csak a *vagyonnal rendelkezni jogosult személy* követheti el.

Ugyanakkor, a 290. § (6) bekezdése sajátos büntethetőségi feltételt fogalmaz meg: a tett fordulatai csak a csőd- vagy felszámolási eljárás megindítása után büntethetők.

Az idézett két törvényhely közötti ellentmondás értelmezés útján véglegesen nem oldható meg.

A speciális alany előírása a bűncselekmény (1) és (3) fordulatában indokolt lehet, mert itt a „csődbüntett” sajátos tartalmára tekintettel jogalkotói úton is elhatárolható a vagyonnal rendelkezni jogosult személy által elkövetett gazdasági, és a kívülálló (esetleg ugyanilyen magatartásban tetet öltő) vagyon elleni bűncselekménye.

Az (5) bekezdésben szabályozott „adminisztratív csődbüntett” esetében azonban más a helyzet. Ez a fordulat ugyanis *kizárólag a felszámolási eljárás megindítását követően* alkalmazható.

A hatályos Csődtörvény 34. § (2) bekezdése alapján a felszámolás kezdő időpontjától a gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jognyilatkozatot csak a felszámoló tehet.

(Ez alól a törvény csak igen szűk körben, és nem a hitelezők kielégítését szolgáló vagyonnal való rendelkezési jogosultságot illetően enged kivételt.)

Ebből valóban az derülne ki, hogy a felszámolási eljárás elrendelését követően csődbüntett alapját képező cselekményt az adós képviselője gyakorlatilag már nem követhet el, e bűncselekménynek ekkor már csak a felszámoló lehet alanya.

³ Lásd Tóth Mihály–Török Gábor: Csődjog HVG-ORAC, Budapest, 2000, 285. old.

Születtek is egy időben szép számmal olyan döntések, amelyek az így előálló állítólagos joghézagot megpróbálták betömni – no persze nem a felszámoló terhére megállapított csődbüntettel, hanem valamely a cégvezető terhére rótt vagyon elleni bűncselekménnyel, általában a sikkasztással. Ám ha az iménti gondolatmenetet valóban elfogadnánk, a Btk. 290. § (5) bekezdésében szabályozott fordulatot eleve kizárólag a felszámoló követhetné el – hiszen az adós rendelkezési jogosultsága megszűnt, s a 291. § nem különböztet az egyes fordulatok potenciális alanyainak szabályozásánál.

Láttuk azonban a mára egységes gyakorlatot: a csődbüntett miatti marasztaló ítéletek több mint 80%-a éppenséggel elmulasztott adminisztratív kötelezettségek miatt, az adós képviselője ellen születik. (Olyan személlyel szemben tehát, aki – ha eltérnénk a jelenlegi többségi gyakorlattól – e bűncselekménynek nem is lehetne alanya).

A jövőt illetően tehát nem indokolt a speciális alanyiság követelményét az adminisztratív csődbüntettre is fenntartani, hiszen az (1) és (3) bekezdés valóban az adós vagyona koncentráll, az (5) bekezdés azonban a számviteli előírásokra, a „papírmunkára”, tehát mind jellegében, mind tartalmában más.

Az (5) bekezdés esetében a megszorítás azért sem indokolt, mert a „jogszabályban előírt beszámolási, leltárkészítési vagy egyéb tájékoztató kötelezettségek” amúgy is személyhez kötöttek, bárki tehát e megfogalmazásból következően el sem követheti azokat.

A leírtak egyben újabb érvet jelenthetnek amellett is, hogy az adminisztratív csődbüntettet szabályozhatjuk a (bárki által elkövethető) számviteli rendjének megsértése egyik alakzataként is.

cb) A vagyonfelügyelő és a felszámoló helyzete és felelőssége

A vagyonfelügyelő illetve a felszámoló felelőssége több szempontból merülhet fel, ezúttal egyet emelünk ki. A felszámoló dönthet úgy – 1999-től a hitelezői választmány jóváhagyásával – hogy a gazdálkodó szervezet tevékenységét tovább folytatja.

Több ügyben fordult elő, hogy a tevékenység továbbfolytatásának racionális magyarázata nem volt, bár a gazdasági ésszerűség egzakt módon nehezen határozható meg. Meglehet: a felszámoló azért dönt úgy, hogy a veszteséges gazdálkodás továbbfolytatásával a még meglévő vagyont is felemészti, mert a díjazása e körben a kintlévőségek behajtása során elért, illetve a működés tovább folytatásával realizált árbevételhez igazodik.

Ha a gazdálkodás továbbfolytatásának ésszerűtlensége a büntetőeljárás során nem bizonyítható, de annak következtében a csődnyitással vagy a felszámolási eljárás megindításával átvett vagyont a felszámoló felemészti, semmilyen

szankció nem alkalmazható vele szemben, sőt a realizált árbevétel, függetlenül annak gazdasági eredményétől, rentábilissá teszi (mintegy igazolja) a működését.

*Indokoltnak látszik ezért akár új tényállás megalkotásával, akár értelmező rendelkezéssel megteremteni a csődvagyonnal rendelkezni jogosult, s eddig szinte privilegizált helyzetben lévő vagyonfelügyelő és felszámoló csődbüntett miatti felelősségének alapjait.*⁴

Elkövetési magatartásként – az adminisztratív csődbüntett kivételével – lényegében ugyanazok a magatartások jöhetnek szóba, mint amelyeket a törvény jelenleg is tartalmaz, kiegészítve a vagyonfelügyelő (felszámoló) eljárására vonatkozó speciális szabályok (pl. a pályázatra, árverésre vonatkozó előírások) megsértésével. E körben meg lehetne kívánni a motívumot, illetve a célt az elkövetést (a cselekményt maga vagy más számára jogtalan előnyszerzés érdekében vagy vagyoni hátrány okozva követi el).

A bűncselekmény alanya a bíróság által kirendelt vagyonfelügyelő vagy felszámoló (társaság esetében természetesen az eljárásért személyében felelős felszámolóbiztos) lenne.

A leírtak természetesen megfelelően vonatkoznak a hitelező jogtalan előnyben részesítése bűncselekményre is (Btk. 291. §).

d) Szövegpontosítások

A teljesség kedvéért megfontolásra érdemesnek tartok néhány olyan nyelvi korrekciót is, amely talán tartalmi hatással is jár.

Az (1) bekezdés b) pontját illetően egyetértek azzal az állásponttal, hogy a „veszteséges üzletbe kezd” elkövetési magatartás nyelvtanilag értelmezhetetlen, mert nem azt jelenti, ami a csődök kapcsán valóban előfordul, ti. üzletbe kezdeni a (majdani) veszteség biztos tudatában.

Önmagában az „ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon” való üzletkezdés nem pótolja az előreláthatóság, vagy a szándék hiányát, mert egyrészt az ésszerűtlen gazdálkodás önmagában pusztán tehetetlenség eredménye is lehet, másrészt a bűncselekmény valamennyi fordulata csak szándékos elkövetési magatartásokkal valósítható meg. Az idézett fordulat azonban nem magatartás, hanem elkövetési mód.

Helyesebb (és elegendő) lenne a kérdéses b) pont, pl. ily módon történő megfogalmazása: *üzletét az ésszerű gazdálkodás követelményeivel ellentétes módon vezeti*, mert ez – nézetem szerint helyesen – a passzivitással, szándékos mu-

⁴ Ezzel egyidejűleg célszerű az új Fizetési képtelenségi törvényben a díjazást az elért gazdasági eredménytől, s nem az árbevétel-től függővé tenni, a felszámolókat érintő felelősségi rendszerben pedig a gazdasági veszteségek viselésében az egyetemleges felelősség szabályait bevezetni. Ez a jelenleginél nyilvánvalóan szigorúbb szabályozást jelent, de meggátolhatja, hogy a felszámoló könnyelműen vállalja fel az ésszerűtlen gazdálkodást.

lasztással megvalósítható változatokat is felölelheti.

Ha azonban idáig eljutunk, kérdéssé válik az is, indokolt-e egyáltalán az így újrafogalmazott c) pont, hiszen az abban foglaltak minden további nélkül beleférhetnek a vagyon d) pontban írt bármely „más módon” történő csökkentésébe.

A jogirodalomban arra is indokoltan mutattak rá, hogy a „hitelező vagy jogosult kielégítése” nem a Btk. (általában) precíz és egyértelmű nyelvezetéhez méltó megfogalmazás, sőt, „a hitelező vagy a jogosult *igényének* kielégítése helyett” akár „pongyolán sikamlós kétértelműségnek” is tekinthető.⁵

Végül kérdéses, hogy indokolt-e a törvénytörvényben a „hitelezői” többes számú alakzat, hiszen a cselekmény már egyetlen hitelező igénye kielégítésének megghiúsítása esetén tényállásszerű lehet.

3.3. Áru hamis megjelölése (296. §)

A sok vihart megélt fogyasztóvédelmi tényállás kapcsán egyetlen körülményt kívánok részletesebben megvizsgálni, amely a gazdasági és a vagyoni elleni bűncselekmények határvidékét érinti: az áru hamis megjelölése és az iparjogvédelmi jogok megsértésének találkozását. Előljáróban azonban röviden meg kell vizsgálnunk az iparjogvédelmi jogok megsértésének helyét a büntetőjogi rendszerében.

Angyal Pál már 70 évvel ezelőtt rámutatott: „a védjegy- és cégnév-bitorlás megtorlására vonatkozó jogszabályok az ún. ipari tulajdon védelmét szolgáló – immár nemzetközi jelentőségű – intézmények rendszerébe illeszkednek bele. Az ipari tulajdon, amely nem egyéb, mint az iparosnak (kereskedőnek) ipari értékű testetlen javain való joga, éppúgy védelmet igényel, mint egyéb, a jogrend részéről értékelt immateriális javak. A kereskedelmi név, az ipari mustra és minta, a találmányi szabadalom illetőleg a gyártmányok s áruk védjegye nemcsak az iparos vagy kereskedő, de a nagyközönség szempontjából is oly értéket képvisel, melynek sértetlenségéhez nemcsak anyagi, hanem erkölcsi érdekek is fűződnek.”⁶

A II. Világháborút követően érthető okokból visszaszorult a védjegyek büntetőjogi védelme. Igaz, voltaképpen el lehetett volna járni védjegybitorlás miatt „hamis jelzéssel ellátott termék (termény) forgalomba hozatala” címén, hiszen – mint az 1961. évi V. törvény 234. §-ához fűzött indokolás írta – „a szocialista kereskedelem alapelveivel, lényegével és céljával nem volna össze-

egyeztethető a vásárlók semmilyen irányú megtévesztése sem.” Ilyen jellegű ügyet azonban a Büntetőjogi Döntvénytár korabeli köteteiben hasztalan keresünk.

Nem jelentett előrelépést az 1978. évi IV. törvény „hamis termékjelzés” címmel megfogalmazott cselekménye sem, sőt, hosszú évtizedekre alkalmazhatatlanná tette a törvényi tényállást a „*jelentős mennyiségű termék*” kívánalmának beiktatásával.

A mennyiség bénító hatása még a „hamis termékjelzést” 1994-ben felváltó „áru hamis megjelölése” bűncselekményének első éveire is rányomta a bélyegét.⁷

Mára az akadályok látszólag eltűntek: az áru hamis megjelölése 1999 márciusa óta az áru volumenétől függetlenül büntetendő, 2000. március 1. napjával pedig az új szerzői jogi törvény megszületésére reagálva módosultak és kiegészültek a Btk. szellemi tulajdon védelmét biztosító rendelkezései.⁸

Ám amint hozzáfogtunk (volna) a gyakorlati alkalmazáshoz, nyomban kiderült: ezúttal is az történt, ami már több büntető Novella esetén megfigyelhető volt: az új bűncselekmények beiktatása rést ütött a korábbi megszokott rendszeren, számos értelmezési, elhatárolási és halmazati problémát felvetve. A jogalkotó jó szándéka aligha lehet kétséges, kérdés azonban nem lőtt-e túl a célon.

A válasz keresésekor két kérdés vizsgálata feltétlenül indokolt.

a) Az iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekményének alapesete (329/D. §) értéktől függetlenül büntetendő, a hagyományos vagyoni elleni bűncselekmények szabálysértési értékhatárain belül is.

Eszerint, egyéb feltételek mellett az alapeset már mégoly csekély – néhány forintos – vagyoni hátrány esetén is megállapítható. Szükséges és reális-e jelentéktelen súlyú cselekmények esetén a büntetőjogi eszközök igénybevétele?

b) Ezzel a kérdéssel összefügg a másik: miként alakuljon az iparjogvédelmi jogok megsértése és az áru hamis megjelölése bűncselekményének a viszonya?

Mindkét tettet jellemezhető körülmények (részbeni) találkozásakor mikor állapítsuk meg az egyik, mikor a másik bűncselekményt?

Állhat-e a két deliktum valóságos halmazatban?

Ad a)

Az iparjogvédelmi jogok megsértésének nincs szabálysértési alakzata, s a Btké.-ben felsorolt azon

⁵ Szádeczky-Kardoss Irma: A jogi szaknyelv történeti kutatási szerepe Győri tanulmányok, 1998/20 138. old. Nyelvi pontosítások egyébként másutt, pl. a pénzmosás tényállásában is szükségese lennének.

⁶ Angyal Pál: A magyar büntetőjog kézikönyve 5. Okirathamisítás, bélyeghamisítás, védjegybitorlás, csalárd és vétkes bukás, Budapest, 1929 131. old.

⁷ Ezt igyekeztem részletesen alátámasztani „Az áru hamis megjelölése bűncselekményének befejezetlen vesszőfutása” című írásomban (Védjegyvilág 1999/3.)

⁸ Az 1999. évi CXX. törvény módosította a „szerzői vagy szomszédos jogok megsértése” tényállását és három új a szellemi tulajdon védelmét biztosítani hivatott bűncselekményt – egyebek mellett a most tárgyalt deliktumot – iktatta Btk.-ba.

cselekmények között sem szerepel, amelyek bizonyos értékhatáron alul sem bűncselekménynek, sem szabálysértésnek nem minősülnek.⁹ Igen lényeges azonban, hogy a büntetőjogi védelem mégsem kizárólagos, sőt elmondható, hogy hagyományos és eredményesnek is tekinthető eszközök mellé sorakozott fel.

A védjegyek és földrajzi árujelzők oltalmáról szóló 1997. évi XI. törvény 27. § (2) bekezdésének f) pontja és az (5) bekezdés értelmében a védjegyjogosult követelheti a védjegybitorlással elért gazdagodás visszatérítését és a polgári jogi felelősség szabályai szerint kártérítést is. Ez a szabályozás lényegében hasonló volt a korábbi jogszabályokban is.

Természetesen a polgári és büntető per nem zárja ki egymást – elvileg igen csekély vagyoni károsodás esetén is tehető feljelentés és indítható akár egyidejűleg védjegyoltalmi per.

Nézetem szerint azonban nem helyes, ha a büntetőjog (még kevésbé büntetőjogi szankciók kilátásba helyezése) az egyébként jogos vagyoni érdekek érvényesítésének *elsődleges* eszközévé válik.

A vizsgált bűncselekmény a vagyon elleni deliktumok között szerepel. Így az itt leggyakoribb 10 000 Ft-os értékhatár alatt nézetem semmiképpen nem indokolt büntetőjogi eszközök igénybe vétele – akkor sem, ha erre elvileg lehetőség lenne.

De lege ferenda a leghelyesebb lenne – az adócsalás szabályozásához hasonlóan – előírni, hogy a tett 50 000 Ft-ot meg nem haladó vagyoni hátrány esetén nem büntethető. A hasonlóság világos: az adóügyi eljárásban is megvannak a védjegybitorlás esetén alkalmazhatókhoz hasonló azon jogi eszközök – felemelt adó, bírság, pótlék stb. – amelyek a nem túl jelentős jogsértés reparálására büntetőjogon kívüli eszközökkel is alkalmasak.

(Az értékhatár előírása persze vita tárgya lehet; nyilván találhatóak érvek 20 000 vagy 100 000 Ft-os érték mellett is, valahol azonban biztosan meg kellene a határt húzni).

Ad b)

Az áru hamis megjelölése és az iparjogvédelmi jogok megsértése találkozásokor a következő három változat lehetséges:

ba) Az áru utánzása *nem iparjogvédelmi jog sérelmével* történik, mert

– az összetéveszthető külsőt, nem a 329/D. §-ban szereplő elkövetési tárgyak (pl. védjegyek) használata révén érték el, vagy

– az összetéveszthető külsőt a 329/D. §-ban szereplő elkövetési tárgyak használata révén érték el, ám azok (még, vagy már) nem részesültek az elkövetéskor oltalomban.

bb) Az iparjogvédelmi jogok megsértése *nem áru utánzásával* – tehát versenytársi érdeket sértő módon – történik, hanem pl. védjegy dekorációs elemként történő feltüntetésével (pl. kólásüveg vagy „Milka-tehén” képe pólon vagy sapkán).

bc) Az áru utánzása *iparjogvédelmi jog (pl. védjegy) jogosulatlan használatával* történik.

Leegyszerűsítve: az első esetben az *utánzás nem bitorlással*, a másodikban a *bitorlás nem utánzással* valósul meg, a harmadik esetben az *utánzás eszköze a bitorlás tárgya*.

Az *első esetben* 100 000 Ft-os értéket meg nem haladó áru esetén kizárólag az egyes szabálysértésekről szóló 218/1999. (XII. 28.) Kormányrendelet 71. §-ába ütköző áru hamis megjelölése szabálysértése állapítható meg. 100 000 Ft-ot meghaladó értékű áru esetén a Btk. 296. §-ába ütköző bűncselekmény valósul meg.

A *második esetben* kizárólag iparjogvédelmi jogok megsértése a helyes minősítés – természetesen csak a Novella hatályba lépése után történt elkövetés esetén. A tett az eredménytől függően kísérlet, vagy befejezett bűncselekmény. Megfontolható ezzel párhuzamosan védjegybitorlási per kezdeményezése is.

A *harmadik eset* a legproblematikusabb. Itt úgy tűnik, áru hamis megjelölése és iparjogvédelmi jogok megsértése is megvalósult. Kérdés persze, hogy e két bűncselekmény megállapítható-e valóságos halmazatban, s ha a halmazat látszólagos, a két bűncselekmény közül melyik „nyeli el” a másikat? A döntést nehezíti, hogy – mint láttuk – az iparjogvédelmi jogok megsértésének alapesete értékhatártól függetlenül vétség, az áru hamis megjelölése pedig büntett, 100 000 Ft-os értékig azonban szabálysértés. Ezt a változatot tehát alaposabban szemügyre kell vennünk.

A vázolt probléma megoldására három lehetőség kínálkozik.

Az *első*: a halmazat látszólagos, védjegybitorlás esetén mindig a 329/D. § állapítható meg, függetlenül az áru értékétől. Áru hamis megjelölésére eszerint kizárólag akkor kerül sor, ha az összetéveszthetőség eszköze nem esik jogi oltalom alá.

Ez a változat nem annyira dogmatikai megalapozottságával tűnik ki, inkább egyszerűsége vonzó.

Mellette szól azonban, hogy némileg hasonló-nak tűnik a helyzet a pénzhamisítás és a csalás találkozásokor: a hamis pénz forgalmazása során – noha a tettes áldozatát megtévesztve rendszerint kárt is okoz neki – az ítélezési gyakorlat (a csalás önmagában veszélyes eszközére, a hamis pénzre tekintettel) mégis kizárólag a gazdasági bűncselekmény megvalósulását állapítja meg. Ha azonban a tett nem forgalomban lévő fizetőeszközzel, hanem pl. „álpénzzel” valósul meg, a tett csalás. Mégis, úgy vélem esetünkben más a helyzet. Igaz, a hamis pénz a csalás eszköze, a bitorolt védjegy pedig az utánzása. Ám míg a pénz-

⁹ Igen valószínű, hogy jogalkotói feledékenységről van szó, hiszen nem valószínű, hogy a rablás mintájára itt is egyaránt alapeset keretei között kívánták volna büntetni a 200 forintos és a 2 millió forintos hátrányt okozó tettet.

hamisítást a törvény eleve súlyosabban fenyegeti, mint a csalás legtöbb alakzatát, az iparjogvédelmi jogok megsértésének alapesete, szemben az áru hamis megjelölésével csupán vétség. Ez pedig más alapokra helyezi a két bűncselekmény lehetséges viszonyát.

Még mindig az első változatnál maradva, és folytatva az ellenvetések sorát, rá kell mutatnom arra is, hogy e megoldást elfogadva indokolatlanul privilegizálnánk annak az elkövetőnek a helyzetét, aki bejegyzett védjegyet használ fel az összetéveszthetőség érdekében, hiszen jellemzően csupán vagyoni elleni vétségért, s nem áru hamis megjelölésének büntetéseért felelne. Az pedig nem lehet kétséges, hogy a védjegybitorlás törvénybe iktatásával nem az volt a törvényhozó célja, hogy enyhítsen az áruhamisítók talán legveszélyesebb rétegének fenyegetettségén – azokén, akik önmagában is jogsértő magatartással próbálnak versenytársukkal szemben előnyökhöz jutni.

A második megoldás elfogadásakor a két bűncselekmény halmazát szintén látszólagosnak minősítjük, ám a büntethetőség kérdésével operálunk: a tett mindig a szigorúbb felelősségre vonás lehetősége szerint minősül.

Eszerint 100 000 Ft-os érték alatt a tett iparjogvédelmi bűncselekmény, az említett érték fölött áru hamis megjelölése, ám ha a védjegybitorlással jelentős, vagy ezt meghaladó vagyoni hátrányt okoznak (5 millió Ft fölött), ismét iparjogvédelmi jogok megsértése jöhet szóba.

Ennek az „erőskezű” változatnak mégis van gyenge pontja: valójában csak az áru hamis megjelölése szabálysértését és az iparjogvédelmi jogok megsértésének legsúlyosabb [(3) bekezdésbe ütköző] változatát illetően áll szilárd elvi alapon, ezekben az esetekben ugyanis egyértelmű, hol nagyobb a fenyegetettség.

A 296. § és a 329/D. § (2) bekezdésének fenyegetettsége azonban azonos (három évig terjedő szabadságvesztés), itt tehát a szankciók eltérő mértéke nem ad elhatárolási lehetőséget.

A kodifikáció során megoldást jelenthet, ha az iparjogvédelmi jogok megsértése vétségét súlyosabb bűncselekmény megállapíthatóságának hiányában rendelnénk büntetni, a szubszidiaritásra történő utalás ugyanis legalább azt világossá tenné, milyen határig kerülhet egyáltalán szóba a valóságos halmazat.¹⁰

Végül a harmadik lehetőség szerint a halmazat nem látszólagos, hanem valóságos.

Eszerint 100 000 Ft-ot meg nem haladó áruérték alatt a tett vagyoni elleni bűncselekmény (esetleg megfontolható az áru hamis megjelölése bűncselekménnyel összefüggő szabálysértésként történő elbírálata), e fölött viszont a két bűncselekmény együttesen is megállapítható.

Indok az lehet, hogy a két deliktum rendszerbeli elhelyezése is világossá teszi, hogy nem azonos a bűncselekmények *védtett jogi tárgya* (a gazdaság zavartalan működése, illetve a vagyoni viszonyok törvényes rendje) s eltér a potenciális sértett is (az első esetben jellemzően a fogyasztó, a második esetben a védjegyjogosult).

További érv, hogy ha kizárólag a 329/D. § kezei között maradnánk, mindig kizárólag az utánzást vagy átvételt büntetnénk – ami nem feltétlenül gazdasági tevékenység – s értékeletlenül hagynánk a sokszor jellemzően megvalósult előállítást, tartást vagy forgalmazást. (előállításnak ugyanis biztosan nem tekinthető minden fajta használat).¹¹

Nemcsak a tárgy nem azonos tehát, hanem az *elkövetési magatartás* sem.

Ilyen körülmények között én e harmadik változatot tartom a leghelyesebbnek.

Ettől függetlenül azonban – mint utaltam rá, megfontolandónak tartom az iparjogvédelmi jogok megsértése bűncselekményének csekély súlyú esetekben történő dekriminalizálását, egyébként pedig szubszidiáriussá tételét.

Mindez nem a tett potenciális veszélyességének lebecsüléséből fakad, hanem éppen a gyakorlati alkalmazhatóság és a védjegyjogosult érdekében lehet fontos.

3.4. Tartozás fedezetének elvonása (297. §)

Kétségtelen, hogy a kötelmi jog általános szabályai szerint a jogerős és végrehajtható határozattal megállapított tartozás kiegyenlítésének fedezetül az adós bárhol fellelhető vagyona szolgál akkor is, ha azt biztosítékként az eredeti jogviszonyban a felek nem kötötték ki.

A jogalkotó azonban e bűncselekmény törvénybe iktatásával nem az ilyen „általános adósi kötelezettség” megsértőivel szemben kívánt és kíván fellépni. A büntetőjog – a társasági jog fe-

¹¹ A Legfelsőbb Bíróság már 1991-ben leszögezte, hogy „a védjegybitorlás megállapításának nem előfeltétele az, hogy a más védjeggyel megjelölt árut a kiskereskedelmi forgalomban elidegenítsék. (BH 1992/390). Noha ez a döntés még az 1969. évi IX. törvény hatályban léte alatt született, nem lehet kétséges, hogy az elv változatlan: a védjegy használata önmagában jogellenes, s a jogellenesség más szintjére tartozik, ha valaki az ilyen árut forgalmazza is.

Természetesen a forgalmazás önmagában is alapja lehet védjegybitorlás megállapításának. A Legfelsőbb Bíróság egy másik irányadó szándékkal közzétett döntésében kifejtette, hogy a védjegybitorlást áruval kapcsolatban lehet elkövetni, a termék pedig egészen addig árunak minősül, amíg a fogyasztóhoz nem kerül. Ebből következik, hogy jogosulatlan védjegyhasználat nemcsak a termék előállítója esetében, hanem a termék forgalmazója esetében is megvalósulhat, abban az esetben is, ha a gyártó személyét a forgalmazó megnevezi. (BH 1998/375)

¹⁰ Jellemző, hogy a védjegybitorlás bűncselekményét – noha a tényállás a XIX. század végétől egészen eredeti formájának eltörléséig, az 1961. évi V. törvény hatályba lépéséig számos esetben módosult –, mindvégig csak súlyosabb bűncselekmény megállapíthatóságának hiányában büntették. Tény továbbá, hogy noha a korabeli tényállások rendszerint a más védjeggyel ellátott áru forgalmazását is fenyegették, Angyal Pál a kérdést vizsgálva mégis indokoltan állapíthatta meg, hogy „a halmazati kérdéseket a szubszidiaritásra utaló kifejezés megoldja.” (Angyal i. m. 137. old.)

lelősségrendszeréből kiindulva – nem tekinti, nem is tekintheti a teljes társasági vagy cég-vagyon egészét eleve a gazdasági tevékenység fedezetének.

Ezért magam már a gazdasági bűncselekményekkel foglalkozó első könyvemben azt az álláspontot képviseltem, hogy a bűncselekmény tárgya a tartozás céljául *lekötött* vagyon, s ezt a tényt konkrétan, kifejezetten a cél megjelölésével, szerződésben kell rögzíteni.¹²

Ezt utóbb a kommentárok többsége és – néhány téves bírói döntés nyomán – a Legfelsőbb bíróság is hangsúlyozta (BH 2000/140).

Célszerű lenne azonban, ha ez a törvényhozói akarat magából a tényállásból egyértelműen kiderülne.

Javaslom ezért a következő szövegmódosítást: „Aki a gazdasági tevékenységből származó tartozás fedezetéül lekötött vagyont elvonja, büntetet követ el”.

3.5. Valótlan érték megjelölése (298/C. §)

A törvényhozó célja e bűncselekménnyel nyilvánvalóan az, hogy a társasági apport értéke megegyezzen a könyvvizsgáló által adott értékkel, ha az értéket könyvvizsgáló állapítja meg (ma már ez szinte általános).

Ezt a társadalmilag hasznos célt sokkal egyszerűbb lenne elérni azzal a megoldással, hogy a cégeljárás keretében kötelezővé tesszük: a társaság a könyvvizsgálói érték-megállapítást a cég-bírósághoz nyújtsa be. Ez a megoldás olyan mértékű dekriminalizációs hatással járhat, hogy kétséges a 298/C. § azon csekély esetekre történő fenntartása, amikor nem könyvvizsgáló értékeli felül az apportot. Önmagában az ilyen tettek egyébként is rendszerint mindig más, súlyosabb bűncselekményhez kapcsolódnak.

3.6. Jogosulatlan pénzügyi szolgáltatási tevékenység (298/D. §)

E körben egyetlen kérdés érdemel figyelmet: magánszemélyek uzsorakamatra történő pénzkölcsönzéseinek megítélése.

A jogosulatlan pénzügyi szolgáltatási tevékenység nem az üzletszerű pénzkölcsönzést tekinti szellemi elődjének, más a tett védett tárgya, és jellege is. Az ilyen kölcsönöket tehát nem kelle-ne ebbe a körbe vonni.

A Legfelsőbb Bíróság – ismét értelmezés útján – ezzel ellentétes döntést hozott. Ennek lényege a következő:

A Btk. – 1997. szeptember 15. napjától hatályos – 298/D. §-a szerinti büntettet az követi el, aki pénzügyi szolgáltatási tevékenységet a törvényben előírt engedély nélkül végez. Az elsőfokú bí-

róság helyesen utalt arra, hogy a Btk. 298/D. §-a büntetőjogi keretrendelkezés, amelyet a hitelintézetekről és pénzügyi vállalkozásokról szóló 1996. évi CXII. törvény (a továbbiakban: Htp.) tölt ki tartalommal. A Htp. vonatkozó rendelkezései értelmében pénzügyi szolgáltatás a forintban végzett üzletszerű pénzkölcsön nyújtása is [3. § (1) bekezdés b) pont] ami – ha törvény másként nem rendelkezik –, kizárólag a Pénzügyi Szervezetek Állami Felügyeletének – a Htp. alapján kiadott – engedélyével végezhető [3. § (4) bek.].

Minthogy a Htp. 4. §-ának (2) bekezdése értelmében pénzügyi szolgáltatást még engedéllyel is kizárólag csak pénzügyi intézmény [hitelintézet, illetve pénzügyi vállalkozás (5. § és 6. §)] végezhet, helytállóan jutott a megyei bíróság arra a megállapításra, hogy ilyen tevékenység végzésére a magánszemély engedélyt sem kaphat.

Az alapul szolgáló tényállás szerint a vádlottnak engedélye nem volt, és a fenti szabályok értelmében nem is lehetett.

Logikailag téves azonban a védelemnek az az okfejtése, hogy miután magánszemély engedélyt nem kaphat, a cselekményt el sem követheti. Minthogy a Htp. az üzletszerű pénzkölcsönzést állami felügyelet alá vonja, és még a pénzügyi intézményeknek is csak szigorú feltételekkel enged meg, a minden engedély nélkül végzett ilyen jellegű tevékenység az állam ellenőrzési jogát és ennek folytán a gazdálkodás rendjét sérti. Ekképpen pedig nem lehet kétséges, hogy a cselekményt üzletszerű pénzkölcsönzéssel magánszemély is elkövetheti.

A megyei bíróság a vádlott cselekményét a Htp. vonatkozó értelmező rendelkezésével összevetve helyesen jutott arra a megállapításra, hogy a vádlott rendszeresen és haszonszerzés végett, tehát üzletszerűen folytatta a pénzkölcsönzést. Erre is tekintettel a vádlott a Btk. 298/D. §-ának törvényi tényállását maradéktalanul megvalósította, következésképpen a felmentésére nem kerülhetett sor. (BH 2001/265)

Magam nem értek egyet a döntéssel. Az igaz, hogy önmagában az a tény, hogy valaki engedélyt sem kaphat, nem alapozza meg az engedély nélküli tevékenység végzése alóli mentesülést. A Legfelsőbb Bíróság azonban nézetem szerint tévesen a Btk. „üzletszerűség”-fogalmából indult ki, nem vette figyelembe a Htp. ennél szigorúbb kritériumait.

A Htp. az üzletszerű elkövetésnek öt kritériumát rögzíti:

- ellenérték fejében,
- nyereség, illetve vagyonszerzés végett,
- előre egyedileg meg nem határozott ügyletek megkötésére irányuló
- rendszeresen folytatott,
- gazdasági tevékenység.

Mindezek folytán úgy vélem, hogy jogosulatlan pénzügyi tevékenység gyanúja miatt ma-

¹² Tóth Mihály: Gazdasági bűncselekmények az alakuló joggyakorlatban. ELTE JTI, Budapest, 1997, 148–149. old.

gánszemélyek „magán-kölcsönei” miatt (ha azt nem szervezett vállalkozás, ügyfélnyilvántartás és forgalmi jutalék mellett végzik) nem indokolt eljárni, mert esetükben nem állapítható meg, hogy tevékenységük „ellenérték fejében” folytatott „gazdasági tevékenység” lenne. A mégoly magas kamat kikötése nem „ellenérték”, hanem nyereség. (Már pedig az ellenérték és a nyereség külön-külön kritérium, amiből más következtetés nem vonható le, mint az, hogy az ellenérték itt valamiféle kezelési, regisztrációs költség kikötését is jelenti, amely egyben rendszeres gazdasági tevékenységgé emeli az esetenkénti – akár ismétlődő – uzsorakölcsönt).

Érdemes felfigyelni az „előre egyedileg meg nem határozott ügyletek” követelményére is. Eszerint, ha valaki előre kiköti, hogy minden hónap 5. napján meghatározott összeget ad 50%-os évi kamatra, üzletszerűség hiányában a Btk. 298/D. § miatt nem tartozhat felelősséggel. Másként szólva: a rendszeresség megalapozhatja az uzsorás felelősségét, de az ütemezett, előre kialakított rendszeresség nem.

Végül nem egyszerű a helyzet a „gazdasági tevékenység” értelmezésével sem.

Az 1997. évi CXLV. tv. (cégtörvény) értelmében cég csak *üzletszerű gazdasági tevékenység* folytatása céljából hozható létre. Eszerint léteznie kell olyan tevékenységnek, ami üzletszerűség hiányában is gazdasági tevékenységnek minősül. Egyes jogszabályok ezt megerősítik, de megkövetelik a tevékenység *rendszeres* végzését.

Az 1997. évi CIII. törvény (jövedéki törvény) alapján, pl. gazdasági tevékenység a bevétel elérése érdekében vagy azt eredményező módon *rendszeresen vagy üzletszerűen végzett* tevékenység.

Hasonlóan rendelkezik az általános forgalmi adóról szóló 1992. évi LXXIV. törvény is, mely szerint a gazdasági tevékenység körébe tartozik a bevétel elérése érdekében rendszeresen vagy üzletszerűen végzett tevékenység, így különösen: a mezőgazdasági, a kitermelőipari, az építőipari, a feldolgozóipari, a kereskedelmi, az egyéb szolgáltatói tevékenység, *ide értve* a szellemi szabadfoglalkozásként folytatott tevékenységeket is.

Már-már körvonalazódna a helyzet, ám pl. a 45/1996. (III. 25.) Korm. rendelet értelmében vámszempontból „gazdasági tevékenység alatt olyan tevékenységet kell érteni, amely a kézművesség, illetőleg a szellemi szabadfoglalkozás kereteit *meghaladja*.”

Mindez legalábbis arra utal, hogy a gazdasági tevékenység egységes forgalmáról ma nem beszélhetünk (mindegyik jogszabály a saját vélt rendeltetését tartja szem előtt), így viszont felettébb veszélyes e tényállási elem értelmezése.

Természetesen a „magánuzsorának” mégis lehet következménye: a reparáció során a Ptk. uzsorás szerződésekre vonatkozó szabályai irányadóak.

Ami mindebből leszűrhetően az új Btk.-t érintő javaslat: – ha a felelősséget szigorítani kívánjuk, és tényleg büntetőjogi szankciót tartunk szükségesnek ismétlődő „privát” uzsorakölcsönök esetében, akkor vagy összhangba kell hozni a háttérnormák „üzletszerűség”-fogalmait a Btk. azonos fogalmának tartalmával, vagy a büntetőjogi tényállást ezúttal is ki kell egészíteni az üzletszerű elkövetési mód fenyegetésével.

Ha azonban e területen a büntetőjognak nincs keresnivalója – számomra ez a rokonszenvesebb megoldás – akkor a kérdés nem a kodifikációra, hanem a jogalkalmazás autentikus értelmezésére tartozik.

3.7. Gazdasági adatszolgáltatás elmulasztása (299. §)

A gyakorlatban rendkívül sok problémát vet fel ennek a tényállásnak az alkalmazása. Természetesen szándékos bűncselekményről lévén szó, a cselekmény megállapíthatóságának alapfeltétele, hogy az elkövető tisztában legyen törvényen alapuló kötelezettségével, azzal, hogy az milyen adatra, jogra, tényre vonatkozóan írja elő a bejelentési kötelezettséget. A mulasztásos bűncselekményeknél azonban szinte lehetetlen elkülöníteni a hanyagságból, gondatlanságból eredő „nem tevést”, a szándékos mulasztástól. A gyakorlatban ugyan teljesen egyértelmű, hogy a szándékos késedelemhez, illetve mulasztáshoz mindig valamilyen határozott cél kapcsolódik, ám a tényállás jelenleg nem tartalmazza a célhoz kötöttséget.

Helyesebb és mértéktartóbb álláspontnak látszik ezért, ha a jogalkotó e körben csak azokat szankcionálja, akik jogszabályon alapuló bejelentési kötelezettségüket valamilyen csalárd okból nem teljesítik, míg az egyéb okból mulasztóknál megelégszik a más jogágak által biztosított szankcióval.

Mindezek alapján megfontolandó a törvényi tényállás kiegészítése valamilyen jogosulatlan gazdasági előny megszerzésében, illetve jogtalan gazdasági hátrány okozásában tetet ölthető cézzel.

3.8. Piramisjáték szervezése (299/C. §)

A játék szervezője természetesen saját maga is lehet játékos, illetve résztvevő és a legtöbbször az is, hiszen a játék indulásakor bekapcsolódik, a piramis csúcsán, vagy közelében elhelyezkedőknek van a legnagyobb nyerési esélyük és a legcsekélyebb kockázatuk.

Kérdésként vetődött azonban fel, hogy az utóbb belépő játékosok, akik a játékszabálynak megfelelően további tagokat vonnak be a játékba, vajon szervezőknek minősíthetők-e, vagy sem.

A hatályos törvény miniszteri indokolása szerint a szervező az, aki a játékot irányítja, a rendszert bővíti, szervezi a számítógépes adatfeldolgozást, nyilvántartást, közreműködik a lebonyo-

lításban, közli a tagokkal a játékszabályokat, esetenként pótlista összeállításával újabb résztvevőket léptet be, hogy biztosítsa a lánc folyamatosságát. Szervező az is, aki csak egy-egy ilyen rész-cselekményben vesz részt.

A szervező fogalmát eddig a gyakorlat mégis igyekezett megszorítóan értelmezni: nyilván azért, mert ellenkező esetben ezerszámra kellett volna „szervező-játékosokat” felelősségre vonni.

A szűkítő értelmezés az egyik kommentárban is helyet kapott: „a játékosok öntevékeny tovább-szerveződése gyakorlatilag a játék lényegi eleme és nem elkövetői magatartásnak minősülő szervezés. A játék jellegéből következően az elkövető épp ezt az elemet szervezte meg. Az újabb játékosok beszerzése már a játék működését jelenti. Ezért volt találó régebben a „hólabdajáték” elnevezés. A játékosok magatartása a játék szükségképpeni eleme, így büntetőségük sem kerülhet szóba szervező tevékenység hiányában.

Természetesen egy piramisjátéknak több szervezője is lehet és közöttük olyanok is, akik csak bizonyos részfeladatokat végeznek, mint például a nyilvántartás, pénzforgalom, nyereséyelosztás stb. E rész-cselekmények szereplői ugyancsak szervezőnek minősülnek függetlenül a feladatkörök szétszétválásától.

A törvény szövege tehát nem véletlenül különböztet szervező és résztvevő között.

A szervező a játékot irányítja, a rendszert bővíti, szervezi az adminisztrációt, vagyis működésbe hozza és szükség szerint működésben tartja a piramisjátékot, míg a résztvevő pusztán teljesít mégpedig pénzfizetéssel vagy szolgáltatással, vagy a szervező útján vagy közvetlenül az előtte állóknak. Ebből következően téves és a törvényszöveggel ellentétes felfogás lenne a szervezőnek teljesítő résztvevőt szervezőnek minősíteni és büntetni pusztán azon az alapon, hogy a játékszabályoknak megfelelően saját nyerési esélye érdekében a teljesítéssel egyidejűleg automatikusan hozzájárul a piramisjáték terebélyesedéséhez”.¹³

Mi az, amit ez az okfejtés nézetem szerint félreért?

Valószínűleg azt, hogy a bűncselekménynek csak az „üzletszerű”, vagy „pénzintézetszerű”, a bizonyos fokú elkülönült szervezést tehát szükségképpen feltételező formáját veszi figyelembe. A piramisjátéknak azonban több formája, mód-szere lehet, s nem is ez a legjellemzőbb.

Íme néhány változat:

a) „A” közli „B”-vel, hogy fizessen neki X összeget, s azt ő – mármint „A” – bizonyos juta-

lék levonása után piramisjáték keretében használja fel, s idővel kamatostul visszafizeti „B”-nek.

A dolog világa: „A” szervező, „B” résztvevő.

A játék ilyen formája azonban a gyakorlatban igen ritka.

b) „A” közli „B”-vel, hogy fizessen X összeget az általa jutalék fejében átadott vagy eladott listán álló személyeknek. Ha pénze megtérülését és kamatozását kívánja elérni, szervezzen be további személyeket, akik hajlandóak a lánc folytatására, s hozza ezeket össze vele („A”-val). A többi – beleértve a hozam kifizetését is „A” dolga.

Ez is viszonylag egyszerű képlet, ám „B” itt már jóval többet tett pusztán „teljesítésnél”: gondoskodott a lánc tovább fűzéséről.

Jól érzékelhető, hogy itt már bizonyos fokig keveredik a szervezés és a részvétel.

Mégis, itt még hajlok arra, hogy „B” a közvetlen kifizetések ellenére csak résztvevő, magát a játékot nem ő koordinálja, csak (saját jól felfogott érdekében) hozzájárul a fenntartáshoz.

c) A játék tipikus formája, hogy „B”, „A”-tól megfelelő kioktatás után megvesz egy A nevét is és címét is tartalmazó listát, s az első helyen szereplőknek történő kifizetés után, immár saját nevét utolsóként feltüntetve, X személynek ő is eladja az aktualizált névsort, s közli az instrukciókat.

Ebben az esetben szervezés és részvétel egybeesik. Mind „A”, mind „B” nyilvánvalóan szervező is, tettük tehát a hatályos törvényszöveg szerint büntetendő, miként a lánc valamennyi korábbi és későbbi tagjáié.

Megkísérhetjük persze elfedni a lényegét: a toborzás nem szervezés, csupán „a játék lényegi eleme”, „öntevékeny tovább-szerveződés”, ám ez nem változtat azon a tényen, hogy a játék működtetésével, tényállásszerű szervező tevékenységgel állunk szemben.

Nehéz hitelt adni a magyarázat azon indokának is, mely szerint „az újabb játékosok beszerzése már a játék működését jelenti”, vagyis az ilyen beszerzés nem szervezés, hanem „működés”.

A korábbi beszerzés igen az újabbak nem? Csak az a szervezés, ami a működést nem feltételezi? De hiszen abban minden kommentátor egyetért, hogy szervező is lehet résztvevő és viszont.

Összességében úgy gondolom, nem az a megoldás, ha valamiféle logikai bűvészmutatvánnyal megpróbáljuk kimutatni, hogy pusztán a játék működését biztosító, a játékot „fenntartó” szervezés – pl. újabb tagok felkutatása, meggyőzése, a játékszabályok ismertetése stb. – nem szervezés. Helyesebb az ilyen magatartások értékelését kivonni a büntetőjog területéről.

Aki teljesít, majd a megtérülés és nyerség érdekében másokat teljesítésre vesz rá, az viselje a kockázatát. Büntetése az, hogy inkább előbb, mint utóbb, azt sem kapja vissza, amit befektetett. Ám azok a tettek valóban veszélyesek, ame-

¹³ COMPLEX CD-jogtár, Kommentár az 1978. évi IV. tv.-hez.

Ezzel szemben van olyan kommentátor (*Molnár Gábor*), aki az én álláspontommal közel azonos véleményt fogalmaz meg: „...szervező a rendszer működéséből adódóan az is, aki a már bonyolódó játék keretében további résztvevőket szervez be, éppen annak érdekében, hogy saját befizetéséhez visszajusson és a remélt hasznot elérje.” (Magyar Büntetőjog. Kommentár a Gyakorlat számára. 2. kiadás, Budapest, HVG-ORAC, 2002, 934. old.)

lyek a játéktól elkülönülő, azon túlmutató, rendszeres szervezői tevékenységben öltenek testet. Az ilyen szervezők – gyakran ismertségük, széles körű kapcsolataik, koordináló jellegű munkájuk, pénzügyi beosztásuk révén – nem a játékból, hanem a játék kapcsán kívánnak nyereséghez jutni. Ők jól tudják, hogy nem önmagában a játék, hanem újabb- és újabb játékok beindítása minősülhet igazán rentábilisnak. Tudják azt is, hogy a „kockázat” őszinte feltárása növeli ügyfeleik hiszékenységét. Ezért valóban „szerveznek”, s nem játszanak.

*Úgy vélem tehát, helyesebb lenne a cselekményt a jövőben (csak) üzletszerű elkövetés esetén büntetni.*¹⁴

3.9. A pénzmosás (303. §)

a) A célzat egyértelművé tétele

A pénzmosás tényállásának alapesetét a legutóbbi módosítás¹⁵ során oly módon fogalmazták meg, hogy az eredetleplezési célzat a pénzügyi vagy bankművelet végzésére a jogszabályszerkesztés hagyományos elveit figyelembe véve nem vonatkozik. A törvényszöveg egyetlen mondaton belül, mindkét fordulat esetében megismétli a „dolog” szót, de csak az első esetben (a gazdasági tevékenység gyakorlása kapcsán történő felhasználás esetében) rendeli hozzá az eredetleplezési célzatot.

Állítható persze, hogy a célzat nálunk is „nyilvánvalóan” mindkét fordulatra vonatkozik, s csak az értelmezi másként, aki nincs tisztában a jogalkotó kétségtelen szándékával.

Nos, a büntetőjog tudománya a törvényszövegek értelmezésének többféle módját ismeri, egyet azonban biztosan nem: „a jogalkotó nyilvánvaló szándéka szerinti értelmezést”, különösen akkor nem, ha ezt az értelmezés egyéb módszerei cáfolják.¹⁶

Ha a célzatot valóban mindkét fordulatra ki kívánjuk terjeszteni, akkor ezt a törvényszövegnek a jelenlegivel szemben egyértelműen és pontosan ki kell fejeznie.

Vagy tudomásul vesszük tehát, hogy az egyik fordulat eshetőleges szándékkal is megvalósítható (egyébként ez lenne a szigorúbb, és néhány országban szintén alkalmazott megoldás) vagy a célzatot megfelelő tagolással világosan kiemeljük, s ezáltal mindkét fordulatra kiterjesztjük.

Erre pl. a következő megoldás kínálkozik:

„303. § (1) Aki szabadságvesztéssel büntetendő cselekményből származó dolog eredetének leplezése céljából

a) azt gazdasági tevékenység gyakorlása során felhasználja,

b) azzal összefüggésben bármilyen pénzügyi vagy bankműveletet végez,

büntettet követ el...”

Ekkor már csak azon kell túltennünk magunkat, hogy egyrészt különféle jogszabályaink a „gazdasági tevékenység” fogalmát – mint a 3.6. pontban láttuk – nem egységesen határozzák meg, másrészt általánosságban nem létezik olyan agyalgyult bűnöző, aki (különösen bizonyos bűncselekmény-kategóriák esetén) ne próbálná bűnös tevékenysége produktumának eredetét leplezni. Nehezen képzelhető tehát el, hogy pl. a tolvaj a lopott műtárgyak, vagy ékszerek konvertálásakor vagy a díler a kábítószerért kapott pénz befektetésekor ne legalább részben eredetleplezési céllal is cselekedjék.

Meglehet, hogy a járulékos bűncselekmények átfedései és ez a jogértelmezési bizonytalanság is szerepet játszik abban, hogy egy évtizeddel a tényállás megalkotása után a bűnügyi statisztika még mindig csak összesen alig tucatnyi pénzmosási ügyről tudósít, jogerős marasztaló ítéletről megjószerivel egyáltalán nem tudunk.

Ezért érinteni kell egy elhatárolási problémát is.

b) A pénzmosás és az orgazdaság elhatárolása

A kérdés természetesen csak a más által mosott pénz esetkörében merül fel, s elvileg csak akkor problematikus, ha a versengő fordulatok büntetési tétele azonos. Nyilvánvaló az is, hogy mindkét bűncselekmény tényállásában szereplő, azonosan fenyegetett elkövetési magatartás, és azonos alanyi oldal esetén a helyes minősítést az elő-cselekmények köre dönti el.

Am vitatott lehet a helyzet, ha az egyaránt házonszerzési céllal elkövetett utócselekmény olyan elő-cselekményekhez kapcsolódik, amelyek azonosak lehetnek pénzmosás és orgazdaság esetén, ha tehát az elő-cselekmények abból a bűncselekményi körből kerülnek ki, amelyek az orgazdaság alapesetében is szerepelnek.

Ilyenkor ugyanis valóban konkurálhat egymással a 326. § (4) és (5) bekezdése, valamint a 303. § (1) és (2) bekezdése.

Tudjuk, az orgazdaság lehetséges elkövetési magatartásai a megszerzés, az elrejtés és az elidegenítésben közreműködés. Ezzel szemben a pénzmosás elkövetési magatartása a felhasználás, pénzügyi, vagy bankműveletek végzése.

Ennek ellenére, nyilvánvaló átfedést okozhat, hogy az „elidegenítésben közreműködés” megvalósulhat a pénzmosás elkövetési magatartásai útján is.

Ha a jogalkotónak az a célja, hogy ilyen esetekben – sajátos jellege, következményei folytán – a gazdasági bűncselekmény megállapítására kerüljön sor (vagy azt legalábbis ne zárja ki), a 326. § (4) bekezdésének és a 303. § (1) és (2) bekezdésének büntetési tételét össze kellene hangol-

¹⁴ Láttuk, hogy pl. Ausztriában és Dániában ezt a megoldást választották.

¹⁵ 2001. évi CXXI. tv. 60. §

¹⁶ Ettől függetlenül célszerű lenne bizonyos nyelvi korrekció a pénzmosás esetében is. A jelenlegi törvényszöveg nyelvtani egyeztetési hibában (is) szenved: „Aki...dolgot...felhasználja”. Nyilván vagy „dolgot felhasznál”, vagy „a dolgot felhasználja”.

nia.¹⁷ *Ma ugyanis az orgazdaság tényállása, a büntetési tétel 1 éves alsó határára tekintettel még konsumálhatná az egyébként két hónapos szabadságvesztéssel is büntethető pénzmosás megállapítására alkalmasnak látszó cselekményt.*

Ha a pénzmosás alapesetét is egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel fenyegetnénk, könnyebben zárhatnánk ki az azzal esetleg konkuráló orgazdaságot.

3.10. A pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása

A 2004 októberében, Pécsen tartott pénzmosás elleni konferencián felvetődött, hogy a 303/B. § tényállásából megfontolandó lenne kivenni a gondatlan alakzatot. Minthogy erre nézve kifejezett nemzetközi kötelezettségünk sincs, támogatom *Gál István László* és *Bereczki Zoltán* erre vonatkozó javaslatát.

Ezt ugyanis több gyakorlati szempont is alátámasztja. Az első ilyen megfontolásra érdemes körülmény a pénzmosás-gyanús bejelentések ma már szinte kezelhetetlenül magas száma. Míg 2001 előtt évente átlagosan 800–1200 bejelentés érkezett a szolgáltatóktól, 2001 óta a bejelentések száma exponenciálisan emelkedik.¹⁸ (2001-ben 1628, 2002-ben 6271, 2003-ban 12 364, 2004-ben pedig csak november elejéig 12 654¹⁹ bejelentést küldtek a szolgáltatók.) Könnyen belátható, hogy az elmúlt időszakban nyilvánosságra került pénzmosási ügyek hatására a szolgáltatók inkább azt az utat választják, hogy a már kicsit szokatlan tranzakciókat is, mint „pénzmosás-gyanús” eseteket jelentik az ORFK-nak, sőt néhány szolgáltató már a törvényben meghatározott értékhatárt (a 2 millió forintot) meghaladó készpénzes tranzakciókat ab ovo gyanúsak véli, és bejelenti.²⁰ Ez helytelen gyakorlat, mivel az ORFK-n ezzel foglalkozó harmincfős osztály számára szinte megoldhatatlan terhet jelent a több ezer megalapozatlan bejelentés közül kiválasztani a valóban gyanús eseteket.

A megoldás tehát vagy az lehet, hogy a Pénzmosás Elleni Osztály létszámát radikálisan megnöveljük (megduplázzuk vagy megháromszoroz-

zuk), ami egyébként a problémát önmagában még nem oldaná meg, vagy kivesszük a gondatlan alakzatot a pénzmosással kapcsolatos bejelentési kötelezettség elmulasztása tényállásából. További, a javaslatunkat alátámasztó körülmény az, hogy a gondatlan alakzatot mellőző országokban lényegesen kevesebb bejelentés érkezik a hatósághoz.²¹

Végül utalnánk arra, hogy a pénzmosás megelőzéséről és megakadályozásáról szóló törvény első változatának hatályba lépése óta több mint tíz év eltelt. Ez idő alatt a szolgáltatók többségében kialakult egyfajta „kockázat-tudatosság”, nagy figyelmet fordítanak az alkalmazottak képzésére, oktatásukat szerveznek, és kezdik súlyához mérten kezelni a problémát.²² Nem okozna tehát semmilyen törést a pénzmosás elleni küzdelem területén eddig megtett utunkban ez a módosítás, sőt növelhetné a felderítés hatékonyságát is.

3.11. Egyes adó- és járuléksértő bűncselekmények

A 310. § (6) bekezdése, illetve a 310/A. § (5) bekezdése értelmében a tartozás vádirat benyújtása előtti kiegyenlítése – az alapeset elkövetése esetén – büntethetőséget megszüntető ok. E megoldást a Btk. egyéb rendelkezéseivel összhangban nem állónak, s egyébként is hibásnak tartom.

A Btk. másutt következetes rendszerében az adósnak utólagos büntetlenséget kizárólag akkor biztosít, ha az elkövetési magatartás a „fizetés elmulasztása”, a tartozás „meg nem fizetése”. Ez a helyzet a tartás elmulasztása, a társadalombiztosítási, egészségbiztosítási vagy nyugdíjjárulék fizetési kötelezettség megsértése esetén, sőt még a tartozás fedezetének elvonása bűncselekményénél is, ahol az „elvonás” nem feltétlenül csalárd módon történik, elkövethető akár teljesen nyíltan is.

Ám az említett két bűncselekmény esetében nem pusztán „nem fizetésről”, hanem csalárd elkövetési módról, *megettetéséről* van szó, s ezt az utólagos reparáció nem teheti semmissé. A szabály tehát – a differenciált felelősségre vonást szorgalmazó politikai igénynek eleget téve – teljesen felborította a Btk. eddig indokoltan következetes rendszerét, emellett kockázatmentes adócsalásra ösztönöz. (Nyilván lesznek, akik megmondolják: ha eltitkolom az adómat 200 000 Ft erejéig, s nem jönnek rá, ennyit nyertem, ha mégis megtudják, fizetek, s a legcsekélyebb következményekkel sem kell számolnom).

Ha a rendelkezés fenntartása elől nem lehet kitérni, akkor az utólagos fizetésnek nem büntet-

¹⁷ A 326. § (5) bekezdése és a 303. § (2) bekezdése esetén a konsumpció nem merülhet fel: mindkét minősített eset büntetése 2 évtől 8 évig terjedő szabadságvesztés. Az orgazdaság legsúlyosabb, (6) bekezdésbe ütköző alakzatának megállapíthatósága természetesen felemészti a látszólagos alaki halmazatban jelentkező pénzmosást.

¹⁸ Ld. *Gál István László*: A pénzmosás KJK–Kerszöv Jogi és Üzleti Kiadó Budapest, 2004. 112. oldal

¹⁹ Az ORFK-tól kapott tájékoztatás alapján.

²⁰ Az ún. *amerikai típusú* szisztéma a „CTR rendszer” (currency transaction reporting), amely már bejelentési kötelezettséget ír elő pusztán meghatározott értéket (az USA esetében ez 10 000 USD) elérő illetve meghaladó készpénzes tranzakciók esetén (is). Nálunk ehelyett a *kontinentális* „STR-rendszer” (suspicious transaction reporting) alapján a meghatározott értékhatárt (2 millió forintot) elérő vagy meghaladó készpénzes ügyletekre *csak azonosítási kötelezettséget ír elő a törvény!* Bejelenteni, pedig csak a gyanús tranzakciókat kell, ez az STR szisztéma lényege.

²¹ Németországban például, melynek gazdasága és pénzügyi rendszere összehasonlíthatatlanul nagyobb és fejlettebb a Magyarországnál, évente kb. 5000, Szlovákiában, amely ugyan kisebb nálunk, mindössze évente 600 bejelentés érkezik a szolgáltatóktól. Ezeket a számokat talán nem is kell kommentálni.

²² Ezt támasztják alá *Gál István László* eddigi pénzmosás megelőzéssel kapcsolatos oktatási tapasztalatai is.

hetőséget megszüntető okként, hanem korlátlan enyhítést (és esetleg a büntetés kiszabásának mellőzését) lehetővé tevő okként kellene funkcionálnia: *korlátlanul enyhíthető az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetőjének büntetése, ha...tartozását az elsőfokú ítélet meghozataláig kiegyenlíti.*

Ez a megoldás – a tevékeny megbánáshoz hasonlóan funkcionáló előírás – a büntetlenség alanyi jogon történő biztosítása helyett egyben csökkentené a visszaélések lehetőségét, és lehetőséget nyújtana az ügy sajátos körülményeinek számba vételére is.

Kétségtelen, hogy e megoldás a bíróságot nem tehermentesíti. Amellett azonban, hogy az elvi megalapozottsága nagyobb a hatályos szabályénál, akár az enyhítést lehetővé tevő értékhatár további felemelését is megfontolhatóvá teszi.

* * * *

Természetesen még további számos tényállás felülvizsgálatra szorul és szorulhat az európai normák átvételének folyamatában. Ennek során mind a tényállás módosulhat, mind a mögöttes jogszabályok változhatnak és bővíülhetnek.

Csupán néhány máris figyelembe veendő tény:

A rossz minőségű termék forgalomba hozatala kapcsán (Btk. 292. §) 2002. január 1. napjától megszűnt a *kötelezően alkalmazandó* nemzeti szabvány (2001. évi CXII. tv.), s hatályon kívül helyezték az engedély nélküli külkereskedelmi tevékenység (298. §) értelmezése szempontjából

meghatározó alapnormát, a külkereskedelmi törvényt is (2004. évi XXIX. tv.). Van ugyan már új jogszabályunk a haditechnikai eszközök forgalmazásáról [16/2004. (II. 6.) Korm. r.] ezek az eszközök azonban nemzetközileg ellenőrzött termékeknek minősülnek, s a 287. § hatálya alá tartoznak.

Az új társasági törvény ismeretében lehet majd azt az ellentmondást is feloldani, hogy ma eltérő alanyi kört fenyeget büntetéssel a gazdasági társaságok, illetve a szövetkezetek vezető tisztviselőinek felelősségét egyébként egységesen szabályozó szakasz (298/A. §). Mindez arra is figyelmeztet, hogy fokozottan, alapos tárcaközi együttműködéssel is törekedni kell a büntetőjogi tényállás és a mögöttes normák összhangjának megteremtésére és fenntartására.

A Btk. rendkívül sokszínű XVII. fejezete kapcsán sajnos nem volt módom valamennyi kérdés felvetésére, de az igazi munka amúgy is most következik majd: a koncepció és a részanyagok után a szövegterveztek elkészítése és alapos megvitatása. Itt még bizonyára lehetőség nyílik további finomításokra.

Sokszor hangoztatott megállapítás, hogy a gazdasági bűncselekmények a büntetőjog legdinamikusabban fejlődő területének tekinthetők.

Őszintén kívánom, hogy e folyamat fontos és tartós állomása legyen az új büntető törvény; adjon nagyobb biztonságot és állandóságot a szakembereknek és az állampolgároknak egyaránt, hogy a „legdinamikusabban fejlődő területté” végre hosszú időre a jogalkalmazás váljék.

Dr. Gál Attila*

AZ ÉLET ELLENI; A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLENI; AZ EGÉSZSÉGÜGYI BEAVATKOZÁS, AZ ORVOSTUDOMÁNYI KUTATÁS RENDJE ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÖNRENDELEKEZÉS, VALAMINT A KÖZEGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Tervezete:
(indokolás és normaszöveg)

Az új Büntető Törvénykönyv Különös Részében az egyes fejezetek sorrendiségének meghatározásánál, a jogilag védett érdekek súlybeli jelentőségét véve figyelembe, rendező elvként, hatályos Alkotmányunkat kell tekinteni.

A Magyar Köztársaság Alkotmányának I. fejezete az államformát és azt rögzíti, hogy a Magyar Köztársaság független demokratikus jogállam, továbbá megtiltja a hatalom kizárólagos megszerzésére irányuló törekvéseket (1–3. §).

Ezt követően kinyilvánítja, hogy az állam védi a nép szabadságát és hatalmát, elutasítja a háborút, és kötelezettséget vállal a nemzetközi jog általánosan elismert szabályainak az elfogadására (5–7. §)

Az Alkotmány a következőkben elismeri, – és védelmét az állam elsőrendű kötelezettségeként deklarálja –, az ember sérthetetlen és elidegeníthetetlen alapvető jogait [8. § (1) bekezdés]. E jogok között elsőként határozza meg, – és ezzel jelzi kiemelt fontosságát –, hogy a Magyar Köztársaságban minden embernek veleszületett joga van az élethez és az emberi méltósághoz, amelyektől senkit nem lehet önkényesen megfosztani, miként senkit nem lehet kínzásnak, kegyetlen elbánásnak, avagy hozzájárulása nélkül orvosi, tudományos kísérletnek alávetni (54. §).

Ennek a rendező elvnek a figyelembevételével, az állam léte elleni bűncselekmények és a nemzetközi kötelezettségeinkből fakadó legfontosabb bűncselekmények szabályozását követően indokolt, hogy a kiemelt fontosságú, a személyiségből fakadó, alapvető emberi jogokat fokozottan védő rendelkezéseket az új Büntető Törvénykönyvünk kiemelt helyen, nyomban a Köztársaság védelmét szolgáló, az állam belső és külső biztonsága ellen elkövetett bűncselekmények (I–II. fejezet), valamint az emberiesség elleni (III. fejezet) és a nemzetközi hadijogot sértő (háborús) bűncselekmények (IV. fejezet) meghatározását követően, vagyis a Törvénykönyv Különös Része elején szabályozza.

Ezért az említett bűncselekmények után az V. fejezet tartalmazná az élet elleni, a VI. fejezet a testi épség és az egészség elleni bűncselekményeket, a VII. fejezet az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekményeket, míg a XII. fejezet az emberi méltóság elleni bűncselekményeket, majd külön a XIII. fejezetben, a közlekedési bűncselekményeket.

[A fejezetek számozása *Dr. Kiss–Dr. Soós* tanulmánya alapján (Büntetőjogi Kodifikáció; 2002/3. szám)]

V. fejezet

AZ ÉLET ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Az ember legfontosabb alapvető személyiségi jogát hivatott védeni az életet sértő és veszélyeztető bűncselekmények meghatározása. Az „élet elleni bűncselekmények” címet viselő V. fejezet a legsúlyosabb büntetendő cselekményeket foglalná össze. A Büntető Törvény Tervezete (a továbbiakban: T.) másutt is tartalmaz olyan bűncselekményeket, amelyek elkövetése az ember halálát okozzák, azonban azoknak más fejezetben való elhelyezését törvényszerkesztési technikai okok indokolják. Ilyenek pl. az emberiesség elleni bűncselekmények III. fejezetében a népiirtás és az apartheid vagy a nemzetközi hadijogot sértő bűncselekmények (IV. fejezet) között a polgári lakosság elleni erőszak, a bűnös hadviselés, a hadikövet elleni erőszak, avagy a VIII. fejezetben található emberrablás minősített esetei, a XIII. fejezetben a halálos eredményt okozó közlekedési bűncselekmények, a XXII. fejezetben a közveszélyokozás, a XXIII. fejezetben a légi jármű hatalomba kerítésének minősített esetei, valamint a halálos eredményt okozó katonai bűncselekmények.

A T. V. fejezete tehát csak azokat a bűncselekményeket tartalmazza, amelyeknek kizárólagos jogi tárgya az emberi élet. Ezek a következők: az emberölés és ennek minősített esetei (A. §), az erős

* Dr. Gál Attila: ny. főosztályvezető ügyész

felindulásban elkövetett emberölés (B. §), az újszülött megölése (C. §), a megölt kívánságára elkövetett emberölés (D. §), az öngyilkosságban közreműködés (E. §), a gondatlan emberölés (F. §), valamint a magzatelhajtás (G. §).

Az emberölés

Az európai államok nagy hagyományokkal rendelkező büntető törvénykönyvei általában az emberölés alaptípusának a szándékos emberölést fogadják el, és ebből, részint a motívumok, részint az elkövetés módja alapján kiemelik a szándékos emberölésnek súlyosabb, illetve enyhébb eseteit.

A hazai büntetőjogban is korábban, az 1961. évi V. törvény hatálya lépéséig ismert és meglevő, a praemeditáción alapuló gyilkosságot, ma már az európai btk.-k is, – kevés kivétellel – legfeljebb elnevezésében, mint a szándékos emberölés minősített eseteit tartották meg. Így pl. az Német Szövetségi Köztársaság Büntető Törvénykönyve ugyan a gyilkosságot az emberölés alapesetének tekinti [211. § (1) bekezdés], de amikor a gyilkost meghatározza [211. § (2) bekezdés] már szó sincs arról, hogy az elkövető az emberölést előre megfontoltságból követte el, hanem hasonló okok motiválják az elkövetőt, mint hatályos jogunkban az emberölés minősített esetei. A gyilkost ugyanis így határozza meg: „Gyilkos az aki szenvedélyből, kéjvágyból, haszonszerzés végett vagy egyéb aljas indokból, alattomban vagy különös kegyetlenséggel, közveszélyes eszközzel, illetve más bűncselekmény lehetővé tétele vagy leplezése érdekében embert öl”.

A svájci Btk. ugyancsak nem a praemeditációra alapozva, a szándékos emberölés (111. cikk) minősített eseteként szabályozza a gyilkosságot, amely akkor valósul meg, ha az emberölést az elkövető különösen kíméletlenül, indítékát, célját és elkövetési módját tekintve elvetemülten követi el (112. cikk).

Az olasz büntető törvénykönyv alapesetként határozza meg az emberölést: „Aki ember halálát okozza, huszonegy évnél nem rövidebb börtönnel büntetendő.” (575. §), és minősített esetként szabályoz több, de nem a praemeditáción alapuló, elkövetési okot, illetve módot (576–577. §-ok).

Az osztrák büntető törvénykönyv gyilkosságnak nevezi annak cselekményét „aki mást megöl” (75. §).

A francia büntető törvénykönyv az, amely nem szakított a gyilkosság hagyományos törvényi tényállásával. A Code Pénal 221-1. cikke szerint „Más életének szándékos kioltása az emberölés alapesete (meurtre), míg a 221-3. cikke szerint „Az előre megfontolt szándékkal elkövetett emberölés, az emberölés minősített esete (assasinate).” A Code Pénal e minősített eseten kívül, egyéb, ezzel azonosan életfogytiglani szigorított fegyházzal büntetendő minősített eseteket is ismer.

Rátérve a T.-ben foglalt rendelkezésekre, az emberölés alapesetéhez, amely megegyezik az 1978. évi V. törvény 166. § (1) bekezdésnek jól bevált törvényi tényállásával, mindössze annyi megjegyzést kell fűzni, hogy a törvényi tényállásban a szándékra való utalás, az Általános Rész megfelelő §-ára figyelemmel ezúttal is felesleges és ezért mellőzendő.

A szándékos emberölésnek minősített eseteit illetően változatlanul azt az álláspontot képviseli a T., hogy a szándékos emberölés legkirívóbb eseteit kell az alapesetnél szigorúbban büntetni és a minősített esetek között szerepeltetni. A T. azonban némiképpen eltér a hatályos jogtól, mert részint nem minden minősítő körülményt [166. § (2) bekezdés] vesz át, részint új minősítő körülményt is beiktat.

Nem veszi át a hatályos Btk. 166. § (2) bekezdésének i) pontjában írt minősítő körülményt, nevezetesen azt, hogy súlyosabban minősül az emberölés, ha azt tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére követik el. Helyette minősíti az emberölést, hasonlóan a francia Code Pénalhoz (221-4. cikk 3. pont), ha azt olyan személy sérelmére követik el, akit életkora, betegsége, rokkantsága, testi vagy szellemi fogyatékossága vagy várandós állapota miatt védekezésre nem képes. Természetesen az elkövetőnek a sértett eme állapotáról tudnia kell, illetve a körülményekből fel kellett hogy ismerje. E minősítő körülmény adott esetben alkalmazható az olyan tizennegyedik életévét be nem töltött személy sérelmére elkövetett emberölés esetében is, aki életkora folytán védekezésre nem képes, de kiterjed mindazok védelmére, akik egyéb okból védekezésre képtelenek, pl. idős, elaggott személy sérelmére elkövetett emberölés esetére is.

Továbbra is indokolt, a hatályos jognak megfelelően, a különös visszaesés szempontjából a hasonló jellegű bűncselekményekre vonatkozó rendelkezés fenntartása, kiegészítve az újszülött megölésével és a megölt kívánságára elkövetett emberöléssel. Változatlanul indokolt az emberölésre irányuló előkészület büntettként való pónalizálása is.

Erős felindulásban elkövetett emberölés; öngyilkosságban közreműködés; gondatlan emberölés

Nincs szükség a hatályos jog megváltoztatására a Btk. 167. §-ban szabályozott erős felindulásban elkövetett emberölés, a 168. §-ban írt öngyilkosságban közreműködés és a Btk. 166. § (4) bekezdése, a gondatlan emberölés törvényi tényállásának megváltoztatására. A bírói gyakorlat e bűncselekmények törvényi tényállásait megfelelően alkalmazza. Mindössze annyi változtatás szükséges, hogy a gondatlan emberölés önálló §-t kapjon.

Újszülött megölése

Az újszülöttnak a szülés alatti vagy nyomban a szülést követő, a szülőanya általi megölése nem új jogi problémaként jelentkezik. A gyermekölés jogi megítélése a különböző korok felfogásának változásaival együtt alakult. A római jog egyáltalán nem ismerte, az egyházjog már igen, sőt kifejezetten súlyosabb büntetést rendelt az ilyen cselekményre. A XIV. századtól kezdődően volt tapasztalható, hogy az anya ilyen cselekménye enyhébb megítélés alá esett. A hazai jogunkban is – hasonlóan az adott kor külföldi szabályozásaihoz – kezdetben a súlyosabb megítélés uralkodott, a gyermekét megölő anyát súlyosbított halálbüntetéssel sújtották (Kálmán I. könyv 58.). Később a büntetés enyhült és az ilyen cselekményt szabadság elvonással büntették.

Végül is az újszülött anyja általi megölését, gyermekölés címszó alatt, az 1878. évi V. törvény (Csemegi kódex) 284. §-a, a szándékos emberölés privilegizált eseteként szabályozta. Az akkori törvényi tényállás szerint „Azon anya, aki a házasságon kívül született gyermekét a szülés alatt, vagy közvetlenül a szülés után szándékosan megöli: öt évig terjedő börtönnel büntetendő.” A privilegizálás döntő indoka az volt, hogy a kor szemléletének megfelelően, a házasságon kívül szülő anyát általában a társadalom megvetéssel sújtotta, nem egyszer nyomor és nélkülözés fenyegette és mindezt a szüléssel együttjáró kivételes testi és lelki állapot jelentős mértékben befolyásolta. Időközben a társadalom szemlélete jelentősen megváltozott, ezért sem az 1961. évi V. törvény, sem az ezt követő hatályos Btk. (az 1978. évi IV. törvény) az emberölésnek ezt az enyhébben minősülő esetét nem tartotta fenn. Indoka ennek az volt, hogy a Csemegi kódex megalkotása idején fennállt viszonyokhoz képest a nők társadalmi helyzetében, a házassági köteléken kívül született gyermek jogállásában, a társadalmi és gazdasági viszonyokban bekövetkezett alapvető változások ennek a privilegizált esetnek a fenntartását szükségtelenné teszik. Ezt követően az emberölési ügyekben követett ítélkezési gyakorlat azonban azt mutatta, hogy az ilyen bűncselekmények megítélése általában lényegesen enyhébb a többi emberölési ügynél. Ennek elsődleges indoka az volt, hogy a szülő nő – különösen a titkolt terhesség esetében – a szülési folyamat során kivételes testi és lelki állapotban van, amely sok esetben a beszámítási képességre is kihat. Ebben az időszakban a bírói gyakorlat ezt a helyzetet vette figyelembe akkor, amikor az ilyen cselekményt a Btk. 166. § (1) bekezdése szerinti emberölésként értékelte ugyan, de a büntetést, általában, a 24. § (2) bekezdésére figyelemmel, a büntetési tétel öt éves alsó határa alatt szabta ki.

A hatályos Btk.-t módosító 1998. évi LXXXVII. törvény (40. §-a) ezért ismét megte-

remtette az emberölés privilegizált esetét, az újszülött megölésének tényállását, (Btk. 166/A. §) amelynek büntetési tétele (kettő évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés) igazodott az ilyen ügyekben követett bírói büntetéskiszabási gyakorlathoz. E törvény indokolása szerint az újszülött megölésnek privilegizált esetként való megjelenítése nem a sértett személyének eltérő megítélésből fakad. Az újszülött megölése ugyanolyan emberölés, mint bármely más természetes személy megölése. A cselekmény jogi tárgya az emberi élet, közelebbről az újszülött élethez való jogának büntetőjogi védelme. A cselekmény passzív alanya az újszülött. A törvény éppen ezért nem az újszülött fogalmát határozta meg, hanem arra az elkövetési magatartásra volt tekintettel, ami a szülés folyamán, vagy a szülést közvetlen követően történik. A törvény a szülő nőnek a szüléskori állapotából indult ki, és a privilegizált megítélést erre építette. Az újszülött megölésének törvényi tényállását a következők szerint határozta meg: „Az a nő, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, büntetést követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” E szerint ez a bűncselekmény kizárólag akkor volt megállapítható, ha a szülőanya az élve születendő gyermekét a szülés alatt, vagy az élve született gyermekét, még ha az életképtelennek is bizonyulna, közvetlenül a szülés után ölte meg, vagyis olyan időpontban, amikor a *szülő nő a szüléssel járó testi szenvedések és ezzel kapcsolatos lelki megrázkódtatások közvetlen hatása alatt áll.* A törvényi tényállás mellőzte a közvetlen szülés utáni állapot időtartamának meghatározását, mert a szülés által előidézett rendkívüli helyzet a szülő anya testi és lelki szervezetétől függ, s így általános szabályt erre nem lehetett megállapítani. A jogalkotó a szülő nőnek ezt a kivételes helyzetét vélelmezte, ezért az ítélkezési gyakorlat szerint, ha a szülő nő a születő gyermekét a szülés alatt vagy a megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után megöli, a cselekmény jogi minősítése szempontjából szükségtelen az elkövető fizikai és pszichikai állapotának a vizsgálata, nevezetesen hogy az elkövetés aktuális időpontjában a vádlott ténylegesen kivételes testi és lelki állapotban volt-e (BH 2000. 527.). Csupán az lehetett kérdéses, hogy a szülést követő 1–2 óra elteltével még megállapítható-e konkrét esetben az anyának olyan fokú kivételes állapota, amely az enyhébb minősítés alapjául szolgálhat.

Ha a szülő nőnél az említett kivételes állapot a kóros elmeállapot valamely változatát váltotta ki, a Btk. 24. § (1) illetve (2) bekezdése alkalmazásának helye lehetett. A BH 2001. 154. eseti döntésében a Legfelsőbb Bíróság rámutatott arra, hogy a vádlottnál a szülés váratlansága miatti ijedelem, a szokatlan körülmények, illetve a szülést

követő gyors vérvesztés miatt tudatzavart állapot alakult ki, amely az életveszélyes, vérzéses, sokkos állapotot kísérte. A vádlott ezen állapota a beszámítási képességet nem zárta ki ugyan, de súlyos fokban korlátozta. A bíróság az elfogadott igazságügyi elmeorvos-szakértői véleményben rögzített állapotnak – súlyos fokú korlátozottság, amely a Btk. 24. § (2) bekezdésének alkalmazását is lehetővé tette – nyomatékos enyhítő hatást tulajdonított és a büntetést a Btk. 87. § (4) bekezdésének alkalmazásával szabta ki.

Az emberölésnek ez a privilegizált esete azonban nem volt hosszú életű, mert a 2003. évi II. törvény 88. §-a hatályon kívül helyezte. Ennek indokolása az volt, hogy a törvény ezzel kívánja orvosolni azt a gyakorlatban felmerült problémát, hogy a privilegizált eset bizonyos elkövetési magatartások értékelhetőségét lényegében megakadályozta, azaz az általános szabályok szerint többszörösen súlyosabban minősülő emberöléssel szemben a megfelelő büntetőjogi szankció kiszabását lehetetlenné tette. E rövid indokolás adós maradt azonban azzal, hogy miért veti el és mivel magyarázza a szülő nőnek a szüléssel járó testi fájdalom és lelki megrázkódtatás kapcsán felmerülő kivételes állapotát. Nem utalt az indokolás arra sem, hogy adott esetben az elbíráláskor vizsgálni kell-e a hatályos Btk. 24. §-ának, a kóros elmeállapotnak, különösen pedig annak korlátozott voltának fennállását, miként tette azt az 1961. évi V. törvény hatályba lépését követő időszakban, midőn az emberölésnek ez a privilegizált esetét a magyar Btk. nem ismerte.

A privilegizálás szükségességét indokolja egyrészt a szülő nő szüléskori különleges állapota. Angyal Pál a „gyermekölés külön tartásának és enyhébb büntetésének főbb indokai” között említi meg, hogy „a szülő nő testi állapota, mely az orvostudományi tapasztalatok szerint oly kivételes helyzetbe juttatja a nőt, hogy annak cselekménye bűnösség szempontjából jelentékenyen enyhébb, mint az e körülmények nem léteben elkövetett ölés; a szüléssel járó testi fájdalmak, a nagyfokú vérvesztés, s az ezzel járó egyéb körülmények elerőtlenítik a nőt testileg és lelkiileg, s mintegy hajlamosítják annak a cselekménynek elkövetésére, melynek tárgya egyszersmind szenvedésének előidézője”. (*Angyal: A magyar büntetőjog kézikönyve 2. Az ember élete elleni bűncselekmények.* Budapest Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R.T. Kiadása, 1928. 51. old.)

Indokolja az a körülmény is, hogy az újszülött sérelmére elkövetett emberölés minden esetben megvalósítaná az emberölésnek azt a minősített esetét, amelyet akkor kell megállapítani, ha a sérített életkora miatt védekezésre képtelen személy [a hatályos jog szerint tizennegyedik életévét be nem töltött személy – Btk. 166. § (2) bekezdés i) pont]. Ebben az esetben pedig az elkövető, az enyhítő szakasz [amely megegyezne a hatályos

Btk. 87. § (2) bekezdés a) pontjával] alkalmazásával is legkevesebb öt évi szabadságvesztéssel lenne büntetendő. Ennél enyhébb büntetés csak akkor lenne kiszabható, ha az elkövetőt az elme működés kóros állapota korlátozza a cselekmény következményeinek felismerésében vagy abban, hogy a felismerésnek megfelelően cselekedjék. Ebből következően minden esetben szükség lenne a szakértő kötelező bevonására az eljárásba [Be. 99. § (2) bekezdés a) pont], illetve felmerülhet az elmeállapot megfigyelésének szükségessége is [Be. 107. § (1) bekezdés].

Végül figyelembe kell venni azt is, hogy az ölés bűncselekményének ez a privilegizált esete Európában másutt is ismeretes:

Az osztrák Btk. 79. §-a szerint: „Az anya, aki gyermekét a szülés alatt, vagy amíg még a szülés lefolyásának hatása alatt áll, megöli, egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.”

A svájci Btk. 116. cikke szerint: „Ha az anya gyermekét a szülés alatt vagy a szülési folyamat hatása alatt megöli, börtönbüntetéssel büntetendő. Ennek büntetési tétele a 36. cikk szerint három naptól három évig terjedhető börtön.”

Mindezek miatt, hasonlóan más európai államok büntető törvénykönyvéhez, indokolt az emberölésnek ezt a privilegizált esetét újra bevezetni.

A privilegizált eset természetesen csak a szülő nőre vonatkozhat, alanya speciális, hiszen elkövető csak a szülő nő lehet. A részesi kapcsolatot illetően az a helyes álláspont, amely szerint a privilegizálást a nő helyzete indokolta, ő a cselekmény speciális alanya, akinek cselekményéhez kapcsolódó felbujtói, bűnsegédi tevékenység az emberölés minősített eseteként állapítandó meg. Amennyiben tehát az újszülöttet, a szülés alatt vagy közvetlenül a szülést követően, az anya beleegyezésével vagy reábirására más öli meg, az nem az újszülött megölése miatt büntetendő, hanem emberölés miatt. Éppen így a tettes anya melletti részese (felbujtó, bűnsegéd), avagy a társtettes is az emberölésben való részvételért marasztalandók el.

A megölt kívánságára elkövetett emberölés

Az euthanázia, a kegyes halál, kérdésének előtérbe kerülése, amely lényegét illetően a megölt kívánságára elkövetett emberölés, napjainkban újra felveti a kívánságra való ölés büntethetőségének, illetve enyhébb büntetésének, privilegizálásának kérdését.

A Magyar Köztársaság Alkotmánybírósága a 22/2003 (IV. 28) AB határozatával, a büntethetőség kérdését lényegében eldöntötte, akkor, amikor határozatával elutasította azokat az indítványokat, amelyeknek célja az volt, hogy a hatályos jogszabályok alkotmányellenességének utólagos vizsgálata alapján állapítsa meg azoknak a

jogszabályoknak alkotmányellenességét, amelyek korlátozzák a gyógyíthatatlan betegek önrendelkezési jogát azzal, hogy nem teszik lehetővé számukra életük orvosi segítséggel történő befejezését. E kérdéshez kapcsolódóan ugyancsak elutasította azt az indítványt is, amely arra irányult, hogy az Alkotmánybíróság állapítsa meg mulasztásban megnyilvánuló alkotmányellenességét annak a helyzetnek, amely amiatt állott elő, hogy a törvényhozó a Btk. 166–168. §-ait nem hozta összhangba az embernek az Alkotmány 54. § (1) bekezdésében deklarált emberi méltósághoz való jogával. Az elutasított indítvány szerint pedig ennek folytán a törvény büntetéssel fenyeget olyan tevékenységet is – a gyógyíthatatlan beteg kívánságára halál bekövetkezéséhez nyújtott orvosi segítséget – melyet a beteg Alkotmányon alapuló jogából következtetve jogszerűnek kellene tekinteni.

Mindez természetesen az orvos és beteg kapcsolatát érinti, de újra felveti a nem orvos által a megölt kívánságára hasonló okok alapján megvalósított emberölés jogi megoldásának, az emberölés erre irányuló privilegizálásának kérdését, amely hazai jogunkban is korábban ismert volt.

Az 1878. évi V. törvényt megelőzően a magyar büntetőjogban a kívánságra, vagy beleegyezés mellett elkövetett ölésre külön rendelkezések nem voltak, az ily módon elkövetett ölést, a jog az emberöléssel azonosította, legfeljebb méltányolható enyhítő körülményként értékelte. Először az 1843-ik évi Btk. javaslat 130. §-a, az öngyilkosságnál közreműködővel egybefoglalva lényegesebben enyhébben kívánta büntetni azt „aki más saját kívánságára életétől megfoszt”.

Az 1878. évi V. törvény választja először külön és tekinti az emberölés privilegizált esetének a megölt kívánságára való emberölést. amikor a 282. §-ban arról rendelkezett, hogy: „Aki valakinek határozott és komoly kívánsága által biratott arra, hogy őt megölje: három évig terjedhető börtönnel büntetendő.” *Agyal Pál* így kommentálta ennek a privilegizált esetnek a bevezetését: „A leghatározottabban tiltakoznunk kell tehát mindennemű oly kísérlet ellen, mely az *ars bene moriendi* eseteinek büntetlenségét kíván biztosítani.

Gyakorlati vonatkozásban – amennyiben a szánalomból elkövetett ölés a megölt kívánságára történt – teljesen kielégít az enyhe büntetés (a Btk. 282. §-a három évig terjedhető börtönnel büntet, mely büntetés a Btk. 92. §-ának akár egy napi fogházra lefokozható), – amennyiben pedig nem vonható a cselekmény a kívánságra való ölés körébe, úgy a közönséges ölésről szóló rendelkezések valamelyike jön alkalmazásba, s ha az enyhítő körülmények mérlegelésével kiszabható minimális büntetés (többnyire hat havi börtön) még mindig túl magasnak mutatkozik: nyitva áll a kegyelmezés útja. Az elv azonban nem adható fel.”

(*Angyal: A magyar büntetőjog kézikönyve 2. Az ember élete elleni bűncselekmények és a párviadal. Budapest Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. Kiadása, 1928. 59. old.*).

Az 1961. évi V. törvény, majd a hatályos Btk. (1978. évi IV. törvény), az ölésnek ezt a privilegizált esetét nem vette át. Elhagyásának indoka az volt, hogy: „*A szocialista büntetőjog az élet feletti rendelkezési jogot még olyan értelemben sem ismerheti el, hogy a kívánságra való ölést az egyéni érdekekkel' összhangban állónak tekintve, az ilyen cselekményt privilegizálja. Az sem helytálló, hogy a megölt kívánságára elkövetett emberölés mindig menthető indokból fakad... – A javaslat a szándékos emberölés büntetési tételét tágitotta: a speciális minimumot tíz évről öt évre leszállította. A büntetési keret így már maradéktalanul kielégíti az egyéniesítés követelményeit, tehát lehetővé teszi majd a tényleg fennforgó menthető indokok (pl. szánalom) megfelelő értékelését is.*” Ezért nem látta elfogadhatónak a privilegizálás igazolásául korábban felhozott, sem azt az érvet, hogy az ilyen ölés az egyéni érdeket nem, hanem csak a közérdeket sérti, sem azt, hogy a megölt kívánságára elkövetett emberölés mindig menthető indokból fakad.

Ha ritkán, de napjainkban is előfordult azonban, hogy az ilyen cselekmény, megölt személy komoly és határozott kívánságán, szánalomból, emberileg ugyan el nem fogadható, de mégis menthető indokon alapul.

A kívánságra elkövetett emberölés privilegizált esetét, több európai ország, ma is hatályban levő büntető törvénykönyve ismeri.

Az osztrák Btk. 77. §-a szerint: „Aki más, ennek komoly és nyomatékos kívánságára megöl, hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel büntetendő.”

A német Btk. 216. § (1) bekezdése úgy rendelkezik, hogy: „Aki a megölt személy kifejezett és komoly kívánságára követi el az emberölést, hat hónaptól öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.” A (2) bekezdés szerint a kísérlet is büntetendő.

Az olasz II codice penale 579. §-a büntetni rendeli azt „Aki ember halálát – annak beleegyezésével okozza ...”, kivéve ha a megölt személy tizennyolc éven aluli személy. Elmebeteg, vagy valamilyen okból szellemileg fogyatékos állapotába került, vagy ha olyan személy ellen követték el, akinek beleegyezését a tettes erőszakkal, fenyegetéssel vagy suggestióval, avagy csalárdsággal szerezte meg. E kivételek esetében az emberölésre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni.

A svájci Btk. 114. cikke szerint: „Aki méltányolható indítékból, együttérzésből valakit komoly és alapos kívánságára megöl, börtönnel büntetendő.” Ez a börtön pedig három naptól három évig terjedhet (36. cikk).

A felsorolt indokokra figyelemmel indokolt, hogy a megalkotandó új Btk. az ölésnek ezt a privilegizált, és ezáltal enyhébben büntetendő esetét, – amely egyébként esetenként megvalósíthatja az öngyilkosságban közreműködés törvényi tényállását –, újra rendelkezései közzé felvegye, kimondva azonban azt is, hogy mely esetekben nem alkalmazható ez az enyhébb rendelkezés, valamint azt is, hogy nem büntethető az az orvos, aki az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 20–23. §-aiban írt rendelkezések szerint járt el, ha a beteg, a betegség természetes lefolyását lehetővé téve az életfenntartó vagy életmentő beavatkozást visszautasította.

Magzatelhajtás

A T. a magzatelhajtás büntetését változatlanul az ember élete elleni bűncselekmények között kívánja szabályozni. Azzal, hogy a nem megengedett magzatelhajtást büntetni rendeli, elsősorban a magzat életét és a társadalomnak ehhez fűződő érdekét, nem különben a terhes nő életét, egészségét kívánja védeni.

A magzatelhajtás jogi tárgya tehát kettős: a méhmagzat élete és a teherben levő nő élete, egészsége. Ezen nem változtat az a körülmény, hogy jogszabály, meghatározott esetekben, jogszabályban előírt eljárás mellett [A magzati élet védelméről szóló 1992. évi LXXIX. törvény, ennek végrehajtási rendelete a 32/1992. (XII. 23.), valamint az 1992. évi LXXIX. törvény] megengedi a terhesség megszakítását. A jogi tárgy nem változik, csak a büntethetőség körét szűkíti. Ezért a T. a szabályok megtartásával elvégzett terhesség megszakításának esetét büntethetőséget kizáró körülményként szabályozza, kimondva, hogy nem büntethető az az orvos és terhes nő, aki jogszabály alapján, az arra hivatott szerv engedélyének megfelelően hajtja, illetve hajtatja végre a terhesség megszakítását.

Azt is kimondja a T., hogy a végszükségre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, ha a terhes nőt másként el nem hárítható életveszély vagy súlyos egészségkárosodás közvetlen veszélye fenyegeti és a terhessége megszakítását orvos végzi.

A magzatelhajtás elkövetési magatartásának megváltoztatása [1978. évi IV. törvény 169. § (1) bekezdés] nem indokolt, ezért az új Büntető Törvénykönyv is átvenné. Az ítélkezési gyakorlat e bűncselekmény megítélésében kiforrott és következetes.

A magzatelhajtás közvetlen tárgya a terhes nő méhmagzata. Csak élő méhmagzat sérelmére követhető el ez a bűncselekmény. A holt magzat elhajtása nem valósítja meg a magzatelhajtás bűncselekményét, a bűncselekmény megállapíthatósága szempontjából viszont közömbös az élő méhmagzat fejlettsége, illetve az, hogy az élő

magzat a méhen kívül életképes lenne-e vagy sem. A bűncselekmény a fogantatástól a szülés bekövetkeztéig, pontosabban a toló fájások megjelenéséig követhető el.

A magzatelhajtás elkövetését a T. két fordulatban fogalmazza meg. Az első fordulat szerinti bűncselekményt az követi el, aki más magzatát hajtja el, míg a második fordulat szerint, aki a saját magzatát hajtja el, vagy hajtatja el. A T. a magzatelhajtás fogalmát nem definiálja. Az elhajtás fogalmán lényegileg a méhmagzat elpusztítása, megölése értendő. Orvosi szempontból a magzatelhajtás történhet elvetélés (abortusz) előidézése útján, a magzatnak az anyaméhben történő elpusztításával (caedes in utero), valamint koraszülés előidézésével, feltéve, hogy a magzat elpusztulása kizárólag ennek a következménye. Ez utóbbi körülménynek kiemelése azért szükséges, mert amennyiben a méhmagzat a szándékosan előidézett koraszülés ellenére élve születik és halálát az elkövetőnek a szülést követő magatartása okozza, úgy a szándéktól függően cselekménye az emberölés, újszülött megölése, illetve a halált okozó testi sértés körében értékelendő.

A T. sem határozza meg az elkövetési módokat és eszközöket, tehát ebből következik, hogy a magzatelhajtás bármilyen eszközzel követhető. Általános, hogy a magzatelhajtást művi méhüri beavatkozással, vagy pedig belső szerek használatával követik el.

A magzatelhajtás materiális bűncselekmény, akkor válik befejezetté, ha a méhmagzat elpusztul és az elkövetői magatartás, valamint az eredmény között fennáll az okozati kapcsolat.

A magzatelhajtás kísérletét akkor kell megállapítani, ha az elkövető a művi beavatkozást megkezdte, vagy akár befejezte, de az eredmény nem jött létre, vagyis a magzat nem halt meg. Ugyancsak kísérlet megállapításának van helye, ha az elkövető megvalósította cselekményét, de a magzat nem e magatartás következtében, hanem más okból halt el, vagy, ha a magzat elhajtását célzó beavatkozás következtében a terhesség ténylegesen megszakad, de az élve született magzat életben marad. Meg kell állapítani a magzatelhajtás kísérletét akkor is, ha az elkövetés során használt eszköz általában alkalmas a magzatelhajtásra, csupán az adott esetben az felhasználás helytelen módja, vagy az eszköz mennyisége miatt nem volt alkalmas az eredmény előidézésére.

Alkalmatlan tárgyon elkövetett a magzatelhajtás, ha a nő nincs teherben. Ilyen esetben, amennyiben a magzatelhajtást végző személy orvosi képesítéssel rendelkezik és a terhesség megszakítást megelőző vizsgálat során észleli, hogy csupán vélt terhességről van szó, ám ennek ellenére elvégzi a színlelt beavatkozást a korábban kilátásba helyezett anyagi előnyért, úgy cselekménye nem a magzatelhajtás kísérletét, hanem befejezett csalást valósít meg. Károkozási szán-

dék hiányában a cselekmény nem büntethető. Értelemszerűen ugyancsak a tárgy hiányában nem büntethető az a nő, aki saját vélt terhességét kísérli meg megszakítani.

Az önkéntes elállás és eredmény elhárítás e bűncselekmény esetében is az általános szabályok szerint bírálendő el. Önkéntes elállásról csak befejezetlen kísérlet esetén beszélhetünk, így pl. ha az abortuszhoz vezető erőteljes méh összehúzóást okozó gyógyszert a szájába vette, de kiköpte, a méhbe felvezetendő katétert, vagy más eszközt a méhbe hatolás előtt saját akaratából kivieszi a hüvelyéből.

Ezzel szemben amennyiben a magzatelhajtásra alkalmas cselekményt az elkövető teljes egészében véghez vitte, a magzatelhajtást kiváltó szert bevette, a burkot megrepesztette, úgy önkéntes elállásra már nem kerülhet sor, csupán önkéntes eredmény elhárításnak lehet helye. Így pl., ha a magzatelhajtást végző a cselekménye befejezését követően a magzat életének megmentése érdekében orvoshoz megy, vagy orvoshoz viszi a terhes nőt.

A magzatelhajtás alanya szempontjából különbséget kell tenni az alapeset két alakzata között. Az (1) bekezdésben meghatározott esetben a bűncselekmény alanya tettesi minőségben a terhben lévő nőn kívül bárki lehet.

A (4) bekezdésben meghatározott tettese csak a terhben lévő nő lehet, aki magzatát vagy maga hajtja el, vagy azt mással hajtja el. A minősített eset alanya csak harmadik személy lehet, a terhes nő sohasem.

A magzatelhajtás az (1) és (4) bekezdésben meghatározott esetekben kizárólag szándékosan – ezen belül akár egyenes, akár eshetőleges szándékkal – követhető el. Az elkövető tudatának át kell fognia, hogy létezik élő méhmagzat, cselekménye alkalmas a terhes nő ezen magzatának elhajtására, és ezt kifejezetten kívánva, vagy ebbe belenyugodva kell cselekednie.

Gondatlanság esetén a terhes nő részéről tanúsított olyan gondatlan magatartás, mely magzatelhajtást eredményez, nem büntetendő. Ha harmadik személy gondatlanságból hajtja el más magzatát, úgy az összes körülmény figyelembe vételével a cselekménye gondatlanságból elkövetett testi sértés, vagy foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés megállapítására nyújthat alapot.

A bűncselekmény minősített eseteit [(2)–(3) bekezdés] illetően szükséges hangsúlyozni, hogy azok kizárólag az (1) bekezdésben meghatározott cselekményhez kapcsolódnak. A (4) bekezdés szerinti elkövetési magatartásnak pedig nincs minősített esete.

A minősített esetek megállapítása, az új Büntető Törvénykönyv alkalmazása során is, az eddigi gyakorlatnak megfelelően követendő.

Normaszöveg tervezet:

V. fejezet

AZ ÉLET ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Emberölés

A. § (1) Aki mást megöl, büntetett követ el, és öt évtől tizenöt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés tíz évtől tizenöt évig terjedő, vagy életfogytig tartó szabadságvesztés, ha az emberölést

- a) előre kitérve,
- b) nyereségvágyból vagy
- c) más aljas indokból, illetőleg célből,
- d) különös kegyetlenséggel,

e) hivatalos személy vagy külföldi hivatalos személy ellen, hivatalos eljárása alatt, illetőleg emiatt, közfeladatot ellátó személy ellen, e feladatának teljesítése során, továbbá a hivatalos, a külföldi hivatalos vagy a közfeladatot ellátó személy támogatására vagy védelmére kelt személy ellen,

- f) több emberen,
- g) sok ember életét veszélyeztetve,
- h) különös visszaesésként,

i) életkora, betegsége, rokkantsága, testi vagy szellemi állapota miatt védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy, avagy terhes nő ellen

követik el.

(3) Aki emberölésre irányuló előkészületet követ el, büntetett miatt öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) A különös visszaesés szempontjából hasonló jellegű bűncselekmény

a) az erős felindulásban elkövetett emberölés (B. §), az új szülött megölése (C. §), a megölt kívánságára elkövetett emberölés (D. §), a népirítás [155. § (1) bekezdés a) pont];

b) az emberrablás és az előljáró vagy szolgálati közeg elleni erőszak súlyosabban minősülő esetei [175/A. § (4) bekezdés, 355. § (5) bekezdés a) pont];

c) a terrorcselekmény, a légi jármű, vasúti, vízi, közúti tömegközlekedési vagy tömeges áruszállításra alkalmas jármű hatalomba kerítése és a zendülés súlyosabban minősülő esetei, ha a halált szándékosan okozva követik el [261. § (2) bekezdés a) pont, 262. § (2) bekezdés, 352. § (3) bekezdés b) pont].

Erős felindulásban elkövetett emberölés

B. § Aki mást méltányolható okból származó erős felindulásban megöl, büntetett követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Újszülött megölése

C. § Az az anya, aki születő gyermekét a szülés alatt, vagy a megszületett gyermekét közvetlenül a szülés után, a szülés lefolyásának hatása alatt megöli, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

A megölt kívánságára elkövetett emberölés

D. § (1) Aki mást, annak határozott és komoly kívánságára, méltányolható indokból megöli, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem állapítható meg az (1) bekezdés, és az emberölésre (A. §) vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, ha a megölt személy

- a) tizennyolc éven aluli,
- b) kóros elmeállapotú vagy
- c) beleegyezését az elkövető, avagy más erőszakkal, fenyegetéssel, csalárdsággal szerezte meg.

(3) Nem büntethető az az orvos, aki az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. törvény 20–23. §-aiban írt rendelkezések betartásával, a beteg kívánságára, a betegség természetes lefolyását lehetővé téve, az életfenntartó vagy életmentő beavatkozást megszünteti, illetve mellőzi és ezzel a beteg halálát okozza.

Öngyilkosságban közreműködés

E. § Aki mást öngyilkosságra rábír, vagy ennek elkövetéséhez segítséget nyújt, ha az öngyilkosságot megkísérlik vagy elkövetik, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Gondatlanságból elkövetett emberölés

F. § Aki az emberölést gondatlanságból követi el, vétség miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Magzatelhajtás

G. § (1) Aki más magzatát elhajtja, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtást

- a) üzletszerűen,
- b) a nő beleegyezése nélkül,
- c) súlyos testi sértést vagy életveszélyt okozva követik el.

(3) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a magzatelhajtás halált okoz.

(4) Az a nő, aki magzatát elhajtja vagy elhajtja, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(5) Nem büntethető az orvos és a terhes nő, ha jogszabály alapján, az arra hivatott szerv engedélyének megfelelően hajtja, illetve hajtja végre a terhesség megszakítását.

(6) A végszükségre vonatkozó rendelkezéseket kell alkalmazni, ha a terhes nőt másként el nem hárítható életveszély vagy súlyos egészségkárosodás közvetlen veszélye fenyegeti és a terhesség megszakítását orvos végzi.

VI. fejezet

A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Ez a fejezet tartalmazza azokat a testi épség és egészség elleni bűncselekményeket, amelyeknek közös ismérve az ember testi épségét és egészségét sértő vagy veszélyeztető, de ölésre nem irányuló szándékosan vagy gondatlanul megvalósított, büntetést érdemlő elkövetői cselekmény. E fejezetbe tartozó bűncselekmények a szándékos testi sértés és annak minősített esetei, a gondatlan súlyos testi sértés, a többek által elkövetett bántalmazás, a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés, a segítség nyújtás elmulasztása, a gondozás elmulasztása. Ez a fejezet rendelkezik az egyes bűncselekmények üldözéséhez megkívánt magánindítványról és az egyes bűncselekményekhez kapcsolódó értelmező rendelkezésekről is.

A társadalom életében bekövetkezett azok a változások, így főként az agresszivitás erősödése, amely figyelmen kívül hagyja a másik ember testi épségének, egészségének tiszteletben tartását (pl. sporteseményeken, legális tömegmegmozdulásokon), szükségessé teszik az eddigi testi sértéses bűncselekmények kisebb revízióját. Ezt indokolja az ítélkezési gyakorlatban még ma is jelentkező az a bizonytalanság, amely az ölési kísérlet és életveszélyt okozó testi sértés elhatárolásában jelentkezik. Számos esetben, hasonló történeti tényállás megállapítása mellett, sokszor még a Legfelsőbb Bíróság is, egyik esetben ölés kísérletét, másik esetben életveszélyt okozó testi sértést állapít meg.

Az e fejezetben írt bűncselekményeknek jogi tárgya az embernek háboríthatatlan joga testi épségéhez és egészségéhez, tevékenységi tárgya az élő ember teste és egészsége. *Angyal Pál* erről így írt: „Az élő embernek valamelyes testi épsége s egészsége mindig van s így minden élő ember alkalmas tárgya a testi sértésnek”. (*Angyal: Magyar Büntetőjog Kézikönyve; A testi sértés és a közegészség elleni büntettek és vétségek. Bp. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. 1928. 12. oldal*).

Testi sértés

A hatályos Btk., a testi sértés szabályozásánál, – a hagyományoknak megfelelően –, alapvetően az okozott sérülés vagy egészség sértés gyógyulási időtartamából indul ki. A Csemegi kódex a testi sértés alapeseténél a gyógyulási időtartam alapul vételével megkülönböztette a húsz napnál hosszabb ideig tartó gyógyulás esetén a súlyos testi sértés büntetést, míg a nyolc és húsz nap közötti, illetve a nyolc napon belül gyógyuló sérülés esetén a súlyos testi sértés illetve a könnyű testi sértés vétségét. Az orvostudomány fejlődése, a sérülések, betegségek egyre fejlettebb gyógyítása nyomán ezek gyors gyógyulását véve alapul, az 1961. évi V. törvény a testi sértésnek már csak két alapesetét tartotta fenn (257. §), a nyolc napon belül gyógyuló könnyű testi sértést és a nyolc napot meghaladó gyógyulási idő esetén a súlyos testi sértés büncselekményét.

Miként azt a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelve is leszögezte: *„A testi épség anatómiai és büntetőjogi fogalma némileg eltér. Anatómiai értelemben akkor tekintjük az emberi testet épnek, ha szervei megfelelően funkcionálnak, és ha azok, valamint a test legkisebb részei is – ide értve a legegyszerűbb sejtszöveteket is – sértetlenek. Az egészség fogalma a köznapi értelemben azonos azzal, hogy az ember szervezete olyan állapotban van, ami lehetővé teszi a meglévő szellemi és fizikai képességeinek kifejtését. Az egészség tehát nem csupán a fizikális, hanem a mentális képességek meglétét is jelenti.*

Kiemelést érdemel, hogy az egészség fogalma nem abszolút, tehát a beteg embernek is van egészsége, ugyanúgy a bizonyos testi deformitásban szenvedő embernek is van testi épsége. Ebből következően az egészség és a testi épség fogalmát mindig a konkrét esetben kell vizsgálni.

A kifejtettek után a testi épség és egészség büntetőjogi fogalmát a következőképpen fogalmazhatjuk meg: testi épségen, egészségen azt a testi és szellemi állapotot kell érteni, amely a sértettet a jogtalan támadás előtt jellemezte, és a támadás eredményeként a testi épségében, egészségében hátrányos változás következett be”.

A testi sértés büncselekményének jogi tárgya tehát az élő ember testi épsége, egészsége. Passzív alanya az elkövetőn kívül bárki lehet – kivéve azt az esetet, amikor az önkezűleg okozott testi sértés, az öncsonkítás, honvédelmi kötelezettség elleni, illetve katonai szolgálati büncselekményt valósít meg.

A testi sértés büncselekményére vonatkozó ismerveket, mind az alapeseteket, mind a minősítő körülményeket illetően, a Legfelsőbb Bíróság 15. számú Irányelvének V. fejezete részletesen taglalja. Az ítélkezési gyakorlat az ebben kifejtetteket, az eseti hibáktól eltekintve, általában követte.

A testi sértés alapesetének változtatására nincsen ok. A minősítő körülmények kialakításánál,

figyelembe véve az emberölés minősített eseteit, a hatályos jogszabály is igyekszik azzal a lehetséges minél jobb összhangot megteremteni. E minősített esetek átvétele indokolt. Ezért változatlanul a testi sértés minősített eseteit valósítja meg az aljas indokból vagy célból való elkövetés, valamint az, ha védekezésre vagy akaratnyilvánításra képtelen személy sérelmére követik el, továbbá, ha a testi sértés maradandó fogyatékoságot vagy súlyos egészségromlást okoz, illetve, ha a testi sértést különös kegyetlenséggel követik el. A halált okozó testi sértés változatlan fenntartása ugyancsak indokolt. Az eddigieken túl minősítő körülmény azonban az is, ha a testi sértést terhes nő sérelmére követik el.

Az életveszélyt okozó testi sértés bevezetése a joggyakorlatban még ma sem problémamentes, különösen az emberölés kísérletétől való elhatárolását, valamint az életveszélyt okozó testi sértés kísérletének megállapítását illetően. A Legfelsőbb Bíróság számos esetben, de különösen a 15. számú Irányelvével igyekezett ugyan a felmerülő vitás kérdésekre választ adni, ennek ellenére, különösen az első fokon eljáró bíróságok ítélkezési gyakorlata e főbb kérdésekben sem vált egységessé. Az ítélkezési gyakorlat egységének megteremtésére hivatott Legfelsőbb Bíróság sem volt mindig következetes, és eltérő álláspontra helyezkedett egy-egy azonos, vagy hasonló körülmények között elkövetett büncselekmény megítélésében. Így, minősítő körülményként, az életveszélyt okozó testi sértés helyébe – az osztrák Btk.-hoz [84. § (2) bekezdés 1. pont] hasonlóan –, az lépne, ha az elkövető a testi sértést olyan eszközzel, vagy olyan módon követte el, amely rendszerint életveszéllyel jár.

Többek által elkövetett bántalmazás

A testi sértés eredményeként jelentkező sérülést, betegséget, és más, az ember egészségét sértő következményt esetleg halálát is, nem mindig egy, személyében és tevékenységében is felismerhető, hanem több, személyében felismerhető, de az eredményt okozó tevékenységüket meghatározhatatlan elkövető okozza. Nincs gond, ha a testi sértést okozó egy vagy több elkövető személye ismert, és az is megállapítható, hogy ki milyen minőségben – tettesként, társtettesként, részesként – vett részt a sértett bántalmazásában, vagy okozta halálát. Előfordulhat azonban, – és ez egyre gyakoribb, – hogy a különböző sportrendezvényeken, a legális tömegmozdulásokon, tüntetéseken egyre jobban eluralkodnak az olyan erőszakos, másnak testi sértést okozó fellépések, verekedések (footballhuliganizmus), amikor nem lehet megállapítani, hogy ki milyen tevékenységet fejtett ki a sértett bántalmazásában. Bármennyire is kívánatos lenne, hogy az ilyen eredménnyel járó verekedésben résztvevők büntető-

jogi felelősségre vonásban részesüljenek, a hatályos Btk. erre nem ad lehetőséget. Amennyiben tehát a súlyos sérülést, esetleg halált okozó testi sértés elkövetőjének és részeseinek személye nem állapítható meg, a büntetőeljárás eredménytelenül fejeződik be, a nyomozást meg kell szüntetni, vagy a megvádolt személyeket fel kell menteni. Szükséges tehát olyan rendelkezéseknek a beiktatása, amelyek lehetővé teszik az ilyen cselekményeknek büntetőjogi üldözését, vagyis az ilyen több személy részéről elkövetett bántalmazást önálló, külön bűncselekménnyé nyilvánítani. Ezáltal felelősségre vonhatók azok, akik az ilyen verekedésben tettelesen részt vesznek, akkor is, ha testi sértés nem következett be, illetve, ha a verekedés eredményeként valaki testi sértést szenvedett el vagy meghalt, és a sérülést vagy halált okozó személy vagy személyek kilétét megállapítani nem lehet. Ez lehetne a testi sértés privilegizált esete, továbbá a verekedés bűncselekményének új törvényi tényállása.

A többek bántalmazásából származó súlyos testi sértésért való büntetőjogi felelősséget eredetileg az 1878. évi V. törvénycikk (Csemegi kódex) szabályozta és nyilvánította az ilyen cselekményt bűncselekményé. Ennek 308. §-a szerint: „Ha súlyos testi sértés többek bántalmazásából származott, és ki nem tudható, hogy ki vagy kik okozták azt: mindazok, akik a bántalmazásban szándékosan résztvettek: két évig terjedő börtönnel és külön-külön kétszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel; – ha pedig a bántalmazásokból halál származott: három évig terjedhető börtönnel és külön-külön négyszáz forintig terjedhető pénzbüntetéssel büntetendők.” Időközben annyi változás következett be, hogy az 1928. évi X. tc. 3. § (1) bekezdése a pénzbüntetésekre vonatkozó rendelkezéseket hatályon kívül helyezte [pénzmellékbüntetés kiszabásának azonban, ha a feltételei fennforogtak, az 1928. évi X. tc. 3. § (3) bekezdése alapján helye lehetett]. A Csemegi Kódex, az akkor uralkodó felfogást, az ún. veszélyeztetési elméletet (a német Gefährdungstheorie), szemben az ún. vélelmi elmélettel, vette alapul az említett 308. § megalkotásánál. *Angyal Pál* erre így mutatott rá: „A veszélyeztetési elmélet szerint a veszélyes verekedésben való részvétel az, mely miatt büntetni kell; a beállott halálos eredmény és illetőleg súlyos sérítés tulajdonképpen csak mint a verekedés veszélyes voltának ismertető jelei szerepelnek; a *vélelmi elmélet* ezzel szemben azt vitatja, hogy a törvény a bekövetkezett eredmény okozását minden a verekedésben résztvevő személy terhére vélelmezze s e címen – bár enyhébben – de minden résztvevőt büntessen. – A Btk. 308. §-a, midőn azokat rendeli büntetni, „kik a bántalmazásban szándékosan részt vettek”, nyilván nem a súlyos testi sértés vagy halálos eredmény *vélelmezett okozása*, hanem a beállott következmé-

nyekből visszafelé következtetve súlyosnak minősíthető *veszély valóságos előidézése* címén büntet.” (*Angyal: A Magyar Büntetőjog Kézikönyve*; A testi sértés és a közegészség elleni büntettek és vétségek: Bp. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai R. T. 1928. 62–63. old.).

Az 1961. V. törvény (Btk.) a testi sértésnek ezt a privilegizált alakzatát azonban elvetette. A miniszteri indokolás szerint: „*Ez a jogi szabályozás elvileg helytelen, mert az elkövetők közül azokat, akiknek a szándéka csupán testi sértés okozása nélküli bántalmazásra irányult, praeterintencionális eredményért bünteti, míg azokat, akiknek a szándéka a testi sértés okozására is kiterjedt, kellő indok nélkül enyhébb elbánásban részesíti*”.

Az 1978. évi IV. törvény (Btk.) sem tért vissza a Csemegi kódexhez, a miniszteri indokolás a kérdéssel nem is foglalkozik. Mindennek eredménye az, hogy ma a tömegverekezés tevékeny résztvevői, ha ebből valakinek akár súlyos sérülése, akár halála is származott, ha az eredményt előidéző személy vagy személyek kiléte, vagyis a testi sértés vagy halál okozója, tettese nem állapítható meg, a tettes vagy tettesek is csak a Szabálysértési törvény (1999. évi LXIX.; tv.) 142. § (1) és (3) bekezdése alapján vonhatók felelősségre:

„Aki közterületen, nyilvános helyen vagy sportrendezvényen

a) verekszik, továbbá aki mást verekedésre felhív,

b) olyan kihívóan közösségellenes magatartást tanúsít, amely alkalmas arra, hogy másokban megbotránkozást vagy riadalmat keltsen,

c) rendzavarás esetén a hatóság vagy az eljáró hivatalos személy intézkedésével szemben engedetlenséget tanúsít,

elzárással vagy százötvenezer forintig terjedő pénzbírsággal sújtható.

(3) Az (1)–(2) bekezdésben meghatározott szabálysértés elkövetőjével szemben kiutasításnak és kitiltásnak is helye van.

Az (1) bekezdésben meghatározott szabálysértés miatt az eljárás a bíróság hatáskörébe tartozik.

Az európai büntető törvénykönyvekben a testi sértésnek ez a privilegizált esete nem ismeretlen. Az olasz Btk. 588. §-a az említett veszélyeztetési elméletet követve, már önmagában a verekedésben való részvételt, mint alapesetet büntetni rendeli. Minősítő körülmény, ha valaki ebből eredően meghal, vagy testi sértést szenved. E szerint:

„Aki verekedésben részt vesz, hatszázezer líráig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő.

Ha a verekedés során valaki meghal vagy testi sértést szenved, a verekedésben való részvétel önmagában, három hónaptól öt évig terjedő börtönnel büntetendő. Ugyanezen büntetés alkalmazandó, ha az ölés vagy testi sértés a verekedést közvetlenül követően és annak folyamányaképp következett be.”

Az osztrák, a német és a svájci Btk. a vélelem alapján állva a csoportos bántalmazásban való részvételt csak akkor rendeli büntetni, ha ez halált vagy testi sértést okozott.

Az osztrák Btk. 91. § szerint:

(1) *Aki verekedésben tettelesen részt vesz, már magában a részvételért egy évig terjedő szabadságvesztés büntetéssel, vagy 360 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő, ha a verekedés, vagy a több személy által végrehajtott támadás másnak súlyos testi sértést [84. § (1) bekezdés¹] okoz, abban az esetben azonban, ha a cselekmény másnak halálát okozza, a büntetés két évig terjedő szabadságvesztés büntetés.*

(2) *Aki többek által végrehajtott támadásban tettelesen részt vesz, már magáért a részvételért hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel, vagy 360 napi tételig terjedő pénzbüntetéssel büntetendő, ha a támadás másnak testi sértését eredményezi, abban az esetben azonban, ha másnak súlyos testi sértést okoz, úgy a szabadságvesztés egy évig, vagy a pénzbüntetés 360 napi tételig, amennyiben másnak halálát okozta, úgy a szabadságvesztés két évig terjedhet.*"

A német Btk. 231. §-a pedig így rendelkezik:

„Verekedésben részvétel

(1) *Aki többemagával ütlegel valakit, három évig terjedő szabadságvesztéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő, ha a bántalmazás halált vagy súlyos testi sérülést okozott (226. §²)*

A svájci Btk. 133. cikke, a csoportos bántalmazás:

(1) *Aki valakinek csoportosan történt bántalmazásában részt vesz és ez halált vagy testi sértést okoz, börtönbüntetéssel vagy pénzbüntetéssel büntetendő.*"

Az említett büntető törvénykönyvek, az olasz kivételével rendelkeznek arról is, hogy nem büntethető az az elkövető akinek a verekedésben vagy támadásban való részvétel nem róható fel (csak védekezett vagy elválasztotta a verekedőket).

A T. a többek bántalmazásából származó testi sértés pönalizálásánál, a veszélyeztetési elmélet alapján állva, alapesetként önmagában a verekedésben való részvételt, mint vétséget kívánja hat hónapig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű

munkával vagy pénzbüntetéssel büntetni. Ennek megfelelően az Szabs. tv. 142. § (1) bekezdés a) pontját hatályon kívül kell helyezni.

Minősített esete a cselekménynek és ugyancsak vétséget valósít meg, ha a többek bántalmazásának következményeként a sértett megsérül vagy egészsége károsodik, de a sérülés vagy betegség nyolc napon belül gyógyul, büntetést valósít meg a verekedésben való részvétel, ha a sértett ebből származó sérülése vagy betegsége nyolc napot meghaladóan gyógyul. Előbbi esetben egy évig terjedő szabadságvesztés, közérdekű munka vagy pénzbüntetés lenne kiszabható, míg az utóbbi esetben a büntetés két évig terjedő szabadságvesztést rendelne.

Büntetést valósít meg, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés a kiszabható büntetés, ha a többek bántalmazása folytán a sértett meghal.

Aki a verekedésbe véletlenül került be, csupán védekezett, a verekedőket szétválasztani akarta, vagy éppen kívánt segédkezni, az nem büntethető.

E bűncselekmény alanya bárki lehet, de a sértetten kívül a bántalmazóknak legalább két elkövetőnek kell lenni. Az a körülmény, hogy a bántalmazók közül csak az egyik elkövető személye volt megállapítható, nem zárja ki a bűncselekmény megállapítását és az ismert elkövető megbüntetését.

Az elkövetési cselekmény a bántalmazásban való szándékos részvétel, a pusztán jelenlét alapján nem állapítható meg bűnösség. A biztatás, a bántalmazáshoz használható eszköz átnyújtása esetén a részesség azonban megállapítható.

A verekedésben résztvevők szándéka csak a bántalmazásban való részvételre irányulhat, mert ha szándékuk a bekövetkezett testi sértésre vagy halálos eredményre irányult, cselekményük szándékos testi sértés vagy emberölés, amelyért tettestársi minőségben felelnek.

Amennyiben megállapítható, hogy a sérülést vagy a halált ki vagy kik okozták, ennek a bűncselekménynek megállapítása kizárt, és a bántalmazásban résztvevők tettesként, illetve a bűnrészességre vonatkozó szabályok szerint felelnek a cselekményeikért.

A többek által elkövetett bántalmazás pönalizálása összhangban áll az Európa Tanács keretében, Strasbourgan, 1985. augusztus 19-én létrejött, a sporteseményeken, különösen a labdarúgó mérkőzéseken megnyilvánuló nézői erőszakról és nem megfelelő viselkedésről szóló Egyezményrel is³.

¹ 84. § (1) Ha a cselekmény huszonnégy napnál hosszabb ideig tartó egészségromlást, vagy foglalkozás gyakorlásának képességét okozta, vagy ha a testi sértés, egészségromlás önmagában súlyos, a tettes három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

² 226. § Súlyos testi sértés (1) Ha a sértett a cselekmény következtében

1. egy vagy két szemét, hallását, beszédképességét vagy szaporodási képességét elvesztette,

2. fontos testrészét elvesztette vagy tartósan megbénította,

3. súlyosan megcsonkult, megbetegedett, megbénult, elmebeteg lett, vagy mozgáskorlátozottá vált, egy évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

³ Kihirdetve a 2003. évi LXIII. törvénnyel. Az Egyezmény 3. cikke. „Intézkedések 1. A Felek vállalják, hogy kidolgozzák és végrehajtják azokat az intézkedéseket, amelyek a nézők részéről megnyilvánuló erőszak vagy nem megfelelő viselkedés megelőzésére és fékmentartására irányulnak, így különösen: C) a nézők részéről megnyilvánuló erőszakkal vagy nem megfelelő viselkedéssel kapcsolatos cselekedetekben bűnösnek talált személyekkel szemben alkalmazzák a meglévő törvényeket vagy szükség esetén ilyenek alkossanak, annak érdekében, hogy e személyek megfelelő büntetést kapjanak, avagy adott esetben ennek megfelelő közigazgatási intézkedéseket hozzanak.”

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés

A magyar büntetőjogban a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést először az 1948. évi XLVIII. törvény nyilvánította bűncselekménnyé. Célja az emberi élet, testi épség védelmének erősítése volt. Jogi tárgyát, ennek megfelelően, egy vagy több ember élete, testi épsége és egészsége képezte. Az említett törvényt követő büntető törvénykönyvek, mivel a szabályozás a gyakorlatban jól bevált, és hathatósan szolgálta az emberi élet, testi épség, egészség védelmét, kisebb változtatásokkal – amelyek a gyakorlat tapasztalatait vették figyelembe –, átvette. Átvette a hatályos Btk. is. Az ebben megfogalmazott törvényi tényállás és a bűncselekmény minősített esetei változtatást csak abban a vonatkozásban igényelnek, hogy a lőfegyver használatának és kezelésének, mint foglalkozási szabálynak kiegészítése indokolt a robbantószer és robbanóanyag kezelésére vonatkozó szabályokkal. A kialakult ítélkezési gyakorlat egyébként jó és egyenesnek mondható. Ennek megfelelően változatlanul a bűncselekmény jogi tárgya az emberi élet, testi épség és egészség, valamint irányadók a jogtudomány által e bűncselekményhez kapcsolódóan kidolgozott és az ítélkezési gyakorlat által követett elvek is.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés kapcsán főként a következőket kell kiemelni: E bűncselekmény elkövetője csak olyan személy lehet, aki szabályokhoz kötött foglalkozást gyakorol, vagyis valamilyen foglalkozási szabály hatálya alatt áll. Foglalkozási szabály – a törvény külön rendelkezése folytán – a lőfegyver, a robbantószer és robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó szabály is. Annak nincs jelentősége, hogy a kérdéses tevékenység gyakorlása igényel-e szakképzettséget vagy sem, továbbá az sem, hogy hatósági engedélyhez kötött-e, valamint, hogy főfoglalkozásként vagy alkalmasszerűen végzett tevékenység-e.

Az ítélkezési gyakorlat során a foglalkozási szabályoknak négy nagyobb csoportja alakult ki, ezek:

- a) a munkavédelmi és balesetelhárító szabályok,
- b) az orvosi és egészségügyi tevékenységgel kapcsolatos szabályok,
- c) az építkezéssel kapcsolatos műszaki, statikai szabályok és technikai leírások és
- d) a lőfegyver kezelésére vonatkozó szabályok.

Ez a csoportosítás azonban nem ölel fel minden foglalkozási szabályt. Így pl. a robbantószer és a robbanóanyag vagy a gázszerelésre vonatkozó szabályokat. Nem szól ez a csoportosítás arról sem, hogy a nem kőműves foglalkozású személy is a foglalkozási szabályok hatálya alatt áll, ha házát vagy épületrészét bontja stb. A bűncselekmény megállapításához minden olyan magatartás alkalmas lehet, amely ellentétben áll az

elkövető tevékenységére vonatkozó foglalkozási szabályokkal.

Csak a más vagy mások életét, testi épségét, egészségét veszélyeztető cselekmény büntethető. A csak saját élet, testi épség, egészség veszélyeztetés nem.

A bűncselekmény elkövetési magatartása a foglalkozási szabály akár szándékos, akár gondatlan megszegése. Alapesete a bűncselekménynek a gondatlan veszélyeztetés.

A bűncselekmény eredménye: más vagy mások életének, testi épségének vagy egészségének közvetlen veszélyeztetése, illetőleg testi sértés okozása.

A bűncselekmény konkrét veszélyeztetési bűncselekmény, a törvényhozó a veszélyhelyzet törvényi tényállási elemmé teszi. A foglalkozás körében elkövetett gondatlan veszélyeztetés csak akkor állapítható meg, ha az elkövető által megvalósított foglalkozási szabályszegés következtében – személyre vagy személyekre vonatkozó – közvetlen és konkrét veszélyhelyzet jön létre (BH 1996. 72.). Ez olyan helyzet, állapot bekövetkezését jelenti, amely a sérelem létrejöttének reális lehetőségét hordja magában.

A büntetőjogi felelősségrevonás feltétele tehát, hogy a foglalkozási szabályszegés és a konkrét veszélyhelyzet kialakulása, illetőleg a testi sérülés bekövetkezése között okozati összefüggés álljon fenn. A büntetőjogi felelősség megállapításához önmagában nem elegendő a szabályszegő magatartás, de nem elegendő az sem, ha emellett más vagy mások élete, testi épsége vagy egészsége veszélybe kerül, esetleg megsérül. Csak akkor állapítható meg a bűncselekmény, ha ennek a veszélynek az oka éppen a szabályszegő magatartás volt, azaz: ha a veszély vagy sérelem nem következett volna be, ha az elkövető a foglalkozás szabályainak megfelelő magatartást tanúsított volna.

A foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetésnek – mint gondatlan és veszélyeztetési bűncselekménynek – nincs kísérleti alakzata. A szándékos veszélyeztetés esetében pedig azért kizárt a kísérlet megállapítása, mivel, ha a bűncselekmény eredménye – a közvetlen veszélyhelyzet – nem jön létre, a cselekmény legfeljebb szabálysértésként minősül.

A bűncselekmény szándékos elkövetésének megállapítására akkor kerülhet sor, ha egyrészt maga a foglalkozási szabályszegés szándékos, másrészt magának a veszélyhelyzetnek a létrehozása is szándékos, vagyis gondatlan szabályszegés esetében kizárt a szándékos veszélyeztetés megállapítása.

A szándék lehet egyenes, vagy eshetőleges. Az elkövető szándéka kizárólag a veszélyhelyzet előidézésére terjedhet ki (limitált veszélyeztetési szándék), ugyanis amennyiben szándéka a veszélyhelyzet előidézésén túlmenően az eredményre – testi sérülés, halál bekövetkezésére – is ki-

terjed, nem foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetés, hanem – az eredménytől függően – testi sértés vagy emberölés valósul meg. A testi sértés és a foglalkozás körében elkövetett szándékos veszélyeztetésnek az elhatárolása szempontjából annak van jelentősége, hogy az elkövető szándéka a sértett testi épségének a sérelmére vagy csupán a veszélyhelyzet szándékos előidézésére irányult-e és a ténylegesen bekövetkezett eredmény tekintetében fennálló bűnösség a szándékosságnak vagy a gondatlanságnak az ismérveit tükrözi-e (BH 1995. 680.).

A törvény megfogalmazásából következik, hogy akár a gondatlan, akár a szándékos alapeset magában foglalja mind a könnyű, mind a súlyos testi sértés okozását.

A gondatlan, illetőleg szándékos veszélyeztetés minősített esetei azonosak, eltérés csupán a büntetési tételeknél tapasztalható.

A minősítő körülmények a következők:

- maradandó fogyatékoság, súlyos egészségromlás. Mindkettő fogalma azonos a testi sértésnél irtakkal, az ahhoz fűzött magyarázat irányadó itt is;
- tömegszerencsétlenség előidézése. Tömegszerencsétlenség akkor állapítható meg, ha az elkövető magatartása következtében egy személy súlyos sérülést, s minimum további kilenc ember legalább könnyű sérülést szenved;
- halál okozása;
- kettőnél több ember halála akkor valósul meg, ha az elkövető magatartása következtében legalább három személy az életét veszti;
- halálos tömegszerencsétlenség megállapítására pedig akkor kerülhet sor, ha a baleset következtében legalább egy ember meghal és további legalább kilenc személy megsérül.

A minősített eset megállapításának feltétele, hogy a súlyosabb eredmény tekintetében is fennálljon az okozati összefüggés. Nem beszélhetünk fennálló okozati kapcsolatról abban az esetben, ha a súlyosabb eredmény bekövetkezése nem a foglalkozási szabályszegés következménye, illetve, ha a súlyosabb eredmény a foglalkozási szabályszegés nélkül is elháríthatatlanul bekövetkezett volna. Amennyiben az elkövető a foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetést mulasztással valósítja meg, a súlyosabb eredményért való büntetőjogi felelőssége csak akkor állapítható meg, ha a mulasztás és a súlyosabb eredmény között az okozati kapcsolat fennáll és a súlyosabb eredmény objektíve elhárítható legyen.

Segítségnyújtás elmulasztása

A segítségnyújtás elmulasztása, mint büntetendő cselekmény a magyar büntetőjogban először ugyancsak az 1948. évi XLVIII. számú törvénnyel jelent meg. Eredetileg mint a baleset áldozatának cserbenhagyása. E törvény 22. § (1) bekezdése szerint:

„Az, aki akár gondatlan, akár vétkes magatartásával okozott sérülés vagy baleset áldozatát, úgyszintén az, aki az általa kezelt, illetőleg alkalmazott gép, eszköz vagy szer, avagy a közvetlen felügyelete alatt levő állat által előidézett sérülés vagy baleset áldozatát a körülményeknél fogva részéről nyújtható segítség nélkül hagyja, hat hónaptól három évig terjedő börtönnel, ha pedig ennek következtében a sérült meghalt, egy évtől öt évig terjedhető börtönnel büntetendő.” Ez a rendelkezés tehát az elkövető által, akár gondatlanságból, akár vétkesen okozott sérült személy, illetve baleset áldozatának segítségnyújtás nélkül hagyását rendelte büntetni.

A más által okozott sérülés, illetve baleset áldozatának segítségnyújtás nélkül való hagyását ugyane törvény § (2) bekezdése rendelte büntetni a következők szerint:

„Aki olyan sérülés vagy baleset áldozatát amelyet nem ő vagy az általa kezelt, illetőleg alkalmazott gép, eszköz vagy szer, avagy a közvetlen felügyelete alatt levő állat idézett elő, a sérülés (baleset) okozta helyzetben feltalálva, a tőle elvárható segítség nélkül hagyja az (1) bekezdésben tett megkülönböztetéshez képest egy évig terjedő börtönnel, illetőleg hat hónaptól két évig terjedhető börtönnel büntetendő.”

A jogfejlődés eredményeként, az ezt követő büntető törvénykönyveink az így életre hívott büntető rendelkezést, némiképpen módosított tényállással, de változatlan jogtárggyal fenntartották.

A hatályos Btk. 172. §-ának rendelkezése, – amely segítségnyújtás elmulasztása bűncselekményként rendeli büntetni azt, aki az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyhelyzetbe jutott embertársának, a tőle elvárható segítséget nem nyújtja –, megfelel a társadalmi fejlődésnek és a gyakorlati követelményeknek. A jól bevált törvényi tényálláson nem indokolt a változtatás.

Főként a közúti közlekedés bővülése, a balesetek nagy számával összefüggő veszélyessége változatlanul indokolja az ilyen cselekmények szigorú megítélését.

E bűncselekmény passzív alanya a sérült vagy az olyan személy, akinek az élete illetve a testi épsége közvetlen veszélyben van.

Veszélyeztetési bűncselekmény. A mulasztásnak, a jogi tárgya szempontjából jelentősége az, hogy a passzív alany (sértett) életét, illetőleg testi épségét további veszélynek teszi ki. Veszélyeztető jellege folytán a büntethetőségnek nem feltétele, hogy a passzív alany állapota ténylegesen rosszabbodjék.

Adott esetben továbbra is irányadónak kell tekinteni a Legfelsőbb Bíróság 2/1999. számú Büntető Jogegységi Határozatát, amely szerint *„Ha a személysérüléssel járó vagy a sértett életét vagy testi épségét közvetlenül fenyegető veszélyhelyzetet az elkövető vétkesen idézi elő, de nem nyújt tőle elvárható segítséget a rászorultnak, cselek-*

ménye a segítségnyújtás elmulasztásának alap-
eseteként és nem annak büntetési alakzata szerint
minősül.” Valamint irányadóak a bírói gyakorlat
által kimunkált és a Bírósági Határozatokban köz-
zétett állásfoglalások is, így különösen a Bk. 125.
állásfoglalással módosított Bk. 123. számú kol-
legiumi állásfoglalás.

Gondozás elmulasztása

A gondozás elmulasztása bűncselekményének
törvényi tényállása az 1961. évi V. törvény (Btk.)
óta lényegében változatlan.

A hatályos Btk. 173. §-nak is jogi tárgya az
emberi élet, testi épség, egészség. A tényállása
alapján veszélyeztetési bűncselekmény, amely
azzal követhető el, ha az arra kötelezett, az ön-
magáról állapotánál vagy idős koránál fogva gon-
doskodni nem tudó személlyel szemben fennálló
gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezzel
a sértett életét, testi épségét vagy egészségét ve-
szélyhelyzetbe hozza.

A bírói gyakorlatban a viszonylag ritkán elő-
forduló bűncselekmény megítélése problémát
nem okoz, a törvényi tényállásban meghatározott
szűkebb kör védelmét megfelelően szolgálja,
ezért az új Btk.-ba való átvétele indokolt. Mind-
össze annyi módosítást igényel, bár az ítélezési
gyakorlatban ez problémát nem okozott, hogy az
új törvényi tényállás a veszélyhelyzet kialakulá-
sánál utal annak közvetlen voltára.

A bűncselekménynek mind a passzív alanya,
mind az alanya speciális. Passzív alanya az álla-
potánál vagy idős koránál fogva önmagáról gon-
doskodni nem tudó személy, alanya pedig, mint
elkövető csak az lehet, akit a sértettel szemben
gondozási kötelezettség terhel, függetlenül attól,
hogy ez a kötelezettsége milyen jogi alapon nyug-
szik. A kötelezettség alapja lehet jogszabályi ren-
delkezés, szerződés (pl. tartási szerződés), de le-
het a sértett és az elkövető között fennálló sze-
mélyi viszony is stb.

Az elkövetési magatartás a gondozási kötele-
zettség elmulasztása, amely aktív és passzív ma-
gatartással egyaránt megvalósítható.

A bűncselekmény befejezettségéhez a közvet-
len veszélyhelyzet létrejötte szükséges, amelynek
okozati összefüggésben kell lennie a gondozási
kötelezettség elmulasztásával.

Gondatlan alakzata a bűncselekménynek nincs,
csak szándékosan követhető el. Ha azonban a
szándék – akár eshetőlegesen is – kiterjed a testi
sértés okozására vagy a halál előidézésére, úgy a
testi sértés illetve emberölés megállapításának van
helye. Amennyiben a gondozási kötelezettség és
a sértett halála között az okozati összefüggés fenn-
áll, de a sértett halála az elkövető gondatlansága
miatt állt be, a gondatlan emberölés megállapítá-
sának van helye (BJD 1044.).

Normaszöveg tervezet:

VI. fejezet

A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLNI BŰNCSELEKMÉNYEK

Testi sértés

A. § (1) Aki más testi épségét vagy egészségét
sérti, ha a sérülés vagy betegség nyolc napon be-
lül gyógyul, a könnyű testi sértés vétségét követi
el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közér-
dekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Ha a testi sértéssel okozott sérülés vagy
betegség nyolc napon túl gyógyul, az elkövető a
súlyos testi sértés büntetést követi el, és három
évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Ha a testi sértést aljas indokból vagy cél-
ból, továbbá ha védekezésre vagy akaratnyilvá-
nításra képtelen személlyel, avagy terhes nővel
szemben követik el, a büntetés büntett miatt
könnyű testi sértés esetén három évig, súlyos testi
sértés esetén egy évtől öt évig terjedő szabadság-
vesztés.

(4) Büntettet követ el, és egy évtől öt évig ter-
jedő szabadságvesztéssel büntetendő az elköve-
tő, ha a testi sértés maradandó fogyatékoságot
vagy súlyos egészségromlást okoz, illetőleg, ha
a súlyos testi sértést különös kegyetlenséggel
követik el, továbbá, ha a testi sértést olyan esz-
közzel vagy olyan módon követik el, amely rend-
szerint életveszélyt okoz.

(5) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő sza-
badságvesztés, ha a testi sértés halált okoz.

(6) Az (1) bekezdésben meghatározott vétség
elkövetője csak magánindítványra büntethető.

(7) A (3) bekezdés alkalmazásában a tizenket-
tedik életévét be nem töltött személyt védekezés-
re képtelennek kell tekinteni.

Gondatlan súlyos testi sértés

B. § Aki a súlyos testi sértést gondatlanságból
követi el, vétség miatt egy évig terjedő szabad-
ságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénz-
büntetéssel, az A. § (4) bekezdésben meghatáro-
zott esetben három évig, életveszélyes sérülés
okozása esetén öt évig terjedő szabadságvesztés-
sel büntetendő.

Többek által elkövetett bántalmazás

C. § (1) Aki többemagával más bántalmazásá-
ban tettelesen részt vesz, vétséget követ el, és hat
hónapig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű
munkával, vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Ha a többek tetteleges bántalmazása más-
nak nyolc napon belül gyógyuló sérülést vagy
betegséget okozott, és nem állapítható meg, hogy

azt ki, vagy kik okozták, mindazok, akik a bántalmazásban szándékosan részt vettek, vétséget követnek el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendők; büntettet követnek el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendők, ha az okozott sérülés vagy betegség nyolc napon túl gyógyul.

(3) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a (2) bekezdésében írt testi sérítés halált okozott.

(4) Nem büntethető az (1)–(3) bekezdés szerint az, akinek a bántalmazásban való részvétele nem róható fel.

Foglalkozás körében elkövetett veszélyeztetés

D. § (1) Aki foglalkozása szabályainak megszegésével más vagy mások életét, testi épségét vagy egészségét gondatlanságból közvetlen veszélynek teszi ki, vagy testi sértést okoz, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) három évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény maradandó fogyatékoságot, súlyos egészségromlást, vagy tömegszerencsétlenséget,

b) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény halált,

c) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekmény kettőnél több ember halálát okozza, vagy halálos tömegszerencsétlenséget okoz.

(3) Ha az elkövető a közvetlen veszélyt szándékosan idézi elő, büntettet követ el, és az (1) bekezdés esetén három évig, a (2) bekezdés esetén – az ott tett megkülönböztetéshez képest – öt évig, két évtől nyolc évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) E § alkalmazásában foglalkozási szabályok a lőfegyver, a robbantószer és robbanóanyag használatára és kezelésére vonatkozó szabályok is.

Segítségnyújtás elmulasztása

E. § (1) Aki nem nyújt tőle elvárható segítséget sérült vagy olyan személynek, akinek az élete vagy testi épsége közvetlen veszélyben van, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a sértett meghal, és életét a segítségnyújtás megmenthette volna.

(3) A büntetés büntett miatt három évig, a (2) bekezdés esetén öt évig terjedő szabadságvesztés,

ha a veszélyhelyzetet az elkövető idézi elő, vagy ha a segítségnyújtásra egyébként is köteles.

(4) A (3) bekezdés utolsó fordulata nem alkalmazható azzal szemben, aki a közlekedési szabályok alapján köteles a segítségnyújtásra.

Gondozás elmulasztása

F. § Aki állapotánál vagy idős koránál fogva önmagáról gondoskodni nem tudó személlyel szemben gondozási kötelezettségét nem teljesíti, és ezáltal a gondozásra szoruló életét, testi épségét vagy egészségét közvetlen veszélynek teszi ki, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

VII. fejezet

AZ EGÉSZSÉGÜGYI BEAVATKOZÁS, AZ ORVOSTUDOMÁNYI KUTATÁS RENDJE ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÖNRENDELKEZÉS, VALAMINT A KÖZEGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

E bűncselekményeket – a közegészség elleni bűncselekmények (járványügyi szabályszegés és kuruzslás) kivételével – a büntetőjogszabályok módosításáról szóló 1998. évi XXII. törvény iktatta be a büntető anyagi jogszabályaink közé.

Az egészségügyről szóló 1997. évi CLIV. számú törvény (Eütv.) határozta meg az emberen végezhető orvostudományi kutatások szabályait (VIII. fejezete), az emberi reprodukcióra vonatkozó különleges eljárásokat, az embriókkal és ivarsejtekkel végzett kutatásokat (IX. fejezete), valamint az emberi szerv- és szövetátültetés szabályait (XI. fejezete).

Szükséges volt mindezek szabályozása, figyelemmel arra, – miként erre az 1998. évi XXII. törvény Általános indokolása rámutatott –, hogy az orvostudomány rohamos fejlődése olyan távlatokat nyitott meg az orvosbiológiai kutatások, valamint a genetika előtt, amelyek a hagyományos orvoslásban ismeretlenek voltak. Azonban ezzel a fejlődéssel nemcsak a gyógyítás és a kutatás lehetőségei bővültek, hanem ezzel fennáll annak veszélye is, hogy ezeket a modern orvosbiológiai eszközöket visszaélészerűen alkalmazzák, illetve nem kívánt célok elérése érdekében is felhasználják, mely visszaélések beláthatatlan következményekkel járhatnak. Indokolt volt tehát, hogy az Eütv. VIII–IX. és XI. fejezetében foglalt szakmai szabályok megszegése büntetőjogi fenyegetettséget kapjon.

A törvényi tényállások megalkotásánál az Eütv. említett fejezetein kívül figyelembe kellett venni az Európa Tanács Miniszteri Bizottsága által 1996. november 19-én elfogadott, az emberi jogokról és biomedicináról szóló Egyezményben (továb-

biakban: Egyezmény)⁴ foglaltakat is. A büntetőjogi szabályozás megfelel az Egyezmény 25. cikkének is, amely meghagyja, hogy a „Részes Felek megfelelő szankciókat helyeznek kilátásba azokra az esetekre, amelyekben megsértik a jelen Egyezmény előírásait”.

Az 1998. évi XII. törvénnyel megalkotott büntető rendelkezések fenntartása, amelyeket a hatályos Btk. 173/A–173/I. §-ai tartalmaznak, mindezek miatt, annak ellenére indokolt, hogy gyakorlati alkalmazására eddig nem kerül sor. A T. külön fejezetbe (VII. fejezet) foglalva a rendelkezéseket átveszi.

Ebbe a fejezetbe veszi át a hatályos Btk. XVI. fejezete IV. címéből – a közegészség elleni bűncselekmények közül a járványügyi szabályszerűséget (284. §) és a kuruzslás (285. §) bűncselekményét. Ezt mind a két bűncselekmény esetében a jogilag védett érdek indokolja.

Ami az e fejezetbe tartozó, az egészségügyi beavatkozás, az orvostudományi kutatás rendje és az egészségügyi önrendelkezés elleni bűncselekmények ismérveit illeti, mindazok irányadók, amelyeket az 1998. évi XXII. törvény 2. §-hoz fűzött indokolás tartalmaz.

Normaszöveg tervezet:

VII. fejezet

AZ EGÉSZSÉGÜGYI BEAVATKOZÁS, AZ ORVOSTUDOMÁNYI KUTATÁS RENDJE ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÖNRENDELKEZÉS, VALAMINT A KÖZEGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK

Beavatkozás az emberi génállományba

A. § (1) Aki az emberi génállományon, magzati génállományon, illetőleg emberi embrió génállományán a génállomány megváltoztatására irányuló beavatkozást végez, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdés szerinti beavatkozás az emberi génállomány, a magzati génállomány, illetőleg az embrió génállományának megváltoztatását idézi elő.

(3) Nem büntethető az (1)–(2) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki a beavatkozást az egészségügyről szóló törvényben meghatározott célból hajtja végre.

Emberi ivarsejt tiltott felhasználása

B. § (1) Aki halottból vagy halott magzatból származó ivarsejtet az egészségügyről szóló törvényben meghatározott emberi reprodukcióra irányuló különleges eljárásra használ fel, büntettet

követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki emberi ivarsejt tiltott felhasználására irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Születendő gyermek nemének megválasztása

C. § (1) Aki a születendő gyermek nemének megválasztására irányuló beavatkozást végez, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Nem büntethető az (1) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki a beavatkozást az egészségügyről szóló törvényben meghatározott célból hajtja végre.

Emberen végezhető kutatás szabályainak megszegése

D. § Aki emberen orvostudományi kutatást az egészségügyről szóló törvényben meghatározott engedély nélkül, vagy az engedélytől eltérően végez, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Embrióval vagy ivarsejttel végezhető kutatás szabályainak megszegése

E. § (1) Aki emberi embrión vagy ivarsejten az egészségügyről szóló törvényben meghatározott engedély nélkül vagy az engedélytől eltérően orvostudományi kutatást végez, vagy emberi embriót kutatási célból hoz létre, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) emberi embriót állat szervezetébe átültet,

b) emberi és állati ivarsejtet egymással megtermékenyít,

c) olyan emberi embriót, amellyel kutatást végeztek, emberi szervezetbe beültet,

d) kutatáshoz felhasznált emberi ivarsejtet emberi reprodukcióra felhasznál,

e) emberi megtermékenyítéshez, illetőleg embrióbeültetéshez nem emberi ivarsejtet, illetőleg embriót használ fel,

f) emberi embriót több emberi embrió, vagy állati embrió létrehozatalára használ fel,

büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

F. § (1) Aki emberi embrión az embrió génállományának megváltoztatására irányuló kutatást végez, büntettet követ el, és öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki

a) emberi embriót a fogamzással kialakult tulajdonságoktól eltérő, illetőleg további sajátosságokkal rendelkező egyed létrehozatalára használ fel,

⁴ Törvénybe iktatva a 2002. évi VI. törvénnyel.

b) emberi embrió sejtjeit szétválasztja, büntettet követ el, és két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Aki a (2) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(4) Nem büntethető az (1)–(3) bekezdésben meghatározott cselekmény miatt, aki azt az egészségügyről szóló törvényben meghatározott célból hajtja végre.

G. § (1) Aki orvostudományi kutatás vagy beavatkozás során egymással genetikailag megegyező emberi egyedeket hoz létre, büntettet követ el, és öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményre irányuló előkészületet követ el, büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

Egészségügyi önrendelkezési jog megsértése

H. § (1) Aki beleegyezéshez, hozzájáruláshoz, illetőleg tájékoztatáshoz kötött,

a) az emberi génállomány megváltoztatásával, illetőleg az embrió génállományának megváltoztatásával, az emberi reprodukcióval vagy a születendő gyermek nemének megválasztásával kapcsolatos egészségügyi beavatkozást,

b) emberen, embrióval vagy ivarsejttel végezhető orvostudományi kutatást,

c) az átültetés céljából végzett szerv- vagy szövetkivételt, illetőleg szerv- vagy szövetátültetést a jogosult beleegyezése, illetőleg hozzájárulása nélkül végez, vagy a jogszabályban előírt tájékoztatást elmulasztja, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki tiltakozó nyilatkozat ellenére halottból szervet, illetőleg szövetet távolít el.

(3) Aki a beleegyezéshez, illetőleg hozzájáruláshoz kötött, az (1) bekezdés szerinti egészségügyi beavatkozást, orvostudományi kutatást, szerv- vagy szövetkivételt, illetőleg szerv- vagy szövetátültetést gondatlanságból a jogosult beleegyezése, illetőleg hozzájárulása nélkül végez, vétség miatt egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(4) Az (1)–(3) bekezdésben meghatározott bűncselekmény elkövetője magánindítványra büntethető, kivéve, ha azzal összefüggően nem magánindítványra büntetendő bűncselekményt is elkövet. A (2) bekezdés esetén a magánindítványt az egészségügyről szóló törvényben meghatározott, nyilatkozatra jogosult személy terjesztheti elő.

Emberi test tiltott felhasználása

I. § (1) Aki emberi gént, sejtet, ivarsejtet, embriót, szervet, szövetet, halott testét vagy annak részét jogellenesen megszerzi, vagyoni haszon-

szerezés végett forgalomba hoz, vagy azzal kereskedik, büntettet követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gyógyintézet alkalmazottja a foglalkozása körében követi el.

(3) A büntetés az (1) bekezdés esetén öt évig, a (2) bekezdés esetén két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt

a) üzletszerűen,

b) bűnszövetségben

követik el.

(4) Aki az emberi test tiltott felhasználására irányuló előkészületet követ el, vétség miatt az (1) bekezdés esetén egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel, a (2) bekezdés esetén két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Járványügyi szabályszegés

J. § (1) Aki a zárlati kötelezettség alá tartozó fertőző betegség behurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt zárlat, járványügyi felügyelet vagy ellenőrzés szabályait megszegi, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Aki járvány idején az elrendelt elkülönítés, járványügyi felügyelet vagy ellenőrzés szabályait megszegi, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(3) Aki a fertőző állatbetegségek vagy a növényeket pusztító veszélyes kártevők be- és kihurcolásának vagy terjedésének megakadályozása végett elrendelt zárlat, egyéb korlátozás vagy felügyelet szabályait megszegi, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

Kuruzslás

K. § (1) Aki jogosulatlanul, ellenszolgáltatásért vagy rendszeresen az orvosi gyakorlat körébe tartozó tevékenységet fejt ki, vétséget követ el, és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) A büntetés büntetett miatt három évig terjedő szabadságvesztés, ha a kuruzslást az orvosi gyakorlatra jogosultság színlelésével követik el.

(3) E § alkalmazásában orvosi gyakorlatra jogosult az, akinek hazai egyetemen szerzett vagy külföldi egyetemen szerzett és honosított (egyenértékűségi záradékkal ellátott) orvosi oklevele van, illetőleg az a külföldi állampolgár, aki az egészségügyi, szociális és családügyi miniszter engedélye alapján oklevelének honosítása nélkül fejthet ki orvosi tevékenységet, feltéve mindegyik esetben, hogy nem áll az orvosi tevékenységtől eltiltás hatálya alatt.

A KÖZÉLET TISZTASÁGA ELLENI BŰNCSELELMÉNYEK ÚJRA KODIFIKÁLÁSA

Az új Btk.-nak a közélet tisztasága elleni bűncselekményekről szóló XVII. fejezetével kapcsolatban vezetésem alatt *dr. Végyvári Réka*, *dr. Berkes György*, *dr. Túri András* és *dr. Kara Ákos* közreműködésével albizottság jött létre. Több résztanulmány született, és megbeszélésekre került sor, melyek alapul szolgáltak eme összegző tanulmány létrejöttéhez.

I. 1. a) A „korrupció” kifejezés – bár széles körben elterjedt a jogi, sőt a büntetőjogi szóhasználatban is – sokféleképpen értelmezhető és ezért nem tekinthető pontosnak, még akkor sem, ha a „korrupciós bűncselekmények” szűkebb fogalmkörébe általában a vesztegetés és a befolyással üzérkedés különféle változatait szokás sorolni.

Közismert, hogy az 1878. évi V. törvény óta először a különféle közhivatalnokok (mai kifejezéssel élve: hivatalos személyek) által elkövetett olyan bűncselekményeket szokták korrupciós bűncselekménynek mondani, amelyek mögött a hivatali álláshoz fűződő jogosítványok valamiféle egyéni haszonszerzést szolgáló kiaknázása húzódott meg. A Csemegi kódex vesztegetési stb. rendelkezéseit korszerűsítette az 1942. évi X. törvény, amely újraszabályozta a közhivatalnokok megvesztegetését, a közhivatalnok által elkövetett (passzív) vesztegetést és bevezette a befolyással üzérkedést. Ennyiben a szabályozás a „korrupciós bűncselekményeket” illetően a hivatali szférára korlátozódott volna, a „közhivatalnok” fogalma azonban szélesebb értelmet kapott, mert a büntetőjog belefoglalt ebbe olyan állami, törvényhatósági és községi alkalmazottakat is, akiknek sem a közhatalmi döntések meghozatalában, sem azok végrehajtásában nem volt szerepük. Később az államosítások következményeként az ilyen személyek száma megsokszorozódott; gyakorlatilag a munkavállalók túlnyomó többsége ebbe a körbe sorolódott, s ez vezetett a „hivatalos személy” fogalmának előbb bírósági, majd – az 1961. évi V. törvénnyel – törvényi definiáláshoz.

Az 1961. évi V. törvény a vesztegetés – mint a gazdaság rendjét sértő új bűncselekmény – fogalmkörét kiszélesítette, s bevezette a gazdasági vesztegetés büntetendőségét, az 1978. évi IV. törvény, a Btk. pedig a vesztegetések morfológiai hasonlóságára tekintettel „közélet tisztasága el-

leni bűncselekmények” gyűjtőnévvel a vesztegetés és befolyással üzérkedés különféle változatait egy tagolási egységben szabályozta.

Azóta sok víz lefolyt a Dunán.

Megváltozott hazánkban a gazdasági, a politikai és a társadalmi rendszer. Kiszélesedtek a nemzetközi együttműködés keretei, bővültek a nemzetközi gazdasági kapcsolatok. Mindezek eredményeként a köznapi értelemben vett „vesztegetés” büntetőjogi tilalma alá vonható cselekvési formák köre is kibővült. Hatályos büntetőjogunk új szabályai értelmében büntetendővé vált a külföldi hivatalos személy megvesztegetése mind „aktív”, mind „passzív” formájában; a külföldi gazdálkodó szervezettel kapcsolatban elkövetett vesztegetés és a hatósági eljárás résztvevőjéhez kötődő „aktív” és „passzív” vesztegetés is, sőt, megjelentek bizonyos „státusz-felelősségi” formák, továbbá a feljelentési kötelezettség megszegésének büntetőjogilag szankcionált változatai; végül helyt kaptak a büntetőjogban sajátos, csak e körben érvényes büntethetőségi akadályok is.

Ezek a szabályok több összefüggésben nemzetközi dokumentumokban megfogalmazott követelményekhez illeszkednek; a gazdasági, üzleti életben jelentkező (és korábban szinte csak az ún. szocialista tervgazdaságban kriminalizált) „korrupciós” jelenségeket ugyanis az utóbbi időben európai integrációs szervezetek – sőt, az ENSZ is – kriminalizálni kívánják.

A hatályos hazai büntetőjogi szabályozás azonban – megbeszélésünk résztvevőinek többsége szerint – nehezen áttekinthető és az sem mindig világos, hogy az egymástól néha csak csekély mértékben eltérő szövegezési változatok mögött valódi jogpolitikai megfontolás, koncepcionális különbség húzódik-e meg.

b) A hatályos Btk. tehát a korábban különböző fejezetekben található „korrupciós” bűncselekményeket, továbbá az ún. „sajtóvesztegetést” (255. §) és a közérdekű bejelentő üldözését (257. §) a „Közélet tisztasága elleni bűncselekmények” gyűjtőnéven közös fejezetbe foglalta.

Ez az eljárás még akkor is azt sugallja, hogy a „közélet tisztasága” egy olyan büntetőjogi védelmet érdemlő jogi tárgy, amelyet 1961. és 1978. között sikerült felfedezni, ha a javaslatához fűzött indokolás nem sok szót veszteget rá:

„A VII. Cím rendelkezései mindenek előtt az állami szervek, a hivatalos és más fontos társadalmi funkciót betöltő személyek törvényes, pártatlan és elfogulatlan működésébe vetett bizalmat védik. Az úgynevezett korrupciós bűncselekmé-

* Dr. Bócz Endre: miniszteri főtanácsadó (Igazságügyi Minisztérium), kandidátus

nyek (a vesztegetés és a befolyással üzérkedés) veszélyeztetik ezt a bizalmat, és általában a közélet tisztaságát, azokat a fokozott erkölcsi és társadalmi követelményeket, amelyek a szocialista társadalom körülményei között nemcsak a hatóságok és hivatalos személyek működésében érvényesek, hanem a gazdasági és a kulturális életben is. (...) A 255. § a vesztegetés speciális, a sajtóval kapcsolatos változatát határozza meg. Ezzel védi a közéletben rendkívül fontos szerepet betöltő sajtót minden illetéktelen befolyással szemben. A közélet tisztaságát sérti a bírálat elfojtása is. Ezért a Javaslat bünteti a közérdekű bejelentő üldözését.”

Mit jelent tehát a közélet „tisztasága”?

Egyetértettünk a következőkben: „közélet” a társadalom működésének az a vetülete – ha úgy tetszik, az az „erőtere” –, ahol a társadalom tagjainak a legkülönbébb egyéni indíttatásokból származó és egymással többnyire versengő törekvései intézményes keretek között összetalálkoznak, egynemű elvek mentén összemérhetővé rendeződnek és szelektálódnak, aminek eredményeként kiderül, hogy melyek érvényesülhetnek közülük és melyek nem.

A közéleti folyamatokban a szóban lévő törekvések – nem egyszer sajátos szervezetek közbenjöttével – formalizálódnak, különféle alakoszerű pályákra jutnak és ezeket követve döntési pontokhoz kerülnek, ahol további sorsuk eldől. A döntési pontok olyan formális szerepkörök (státusok, pozíciók), amelyeket emberek töltenek be és amelyekhez egyfajta hatalom kapcsolódik atekintetben, hogy mások bizonyos típusú törekvéseinek jövője felől határozzanak. E hatalom forrása – általánosságban szólva – végső soron vagy a (politikai közvetítéssel transzformált) fizikai erő [(állami) közhatalom], vagy a sokak között más-más arányban eloszló tulajdon, amely persze az élet sok területén (pl. a kultúrában, a sportban stb.) a közhatalommal is többé-kevésbé összefonódva szabja meg a döntéseknél irányadónak szánt mércét és értékrendet. Lényeges az, hogy az azonos típusú törekvések azonos pályán versenghessenek és azonos elvek, azonos mérce szerint kerüljenek elbírálásra.

A döntési pozíciót betöltő személy annak a „hatalomnak”, amelynek birtokában dönthet, többnyire nem letéteményese, hanem csak birtokosa; a mércét és az értékrendet így nem saját jogán maga, hanem a releváns „hatalom” letéteményese szabja meg, aki azonban a döntési jogosultságot ráruházza, ő pedig a hatalom letéteményesének – az ÁLLAM-nak, az ÖNKORMÁNYZAT-nak, a TULAJDONOS-nak, a MUNKAADÓ-nak, a MEGBÍZÓ-nak – a kifejezett, vagy csak általánosságban érzékeltetett, esetleg csupán feltételezett szempontjait (érdekeit, értékeit, prioritásait stb.) követve köteles azt gyakorolni. Ennek során a saját személyes és közvet-

len érdekei nem juthatnak szerephez, kivéve azt az érdekét, hogy a döntései összhangban legyenek a hatalom letéteményesének várakozásaival, s ezzel elnyerje annak megelégedését. Máستól döntéseiért közvetlen előnyben nem részesülhet.

c) A döntéshozó így a közéleti szférában rendszerint máستól származtatott hatalom gyakorlója; más számlájára ítél, más (kifejezett vagy feltételezett) kívánságát érvényesíti, *delegált hatalommal él*.

A közélet akkor *tiszta*, ha a döntésben semmilyen más befolyás nem érvényesül, csak a hatalom letéteményesének (explicit vagy implicit, kifejezett vagy racionálisan feltételezett) szempontjai. Különösen nem érvényesülhet a döntésben közvetlenül érdekelt feleknek a dolog érdemét tekintve irreleváns befolyása.

Ha egy mecénás alapít egy képzőművészeti ösztöndíjat és azt maga ítéli oda pl. egyik pályázónak, akinek a szőke kontya és dekoratív megjelenése szerinte messzemenően ellensúlyozza a más pályázók rajzkészségéhez és színérzékéhez mérten jelentkező hiányosságait, döntésének van ugyan közéleti jelentősége és az bírálható is, de mindez nem érinti a közélet tisztaságát. Ugyanígy, ha a bank tulajdonosa (a hatalom letéteményese) annak nyújt hitelt, aki magasabb kamatot fizet, az árat emeli és e tekintetben a jogosultsága nem kétséges, bár a döntés célszerűségét vitatni lehet. A delegált hatalomnak az a fajta gyakorlása viszont, amikor a döntéshozó a saját egyéni érdekétől befolyásolva cselekszik, összeegyeztethetetlen a közélet tisztaságával. Ha tehát a banknak a hiteligeny felőli döntésre feljogosított alkalmazottja annak nyújt hitelt, aki a „hivatalos” kamat mellett neki személy szerint is hajlandó kamatot fizetni, korrupcióval állunk szemben.

A közhatalom gyakorlásának kétségtelenül a közélet a színtere.

2. A „közélet” fogalmából következik, hogy a közhatalom gyakorlásán túl ide tartozik a gazdasági élet szervezeti oldala, vagyis a verseny elvének érvényesülési keretei.

Az Európa Tanács (2002. július 1. óta hatályos) egyezménye, az Európai Unió tanácsának kerethatározata (2003. június 22.) és az ENSZ korrupció elleni konvenciója (2003. október 31.) a passzív vesztegetés lehetséges tettesének tekint mindenkit, aki a magánszektor profit-orientált részében („in the course of business activity” = „üzleti tevékenység keretében”, illetőleg „in the course of economic, financial or commercial activities” = „a gazdasági, pénzügyi vagy kereskedelmi tevékenység menetében”) működő szervezetet – akár „magánkézben lévő entitást” – irányít vagy ilyen részére munkát végez, s kiterjedne a büntetendőség követelménye az üzlettársakra, az ügyvéd-ügyfél vagy egyéb szerződéses jogviszonyok quasi „megbízott”-i oldalán lévő résztvevőkre (szakértő, ügynök stb.) is. A bünte-

tőjogi felelősség nem függ attól, hogy a „megbírói” oldalon természetes személy, jogi személy vagy természetes személyek jogi személyiséggel nem rendelkező szervezete áll-e.

A kérdés ezek után az, hogy – a közhatalom gyakorlásán túl – csak az „üzleti élet”-et tekintsük-e a „közélet” terepének, vagy az „üzleti szférá”-hoz nem sorolható, de „magánkézben lévő” egyéb „entitások” (nem profit-orientált szervezetek) ténykedését is; és csak a magánkézben lévőket, vagy azokat is, amelyek pl. állami pénzből működnek?

3. A megbeszélés résztvevői azon a véleményen voltak, hogy a közélet fogalomkörébe tartozik mindazon szervezetek működése, amelyek az egyéni indíttatású törekvések összemérhetővé rendeződését és összemérését szolgálják, így az érdekvédelmi és egyéb társadalmi szervezeteké, köztestületké, alapítványoké stb. is. A „közélet”-ben való részvételt a döntési szerepkör, mint funkció jól fejezi ki, noha félő: ha minden ehhez a szerepkörhöz tartozó döntést a közélet tisztaságának büntetőjogi védelméhez sorolunk, valószínűleg túlságosan széles lesz ez a kör.

Szűkítését mégsem a szervezet-típus, hanem negatív és a döntés közéleti tartalma útján kellene megkísérlni: azokat a döntéseket kellene definiálni, amelyek nem tartoznak a közélet büntetőjogi védelmet érdemlő szférájába.

Ilyenek lehetnének:

- a kérdéses szervezet (belső) életének eseményeivel kapcsolatos döntések;
- a szervezet és tagja közötti olyan, a szervezet belső szabályain alapuló döntések, amelyek nem tárgyai jogi szabályozásnak.

II. „Közélet” fogalmának az előzőek szerinti megfogalmazása folytán elvileg is indokolható a vesztegetés és befolyással üzérkedés különféle változatainak a Btk. egy tagolási egységén belüli elhelyezése. Ennek technikai kivitelezésére két utat látunk, s hogy melyiket kellene járni, az egy olyan kérdés, amelynek eldöntése a mi kompetenciánkat meghaladja. Ehhez a döntéshez vezető vitához felvázoljuk a két alternatívát.

1. *Dr. Végyvári Réka* azon a véleményen volt, hogy a hivatali és nem hivatali vesztegetés stb. külön tartása a szabályozást áttekinthetőbbé teszi.

Javaslat:

„XVII. fejezet

A közélet tisztasága elleni bűncselekmények

Vesztegetés elfogadása

A. § (1) Aki költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, társadalmi szervezet részére vagy érdekében végzett tevékenységével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy

ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ha ez elkövető a jogtalan előnyért a kötelességét megszegi, büntetett követ el, és egy évtől öt évig, ha pedig a cselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el, két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az A. § (1), (2) bekezdésekbe foglalt megkülönböztetés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt külföldi költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, társadalmi szervezet részére vagy érdekében végzett tevékenységével kapcsolatban követi el.

Hivatali vesztegetés elfogadása

B. § (1) Az a hivatalos személy, aki a működésével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha a bűncselekményt vezető beosztású hivatalos személy követi el.

(3) Az (1) és a (2) bekezdésben foglalt megkülönböztetés szerint két évtől nyolc évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő az elkövető, ha a jogtalan előnyért hivatali kötelességét megszegi, hatáskörét túllépi, vagy hivatali helyzetével egyébként visszaél, illetőleg ha a cselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el.

(4) Az (1), (2) és (3) bekezdésekben foglalt megkülönböztetések szerint büntetendő az a külföldi hivatalos személy, aki az ott meghatározott cselekményt követi el.

Vesztegetés

C. § (1) Aki költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, társadalmi szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személynek vagy reá tekintettel másnak azért ad, vagy ígér jogtalan előnyt, hogy a kötelességét megszegje, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Ugyanúgy büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt külföldi költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet, társadalmi szervezet részére vagy érdekében tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el.

Hivatali vesztegetés

D. § (1) Aki hivatalos személy működésével kapcsolatban neki vagy reá tekintettel másnak jogtalan előnyt ad vagy ígér, büntetett követ el,

és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő a vesztegető, ha az előnyt azért adja vagy ígéri, hogy a hivatalos személy a hivatali köteleességét megszegje, a hatáskörét túllépje vagy a hivatali helyzetével egyébként visszaéljen.

(3) Az (1) és (2) bekezdésekbe foglalt megkülönböztetés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt külföldi hivatalos személlyel működésével kapcsolatban követi el.

Vesztegetés elfogadása hatósági eljárásban

E. § (1) Aki azért, hogy a bírósági vagy más hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse, jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg a jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt nemzetközi bírósági eljárással kapcsolatban követi el.

Vesztegetés hatósági eljárásban

F. § (1) Aki azért, hogy más a bírósági vagy más hatósági eljárásban a törvényes jogait ne gyakorolja, vagy a kötelezettségeit ne teljesítse, neki vagy reá tekintettel másnak jogtalan előnyt ad, vagy ígér, büntetett követ el, és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt nemzetközi bírósági eljárással kapcsolatban követi el.

G. § (1) Nem büntethető az A. § (1) bekezdése, a B. § (1) és (2) bekezdése és az E. § szerint minősülő bűncselekmény elkövetője, ha a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott jogtalan vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja, és az elkövetés körülményeit feltárja.

(2) Nem büntethető a C. §-ban, D. §-ban és F. §-ban meghatározott bűncselekmény elkövetője, ha a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, és az elkövetés körülményeit feltárja.

Vesztegetés feljelentésének elmulasztása

H. § (1) Az a hivatalos személy, aki e minőségében hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy még le nem leplezett vesztegetést vagy vesztegetés elfogadását követtek el, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, nem tesz feljelentést, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel,

közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés alapján az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

Befolyással üzérkedés

I. § (1) Aki arra hivatkozással, hogy hivatalos személyt jogtalanul befolyásol, a maga vagy más számára jogtalan előnyt kér, avagy a jogtalan előnyt vagy ennek ígéretét elfogadja, illetőleg az előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, büntetett követ el, és egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető

a) azt állítja, vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos személyt megveszteget,

b) hivatalos személynek adja ki magát,

c) a bűncselekményt üzletszerűen követi el.

(3) Az (1) és (2) bekezdésekben foglalt megkülönböztetés szerint büntetendő, aki az ott meghatározott cselekményt külföldi hivatalos személlyel kapcsolatban követi el.

J. § (1) Aki az I. § (1) bekezdésében meghatározott bűncselekményt költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet vagy társadalmi szervezet részére tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el, vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Aki a befolyással üzérkedést az (1) bekezdésben meghatározott személlyel kapcsolatban üzletszerűen követi el, büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(3) Az (1) és (2) bekezdésekben foglalt megkülönböztetés szerint büntetendő, aki befolyással üzérkedést külföldi költségvetési szerv, gazdálkodó szervezet vagy társadalmi szervezet részére tevékenységet végző személlyel kapcsolatban követi el."

* * *

Dr. Végvári Réka megjegyzései:

– az A. § és C. §-hoz: a „gazdasági vesztegetés” megnevezés nem pontos, ha a büntetendőség nem korlátozódik az üzleti szférára;

– az A. § (2) bekezdéshez:

• a „fontosabb ügyekben történt köteleességszegés” és a „vezetői beosztás” alkalmazható súlyosabban minősítő körülménynek;

• megfontolandó, hogy a köteleességszegés alap tényállási elem legyen;

– a B. § (2) bekezdéshez: a „fontosabb ügyekben intézkedésre hivatott” minőséget és a „fontosabb ügyben” történt elkövetést a büntetés kiszabása körében kellene értékelni;

– a C. §-hoz: elképzelhető egy olyan (2) bekezdés, amely súlyosabban minősített esetté nyilvánítaná a vezető beosztású személy megveszte-

getését. Ez esetben a jelenlegi (2) bekezdés (3) bekezdéssé válna és utalni kellene benne az (1) és (2) bekezdés közötti – büntetésbeli – megkülönböztetésre.

A jelenlegi 258/F. §-ban lévő értelmező rendelkezést az Általános Részbe utalná, hasonlóan a „hivatalos személy” és a „külföldi hivatalos személy” meghatározásához.

2. A megbeszélés többi résztvevői előnyben részesítenék a következő megoldást:

a) egy §-ban meghatározni az aktív és a passzív vesztegetés diszpozícióját:

„XVII. fejezet

A közélet tisztasága elleni bűncselekmények

A. § (1) *Aki mást a választás, kinevezés vagy szerződés alapján betöltött tisztségével, szolgálatával vagy ügykörével kapcsolatos feladatainak ellátásában a neki vagy rá tekintettel harmadik személynek adott vagy ígért jogtalan előnnyel befolyásolni törekszik, vesztegetést követ el.*

(2) *Aki választás, kinevezés vagy szerződés alapján betöltött tisztségében, szolgálatában vagy ügykörében kifejtett tevékenységével kapcsolatban jogtalan előnyt kér, jogtalan előnyt vagy ennek ígérését elfogadja, avagy a rá tekintettel harmadik személynek adott jogtalan előny kérőjével vagy elfogadójával egyetért, vesztegetés elfogadását követi el.*

b) egy további §-ban körülírni az előny sajátosságait

„B. § (1) *Mindig az A. § (1) bekezdése alá tartozik az olyan előny, amelyet folyamatban lévő ügyben vagy belátható időn belül esedékessé váló döntés előtt adnak vagy ígérnek.*

(2) *Nem jogtalan az olyan előny, amely – juttatásának indokát és időpontját, továbbá az érintettek személyes kapcsolatát és az előny mértékét is figyelembe véve – az elismert társadalmi gyakorlat szerint szokásos alkalmi ajándék; sem az, amelynek az elfogadását jogszabály vagy jogszabály alapján kibocsátott szabályzat megengedi.*”

Magyarázként ide kívánkoznak a következő gondolatok:

- A közélet tisztaságát a *delegált hatalom önérdekű gyakorlása* sérti vagy veszélyezteti. Ennek folytán a hatalom delegálása – vagyis a *döntési jogosultság keletkez(t)ése* az a mozzanat, amelynek segítségével a büntetőjogi védelem terjedelme körvonalazható. A szóban lévő mozzanat, aminek révén valaki döntési pozícióban kerülhet, vagy választás (tisztség), vagy kinevezés (szolgálat) vagy – végül – szerződés. A „*szerződés*” kifejezést a legtágabban kell érteni; szerződés így – a kötelmi jog általános tanainak megfe-

lelően – a szóbeli megállapodás, sőt a szóban adott és ellenvetés nélkül (hallgatólagosan, ráutaló magatartás kifejtésével) elfogadott megbízás is; a „*megbízás*” itt nem szorítkozik a Ptk.-ban szereplő nevesített szerződésre.

- Az „*ügykör*” a feladatoknak az az összessége, amelyet az adott pozícióban el kell látni.

- Az „*előny*” juttatása és az ügykörből adódó „*feladatok ellátása*” [de nem feltétlenül meghatározott módon való (kimenetelű) ellátása] között oksági kapcsolatnak kell lennie; az előnyt azért nyújtják a kedvezményezettnek és nem másnak, mert az ő ügykörébe tartozik az adott feladat.

- Az *elkövetési magatartás* a „*befolyásolási törekvés*” – ami vagy sikerre vezet, vagy nem; de a sikertelen törekvés is törekvés. Az „*előny*” a „*befolyásolás*” eszköze; az előny juttatása (adása vagy ígérése) a befolyásolási törekvés (az elkövetési magatartás) *módszere*.

Az „*ügykör*” ellátása döntési kötelezettséggel jár. Az előny adása/ígérése (és ezek visszautasításának elmulasztása) illetéktelen befolyásoltságot (lekötelezettséget) teremt, ám a döntési kötelezettség fennmarad és teljesítése – a döntéshozatal – befolyásolt állapotban köteleességszegés (hiszen az elfogultság minden eljárásban kizárási ok) akkor is, ha az ügy érdemét tekintve a döntés egyébként nem is kifogásolható.

Az A. § esetleg kiegészíthető a befolyásolás irányát megvilágító (pl. „a közérdek vagy alkalmazója érdekének kárára”) kifejezéssel

- A B. § (1) bekezdése a több évtizedes ítélkezési gyakorlatot iktatná a törvénybe; a nem folyamatban lévő vagy előre látható ügyben – tehát pl. (előzetes ígérlet nélkül) utólag – adott, egyébként a B. § (2) bekezdéséhez mérten jogtalan előny a *juttató* terhére csak befolyásolási törekvés (célzat) esetén – ami külön bizonyítás tárgya lenne – alapozna meg büntetőjogi felelősséget; itt tehát az „*aktív*” és a „*passzív*” oldal nem lenne szimmetrikus, hiszen az előny „*működéssel kapcsolatos*” volta folytán az *elfogadás* mindig büntetendő lenne.

- Az előny „*jogtalan*” volta kizárt, ha juttatását jogszabály – akár közvetlenül, akár közvetve – engedi meg. Jogszabály a kinevezőt (alkalmazót) feljogosíthatja olyan szabályzat („*Code of conduct*”) kibocsátására, amelyben megszabja az ajándék elfogadható mértékét, illetőleg az ajándék elfogadásához kapcsolódó eljárást.

Egy ilyen szabálynak, persze, kockázatai is vannak. Mégis elképzelhető, hogy egy – bár kockázatokat is magában rejtő – szabályzat jobb, mint a teljes szabályozatlanság, ami mindent megkérdőjelezhetővé tesz. Azt általánosságban nem lehet kijelenteni, hogy az írott szabályzat által elfogadni engedett előny nem jogtalan előny. Az írott szabályzatok nem jogszabályok, ezek tartalma bírói mérlegelés tárgya lehet. A dolog lényegét egyébként nem az írott szabály léte, vagy hiánya

alapján lehet megragadni, hanem azon az alapon, hogy az adott szférában mi tekinthető általában elfogadható mértékű előnynek, függetlenül attól, hogy van-e belső etikai szabályzat vagy nincs. Persze, ha van jogszerűen kibocsátott etikai szabályzat, az abban megengedett mértékű előny elfogadása esetén a szándékosság akkor is vitatható, ha a szabályzat nem helyes; ilyenkor a szabályzatot kell hatálytalanítani. Az orvosi hálapénz juttatása is azért lehet differenciálatlanul botrányceltő, mert nincs szabályozott lehetőség a juttatásra akkor sem, ha az egyébként indokolt lenne.

A B. § (2) bekezdése arra a helyzetre kínál a *Wiener A. Imre*-féle „A Btk. Általános Része de lege ferenda” c. anyag 27. §-ához illeszkedő megoldást, amelyet a társadalmi gyakorlat az ajándékozási alkalmak (pl. protokolláris látogatások, a karácsony/újév, pedagógusnap, érettségi stb.) és az ezekhez kapcsolódó szokások (közéleti partnerek számára pl. határidő napló, falinaptár stb. ajándékozása) terén alakított ki. A „szokásos alkalmi ajándék” bevett jogi fogalom, amelyet a polgári jogban évszázada alkalmaznak.

A B. § (2) bekezdésének I. fordulatóval kapcsolatban *dr. Berkes György* véleménye szerint elfogadható lenne az is, ha a javasolt jogelleneséget kizáró ok megítélése továbbra is jogalkalmazási kérdés maradna.

Dr. Kara Ákos is úgy véli, hogy ez megoldható lenne, mert a javasolt szöveg szerint a jogtalan előny adása akkor vesztegetés, ha ezzel az előny adója a kedvezményezettet „befolyásolni törekszik”, s a B. § (2) bekezdés I. fordulója esetén „az ilyen jellegű «ajándékok» értéküknél fogva alkalmatlanok arra, hogy «befolyásolást» jelenthessenek”.

Ehhez az érveléshez hozzáfűzi, hogy az OECD vesztegetés elleni egyezménye szerint a vesztegetés egyrészt az előny mértékétől, másrészt attól függetlenül büntetendő kell legyen, hogy vannak-e helyi szokások, a helyi hatóságok a jogtalan előny adását eltűrik-e – azaz nem lehet arra hivatkozni, hogy az előny adása bevett társadalmi gyakorlat – kivéve a „small facilitation payment”-et („apró könnyítő fizetség”), mint pl. kávé, golyóstoll, határidőnapló stb, mert az – az OECD konvenció értelmében – nem minősül „üzlet vagy más jogosulatlan előny megszerzése vagy megtartása érdekében eszközölt juttatás”-nak.

Végül *dr. Kara Ákos* arra hivatkozva, hogy a B. § (1) bekezdése nem ad egyértelmű általános magyarázatot a „jogtalan előny” fogalmára, mert megengedi, hogy az utólagos juttatás elfogadása büntetendő legyen, a B. §-t feleslegesnek tartja.

Ezeknek az ellenvetéseknek a megfontolásánál mérlegelni kell a következőket is:

Senki nem azt vonja kétségbe, hogy vannak kialakult olyan társadalmi szokások, amelyeknek a keretében az egyik fél a másik félnek ingyenes juttatást nyújt, anélkül, hogy ez a közélet tisztaságát sértené.

Rokoni, baráti körben az érintettek közötti személyi viszonytól függően megszokott a kölcsönös vendégül látás, a születésnaphoz, névnaphoz, karácsonyhoz, húsvéthoz kötött ajándékozás. Az osztályfőnök – mint tanár – a tanítványa viszonylatában bizonyos körben hivatalos személy is, de az szokás, hogy az érettségiző osztály az osztályfőnökét, s esetleg más tanárait is vendégül látja a banketten, sőt, valami emléktárggyal is megajándékozta. Magas állású állami tisztviselőknek külföldi partnereik protokolláris ajándékkal kedveskednek. Az üzletemberek, vállalkozások karácsony-újév táján protokoll-ajándécsomagok tömegét juttatják olyan pozíciókat betöltő (hivatalos és nem hivatalos) személyeknek, akikkel a kapcsolatuk – bár tárgyszerű – rendszeres. „Kinek nincs falinaptára, asztali naptára?”- kérdezte a minap a televízióban egy vesztegetés elfogadásával gyanúsított hivatalos személy védője. Ha nincs a törvényben kizáró szabály, minden efféle juttatás vesztegetési előnynek tekinthető mindaddig, amíg egyedi vizsgálattal ki nem mondható, hogy aki juttatta, azt nem befolyásolási törekvés (célzat) vezette.

Nem a „bevett”, morálisan a közéleti tisztaság szempontjából sem kifogásolható ajándékozási szokások létezése, sem pedig nem az a vitatott tehát, hogy ilyen juttatások létezhetnek, hanem az, hogy ezt a törvényben ki kell-e fejezni. Kifejezni pedig – nézetem szerint – már csak azért is szükséges, mert enélkül nem magyarázható igazán meg, hogy aki *elfogadta* a juttatást, holott az nyilvánvalóan nem a személyének, hanem a közéletben betöltött pozíciójának szolt – tehát „ügykörében kifejtett tevékenységével kapcsolatban” kapta – miért nem büntetendő, hiszen az A. § javasolt (2) bekezdésében a befolyásolásra való alkalmasság, sőt a juttató célzata is érdektelen.

A javasolt szabályozásban a vesztegetési előnynek az aktív oldal felől nézve két sajátossága van: a) jogtalan, b) befolyásolás eszközéül szolgál. Ez utóbbinak két összetevője van: ba) befolyásolásra alkalmas és bb) befolyásolás végett (célzatosan) juttatják.

A B. § (2) bekezdése az előny *jogtalanosságát* zárna ki; az ilyen előnynek sem az adása, sem az elfogadása soha nem lehetne vesztegetés.

A jogtalanosság kizárása négy összefüggő körülmény vizsgálata alapján történhetne: a juttatás közelebbi indoka (kedveskedés, emlékeztető együtt végzett törekvések sikerére stb.), az időpont, ami az indokul szolgáló jelenséghez kötődik, de tárgyszerű (érettségi, diplomaszerezés, hivatalos látogatás, születésnap, karácsony stb.); az érdekelték közötti személyes kapcsolat [rokonság, hosszú ideje tartó barátság, tartós funkcionális (pl. üzleti) együttműködés stb.] végül az előny mértéke – amely az érintettek vagyoni, jövedelmi viszonyai és az indok alapján ítéhető meg a társadalmi szokások tükrében. Mindez

megfelelően tág keretet szabna a vizsgálódás és szilárd alapot a bírósági mérlegelés számára is – amely egy ilyen jogszabály nélkül sem tudna más tényezőkre építeni, így viszont már az eljárás korábbi szakaszában lehetne megfelelő körben vizsgálódni és dönteni.

A szabály a magyar Btk. része lenne; az indokolásban nyomatékosan rá kellene arra mutatni, hogy az ajándékozási szokások *minden eleme* a magyarországi szokásrend figyelembevételével ítélendő meg.

Ez a jogellenességet kizáró ok egyébként – terjedelmét tekintve – szűkebb lenne, mint az OECD által emlegetett „small «facilitating» payments”, amelyek rendeltetése – a konvencióhoz fűzött magyarázatok 9. pontja szerint – az, „hogy egyes országokban a közhivatalnokokat feladataik teljesítésére – pl. engedélyek kiadására – indítsa”, és amelyek általában az adott országban illegálisak. Mint látható, a javasolt szabályozás éppen azokat az elemeket juttatná döntő jelentőséghez, melyekből kitűnne, hogy bár a juttató és a kedvezményezett között az adott időpontban olyan viszonylat *is* létezik, amely korrupciós előny adására *is* alapot adhatna, az aktuális előny juttatásának konkrét körülményei mégis azt mutatják, hogy ez az előny nem ahhoz a viszonylathoz kapcsolódik.

Ami a B. § (1) bekezdését illeti, az az előny másik sajátosságát annyiban normalizálja, hogy a sok évtizedes ítélkezési gyakorlatnak megfelelően kimondja, az előny (feltéve, persze, hogy jogtalan) mindig befolyásolás eszközéül szolgál, ha folyamatban lévő vagy előre látható időn belül esedékessé váló döntés előtt adják.

Ez az időbeli viszonylat természetesen a célzat vizsgálatát nem teszi önmagában feleslegessé, de a hivatali működéssel összefüggésben ilyenkor adott ilyen előny – ha a B. § (2) bekezdését figyelembe véve nem jogszerű – mindig alkalmas a befolyásolásra és a megfelelő célzat létét (kivételes helyzetektől eltekintve, amilyeneket pillanatnyilag elképzelni sem tudok) önmagában valószínűvé teszi.

c) A további szakaszok a vesztegetés, illetve a vesztegetés elfogadásának különböző minősítésű eseteit és a kapcsolódó büntetéseket szabályoznák.

A passzív vesztegetés lehetséges tettesének jogállása szabja meg a bűncselekmény tárgyi súlyát. Eszerint – a hatályos törvénynek megfelelően – egy szinten állnának a hivatalos személyek és a nem közhivatali területen működő egyéb rangosabb személynek. Az „önálló intézkedésre jogosult” helyett jó lenne egy megfelelően érzékletes más kifejezést találni, de ez eddig nem sikerült. A további rendelkezések így alakulhatnak.

„C. § (1) A vesztegetés büntett és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha az előnyt hivatalos vagy önálló intézkedésre jogosult egyéb személynek azért adják vagy ígérik, hogy köteleességét szegje meg, hatáskörét lépje túl vagy helyzetével egyébként visszaéljen.

D. § (1) A vesztegetés elfogadása büntett és három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) A büntetés

a) egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztés, ha hivatalos vagy egyébként önálló intézkedésre jogosult személy követi el;

b) két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés, ha vezető beosztású vagy fontosabb ügyben intézkedő hivatalos személy, avagy más hivatalos vagy egyébként önálló intézkedésre jogosult személy fontosabb ügyben követi el.

(3) A büntetés az (1) és (2) bekezdésben tett megkülönböztetés szerint két évtől nyolc évig, illetőleg öt évtől tíz évig terjedő szabadságvesztés, ha az elkövető köteleességét megszegte, hatáskörét túllépte vagy helyzetével egyébként visszaélt, illetve a cselekményt bünszövetségben vagy üzletszerűen követi el.

E. § (1) A C. § (1) bekezdése szerint büntetendő a gazdálkodó szervezet vezetője, illetőleg ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy alkalmazottja, ha a C. § (2) bekezdése szerint minősülő bűncselekményt a gazdálkodó szervezet tagja vagy alkalmazottja a gazdálkodó szervezet érdekében követi el, és a felügyeleti vagy ellenőrzési kötelezettségének teljesítése a bűncselekmény elkövetését megakadályozhatta volna.

(2) Vétség miatt két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő a gazdálkodó szervezet vezetője, ellenőrzésre vagy felügyeletre feljogosított tagja vagy alkalmazottja, ha az (1) bekezdésben meghatározott bűncselekményt gondatlanságból követi el.

(3) E § alkalmazásában „gazdálkodó szervezet”-en a külföldi gazdálkodó szervezetet is érteni kell.

F. § (1) Az a hivatalos személy, aki e minőségében hitelt érdemlő tudomást szerez arról, hogy még le nem leplezett vesztegetést vagy vesztegetés elfogadását (C., D., E. §) követtek el, és erről a hatóságnak, mihelyt teheti, nem tesz feljelentést, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Az (1) bekezdés alapján az elkövető hozzátartozója nem büntethető.

G. § (1) Nem büntethető a vesztegetés [C. §] elkövetője, ha a cselekményt, mielőtt az a ható-

ság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenteti és az elkövetés körülményeit feltárja.

(2) Nem büntethető a D. § (1) és (2) bekezdése szerint minősülő bűncselekmény elkövetője, ha a cselekményt, mielőtt az a hatóság tudomására jutott volna, a hatóságnak bejelenti, a kapott vagyoni előnyt vagy annak ellenértékét a hatóságnak átadja és az elkövetés körülményeit feltárja.”

d) További §-ok a befolyással üzérkedést, illetőleg annak „aktív” változatát [a „befolyás vásárlása”-t] büntetnék.

Nem kapott ugyanis kellő figyelmet mindeddig az a tény, hogy az Európa Tanács 1999. január 27-én kelt korrupció elleni és hazánk által fenntartás nélkül ratifikált egyezménye előírja, hogy büntetendővé kell nyilvánítani azt is, ha valaki – akár csak színlelt – befolyás érvényesítéséért ad vagy ígér előnyt. [Egy ilyen büntetőjogi szabályozás ésszerűségén és célszerűségén jobb lett volna elgondolkozni a ratifikáció előtt.]

„Befolyás vásárlása

I. § (1) Aki másnak választás, kinevezés vagy szerződés alapján betöltött tisztségében, szolgálatában vagy ügykörében eljáró személy jogellenes befolyásolásáért jogtalan előnyt ad vagy ígér, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel, közérdekű munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő.

(2) Büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki az (1) bekezdésben meghatározott cselekményt hivatalos vagy egyébként önálló intézkedésre jogosult személy befolyásolása végett követi el.

Befolyással üzérkedés

J. § (1) Aki arra hivatkozással, hogy választás, kinevezés vagy szerződés alapján betöltött tisztségében, szolgálatában vagy ügykörében eljáró személyt jogellenesen befolyásol, a maga vagy más részére jogtalan előnyt kér vagy a jogtalan előnyt, illetőleg annak ígéretét elfogadja, vétséget követ el, és két évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő.

(2) Büntett miatt három évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a befolyással üzérkedést üzletszerűen követi el.

(3) Büntett miatt egy évtől öt évig terjedő szabadságvesztéssel büntetendő, aki a befolyással üzérkedést hivatalos vagy egyébként önálló intézkedésre jogosult személlyel kapcsolatban követi el.

(4) Büntett miatt két évtől nyolc évig terjedő szabadságvesztés a büntetés, ha az elkövető

a) azt állítja vagy azt a látszatot kelti, hogy hivatalos vagy egyébként önálló intézkedésre jogosult személyt megveszteget;

b) hivatalos személynek adja ki magát;

c) a (3) bekezdés szerint is minősülő bűncselekményt üzletszerűen követi el.”

Néhány megjegyzés:

• Dr. Kara Akos szerint az I. § az élő ítélkezési gyakorlatra tekintettel felesleges.

HVG-ORAC Kommentár 704/6. oldalán felmért Bk. 31. sz. állásfoglalás szerint azonban az (aktív) vesztegetés a befolyás megvásárlója terhére csak a Btk. 256. § (2) bekezdés a) pontja szerinti – tehát a megvesztegetés állításával vagy látszatának keltésével elkövetett – befolyással üzérkedés esetében állapítható meg; az alapesetben nem. A vesztegetésnél az előnyt a (passzív) vesztegetőnek vagy rá tekintettel (mintegy helyette) másnak a passzív vesztegető ténykedéséért – nem pedig a passzív vesztegetővel szembeni befolyással rendelkező személynek befolyása érvényesítéséért – adják. A befolyással üzérkedés alapesetében tehát az „üggyfél” nem büntethető, így az I. § – ha a nemzetközi kötelezettségvállalást az ország teljesíteni kívánja – nem mellőzhető.

• A „befolyás vásárlása” nyilvánvalóan enyhébb megítélésű változatokat is átfog, mint akár a vesztegetés, akár a befolyással üzérkedés, hiszen a tapasztalatok szerint a befolyással üzérkedő nem ritkán csak színlelt befolyást – vagyis a befolyás vásárlója egy sajátos csalás áldozata.

Ez indokolja az enyhébb büntetési nemek vagylagos előírását.

• A súlyosabban minősített eset [I. § (2) bekezdés] a J. § (3) bekezdéséhez igazodik.

• A J. § (4) bekezdés a) pontja esetében a befolyás vásárlása mindig, a b) pont esetében pedig nehezen elképzelhető ritka kivételektől eltekintve mindig vesztegetést is megvalósít, s ilyenkor valóságos bűnhalmazat létesül.

• Dr. Végvári Réka megjegyezte az I. és J. §-beli diszpozíció-szövegekhez:

„A jogtalan és jogellenes jelzők egymás melletti használatával csak akkor tudok egyetérteni, ha ezek az új Btk.-ban egységes tartalommal, következetesen vonulnak végig. Egyébként egységesen kizárólag az egyik vagy a másik használatát javaslom.”

A szóban lévő eset sajátos, és ez sajátos szóhasználatot indokol.

A „befolyásolás” nem mindig jogtalan, s vannak helyzetek, amelyekben a befolyásolásnak legalább a megkísérlése kötelezettség (pl. a felek képviselőinek a perbeszéd alkalmával). A J. § esetében a „befolyásolás”-nak a módhatározója azért nem a „jogtalanul”, hanem a „jogellenesen” szó, mert az, aki a befolyásolást ígéri, lehet, hogy foglalkozása vagy jogállása folytán az adott esetben jogosult (sőt, köteles) arra, hogy a kérdéses döntéssel kapcsolatban a döntéshozót befolyásolja (pl. védő, vagy ún. „lobby”-sta), s ezért díjazás („vagyoni előny”) is járna, ő azonban nem (csak) a

befolyásolás jogszerű, hanem valamilyen jogellenes módjának érvényesítését (is) ígéri a(z erre is tekintettel magasabb) díjért.

e) A közérdekű bejelentő üldözése tárgytalanra válik.

f) A választás rendje elleni bűncselekmény morfológiai szempontból vesztegetésnek is tekinthető változatai [Btk. 211. § a), b) és e) pont] maradnának jelenlegi helyükön.

g) A 255. §-t helyesebb lenne az igazságszolgáltatás elleni bűncselekmények között elhelyezni.

III. Egyéb megjegyzések és javaslatok:

1. Az EU-kerethatározatra tekintettel az abban kötelezően előírt körben (hivatalos személy és üzleti szféra) a vesztegetést és a vesztegetés elfogadását egyaránt büntettként kellene kodifikálni – ami a jelenlegi büntetések súlyosbítását jelentené. Ez az „önálló intézkedésre jogosult” szemé-

lyek körének az üzleti szférával való kapcsolatra alapozott értelmezését tenné indokolttá.

2. Megfontolandó a súlyosabban minősítő körülmények közül a „fontos ügy”-ben történt elkövetés törlése azzal, hogy ezt a büntetés kiszabásánál kell értékelni.

3. Meg kellene fontolni a versenyt korlátozó olyan magatartások kriminalizálását, amelyek sem a jelenlegi, sem a tervezett szabályozás szerint nem bűncselekmények (pl. a versenytársak távoltartása a versenytől anyagi ellenszolgáltatással).

4. Megfontolandó, hogy a társtulajdonost, mint többségi szavazással döntéshozatalra jogosult testület tagját nem kellene-e egy utalószabállyal (pl.: „vesztegetés elfogadása az is, ha a társtulajdonos e minőségében döntéshozó-testület szavazásra jogosult tagjaként ...”) a vesztegetés elfogadásáért büntetőjogi felelősséggel tartozó lehetséges tettesek közé sorolni.

TARTALOM

TANULMÁNYOK

Dr. Tóth Mihály

NÉHÁNY SZEMPONT A GAZDASÁGI BŰNCSELEKMÉNYEK ÚJ
SZABÁLYOZÁSÁHOZ II. RÉSZ / 3

Dr. Gál Attila

AZ ÉLET ELLENI; A TESTI ÉPSÉG ÉS AZ EGÉSZSÉG ELLENI;
AZ EGÉSZSÉGÜGYI BEAVATKOZÁS, AZ ORVOSTUDOMÁNYI KUTATÁS RENDJE
ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI ÖNRENDELEKEZÉS, VALAMINT
A KÖZEGÉSZSÉG ELLENI BŰNCSELEKMÉNYEK / 17

Dr. Bócz Endre

A KÖZÉLET TISZTASÁGA ELLENI BŰNCSELELMÉNYEK
ÚJRA KODIFIKÁLÁSA / 34

BÜNTETŐJOGI KODIFIKÁCIÓ

A szerkesztőbizottság elnöke: Dr. Györgyi Kálmán
A szerkesztőbizottság tagjai: Dr. Bárándy Péter, Dr. Belovics Ervin, Dr. Berkes György, Dr. Borai Ákos, Dr. Bócz Endre,
Dr. Frech Ágnes, Dr. Gönczöl Katalin, Dr. Lévay Miklós, Dr. Márki Zoltán, Dr. Soós László

Főszerkesztő: Dr. Nagy Ferenc – Szerkesztő: Dr. Pázsit Veronika

Kiadja a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft., 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2.

Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600 • E-mail: hvgorac@hvgorac.hu • Internet: <http://www.hvgorac.hu>

Felelős kiadó: Lipovecz Éva, a Kft. ügyvezetője • Felelős szerkesztő: Dr. Frank Ádám • Műszaki szerkesztő: Harkai Éva
A Pannonhalmi Főapátság alapítólevelén található Szent István kézjegyek borítódekorációként való felhasználása
a Pannonhalmi Főapátság engedélyével történt.

Nyomás: Multiszolg Bt.
Felelős vezető: Kajtor Istvánné

HU ISSN 1587-5350

A szerkesztőség címe: 1137 Budapest, Radnóti Miklós utca 2. • Telefon: 340-2304, 340-2305 • Fax: 349-7600
Előfizethető a HVG-ORAC Lap- és Könyvkiadó Kft.-nél.

Előfizetési díj egy évre: 4950 Ft + áfa • 1 szám ára: 1237 Ft + áfa • Megjelenik negyedévente.